

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ PONTOS VE BITHYNIA
BÖLGELERİ SİKKELERİNDE MİMARİ TASVİRLER**

Gülistan KONUŞ

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

EKİM – 2019

**ROMA İMPARATORLUK DÖNEMİ PONTOS VE BITHYNIA BÖLGELERİ
SİKKELERİNDE MİMARİ TASVİRLER**

Gülistan KONUŞ

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EKİM - 2019

Gülistan Konuş tarafından hazırlanan “ Roma İmparatorluk Dönemi Pontos ve Bithynia Bölgeleri Sikkelerinde Mimari Tasvirler” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalında Arkeoloji Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL

Arkeoloji, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Başkan: Prof. Dr. Süleyman Yücel ŞENYURT

Arkeoloji, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Üye : Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE

Arkeoloji, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~

Tez Savunma Tarihi: 30/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Gülistan Konuş

30.10.2019

Roma İmparatorluk Dönemi Pontos ve Bithynia Bölgeleri Sikkelerinde Mimari Tasvirler
(Yüksek Lisans Tezi)

Gülistan KONUŞ

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

ÖZET

Eski Çağda ödeme aracı olarak kullanılan sikkeler; üzerlerinde bulunan tasvirler aracılığıyla basıldığı dönemin ticari, siyasi, dinsel ve ilgili kentin döneminde var olan mimarisine ışık tutacak veriler sağlayan arkeolojik materyallerdir. “Roma İmparatorluk Dönemi Pontos ve Bithynia Bölgeleri Sikkelerinde Mimari Tasvirler” konulu tez çalışmasında; öncelikle söz konusu bölgelerin coğrafi özellikleri ve tarihsel süreçleriyle ilgili bilgiler sunularak, ilgili bölge kentlerine ait sikkelerde yer bulan mimari tasvirlerin, ait oldukları bölge coğrafyası ve tarihsel süreci içindeki gelişmeler bağlamında bütünlük oluşturan bir bakış açısıyla değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Mimari tasvirli sikkeler ait oldukları bölge ve kent bağlamında tasnif edilerek; ilgili kentler ana başlığı altında, işlevlerine göre tapınak, sunak, kent surları, kent manzarası, nymphaeum gibi yapı tanımlarıyla alt başlıklar halinde katalog ve levha bilgileriyle birlikte sunulmuştur. Pontos Bölgesinde Amaseia kentinde sikkelere kent manzarası, Zeus Stratios Sunağı, tetrastylos tapınak tasvirleri yansımıştır. Dini merkez niteliği taşıyan Komana Pontika kentinde ise Ma tapınağı tasvirleri dikkat çekmektedir. Neocaesarea kentinde tetrastylos, pentastylos, heksastylos planlı tapınakların yanı sıra, sunak ve nymphaeum tasvirleri gözlenmektedir. Sebastopolis kentinde bazı tapınak tasvirlerinde Herakles’e yer verilmiştir. Zela antik kentinde heksastylos formunda tanrıça Anaitis tapınaklarına ve tetrastylos tapınak tasvirlerine yer verilmiştir. Bithynia Bölgesi sikkelerinde; Kaiserea Germanice kentinde kentin dört kuleli giriş kapısı, Khalkedon kentinde tapınak cellasında Apollon tasvirinin bulunduğu tetrastylos tapınak, Bithynion’da octastylos planlı tapınaklar, Kretia’da Zeus’un betimlendiği üç boyutlu olarak tasvir edilmiş tetrastylos tapınak tasviri bulunmaktadır. Nikaia kentinde tetrastylos ve heksastylos planlı tapınaklar, kenti çevreleyen surlar ve kent kapısı tasvirli sikkeler, Nikomedia kentinde ise Demeter tapınağına işaret eden yapılar tasvir olarak yer bulmaktadır.

Bilim Kodu : 118008
Anahtar Kelimeler : Nüvizmatik, Anadolu, Pontos, Bithynia, Sikke, Mimari yapılar
Sayfa Adedi : 253
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL

Architectural Depictions on the Coins of Pontos and Bithynia During the Roman Imperial Period
(M. Sc. Thesis)

Gülistan KONUS

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

October 2019

ABSTRACT

The coins, used as payment instruments in the ancient times, are archaeological materials that offer data to shed light on the commercial, political, and religious and the architecture of the city during the period in which they were printed by depictions on them. Within the scope of this study, "Architectural Depictions on the Coins of Pontos and Bithynia Regions during the Roman Imperial Period", firstly, by presenting information about the geographical features and historical processes of the mentioned regions, it is intended to evaluate the architectural depictions on the coins of the related regional cities from a perspective constituting the integrity within the context of the regional geography and the historical process to which they belong. The architecturally depicted coins were classified in the context of their respective regions and cities, and presented under the title of related cities under the title of temple, altar, city walls, cityscape, nymphaeum according to their functions, as well as catalogue and plate information. In the city of Amaseia in the Pontos region, the cityscapes, the altar of Zeus Stratios and the temple depictions of tetrastylus were reflected. In the city of Komana Pontika, which is a religious center, depictions of the Ma temple draw attention. In the city of Neocaesarea, there are depictions of altar and nymphaeum, as well as temples in the plan of tetrastylus, pentastylus, hexastylus. Belonging the temple depictions of the city of Sebastopolis, Heracles was included. In the ancient city of Zela, temples of goddess Anaitis in the plan of hexastylus and depictions of the temple of tetrastylus are included. On the coins belonging Bithynian Region; In the city of Kaiserea Germanice, there is a four-towered entrance gate, in the city of Khalkedon, there is a temple of tetrastylus with Apollo depiction, octastylus temples in Bithynion and three-dimensioned depiction of the temple of tetrastylus depicted Zeus in Kretia. Belonging Nikaia, there are temples with tetrastylus and hexastylus plan, the walls surrounding the city and coins depicting the city gate. In the city of Nicomedia, the structures pointing to the Demeter temple are located as depictions.

Science Code : 118008
Key Words : Numismatic, Pontos, Bithynia, Coin, Architectural structures
Page Number : 253
Supervisor : Assoc. Prof. Ayşe Fatma EROL

TEŞEKKÜR

Lisansüstü eğitimim süresince bana inanan, bu tezin hazırlanmasında benden desteğini ve yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Doç. Dr. Ayşe Fatma EROL'a teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışmam süresince yabancı kaynakların çevirisini yaparak sağlıklı verilere ulaşmamı sağlayan arkadaşlarım Özkan FİDAN, uzman arkeolog Abdullah BİLEN ve Resul TEMEL'e; teknik problemlerin çözümlenmesi konusunda yardımlarını gördüğüm Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Ahmet KONUŞ'a; hem sosyal anlamda hem de akademik anlamda desteklerini esirgemeyen arkadaşlarım Erzurum Atatürk Üniversitesi doktora öğrencisi arkeolog Eda KILIÇ, arkeolog Cansu ORAL, Diyarbakır Müzesi arkeologlarından Şivan AYUS, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Öğr. Gör. Evin BİLGE'ye sonsuz teşekkür ederim.

Sadece eğitim hayatımda değil yaşamımın her alanında benimle olan, her düştüğümde elimden tutan, karakterime pes etmemeyi kazandıran, beni ben eden canım annem Ahnaz KONUŞ'a, canım abim Sezgin DİNÇ, canım kardeşim Sinan DİNÇ ve babam Fahrettin DİNÇ'e teşekkürü borç bilirim.

Akademik eğitimim süresince maddi ve manevi her yönde desteğini hissettiğim ve bu yolda beni yalnız bırakmayan, her daim yanımda olan kıymetli eşim Mustafa KONUŞ'a ve güzel çocuklarım Şehmus, Lenya Sultan ve Mirza'ya; annenizi yalnız bırakmadığımız ve bana varlığınıza destek verdiğiniz için çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	ix
1. GİRİŞ	1
2. ANTİK ÇAĞDA SİKKENİN KULLANIMI	3
2.1. Sikkenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	3
2.2. Sikke Darbı ve Teknikleri.....	5
2.3. Sikkelerin Eski Çağ Tarihi ile İlişkisinin Değerlendirilmesi.....	7
3. PONTOS BÖLGESİ	11
3.1. Pontos Bölgesi'nin Coğrafi Konumu.....	11
3.2. Pontos Bölgesi'nin Tarihsel Süreci.....	15
3.2.1. Mithradatlar Döneminde Pontos Bölgesi.....	15
3.2.2. Roma Cumhuriyet/ İmparatorluk Döneminde Pontos Bölgesi.....	17
4. PONTOS BÖLGESİ'NDE MİMARİ TASVİRLİ SİKKELER BASAN KENTLER	23
4.1. Amaseia.....	23
4.1.1. Kent manzarası	24
4.1.2. Zeus Stratios Sunağı	25
4.1.3. Tapınak	27
4.2. Komana Pontika.....	28
4.2.1. Ma Tapınağı.....	29
4.3. Neocaesarea	30
4.4. Sebastopolis / Herakleopolis.....	32

	Sayfa
4.5. Zela	34
5. BİTHYNİA BÖLGESİ	37
5.1. Bithynia Bölgesi'nin Coğrafi Konumu	37
5.2. Bithynia Bölgesi'nin Tarihsel Süreci.....	40
5.2.1. Bithynia Krallığı (MÖ 297-74).....	40
5.2.2. Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Bithynia Bölgesi	43
6. BİTHYNİA BÖLGESİNDE MİMARİ TASVİRLİ SİKKE BASAN KENTLER	47
6.1. Kaisarea Germanice/Helgai	47
6.2. Khalkedon.....	48
6.3. Prusias ad Hypium	48
6.4. Bithynion/Klaudiopolis.....	49
6.5. Kretia/Flaviopolis	50
6.6. Nikaia.....	51
6.7. Nikomedia.....	53
7. KATALOG	57
8. SONUÇ	213
KAYNAKLAR	225
EKLER.....	237
EK-1. Tablolar	238
EK-2. Resimler	245
EK-3. Haritalar.....	252
ÖZGEÇMİŞ	253

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılan kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

AE

Bronz

A.Y.

Arka yüz

g

Gram

mm

Milimetre

Kat. No.

Katalog Numarası

MÖ

Milattan Önce

MS

Milattan Sonra

Ö.Y.

Ön yüz

Rec Gen

Recueil Général

Res

Resim

SNG

Sylloge Nummorum Graecorum

Tab

Tablo

1. GİRİŞ

Tez çalışmasının konusunu Pontos ve Bithynia Bölgeleri Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde mimari tasvirlerin ikonografik açıdan değerlendirmesi oluşturmaktadır. Pontos ve Bithynia Bölgeleri Roma İmparatorluk Dönemi MS 1. – MS 3. yüzyılları kapsayan mimari tasvirli sikkeler, tez kapsamını ve sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacını, söz konusu bölge sikkeleri üzerindeki mimari tasvirlerin ikonografik açıdan değerlendirilmesi ve dönemin siyasi gelişmeleriyle koşut giden mimari ideolojisine ışık tutacak verilerin ortaya konulması oluşturmaktadır. Sikkeler ait oldukları dönem ve kentler bazında, özellikle de günümüze kadar korunagelmemiş yapıların tasvirler ışığında açığa çıkartılmasında oldukça belirleyici ve konuşan materyallerdir. Roma İmparatorluk Dönemi Pontos ve Bithynia Bölgeleri kentlerinde yer alan yapıların sikkeler üzerindeki tasvirler aracılığıyla tespit edilmesi ve bulunduğu bölgenin tarihsel süreciyle, antik yazarların kayıtlarıyla ve arkeolojik verilerle örtüştürerek araştırılması ve incelenmesi ve ikonografik açıdan değerlendirilmesi ve bununla birlikte konuyla ilgili şimdiye kadar yapılmış toplu bir çalışmanın bulunmaması, tez çalışmasının önemini ortaya koymaktadır.

Antik Dönem sikkeleri ait oldukları dönemlerin mimari, ticari, iktisadi, politik, siyasi, dinsel, uluslararası ilişkiler boyutlarının sikkeler üzerindeki ikonografi üzerinden yorumlanmasını sağlamakla birlikte, aynı zamanda darp edildikleri bölgenin ve kentin propaganda araçları olduğu bilinmektedir. Kentler; mimari yapılarını, tapındıkları tanrı ve tanrıçalarını, yaptıkları savaş ve başarılarını sikkeler üzerinde tasvir etmişler ve bu bağlamda ait oldukları dönemin mimari repertuvarını devlet gücünün gösterilmesinde propaganda aracı olarak kullanmışlardır. Söz konusu bakış açısıyla ele alınacak olan sikkeler, ait oldukları kentler bağlamında tasnif edilerek, sonrasında mimari işlev, tipoloji ve ikonografilerine göre sınıflandırılarak detaylı incelenecek ve değerlendirilecektir. Söz konusu sonuçlara ulaşılmasında antik dönem yazarlarının kayıtları ve dönemin epigrafik verilerinden de faydalanılacaktır.

Tez çalışmasında sikke katalogu hazırlanırken SNG (Sylloge Nummorum Graecorum), Rec Gen (Recueil Général of the Coins of Asia Minor), RPC (Roman Provincial Coinage) katalogları ve J. Dalaisson, M. Amandry, B. Rémy, Zeynep Çizmeli Ögün, M.J. Price, B. L. Trell, G.R. Stumpf, T. Corsten gibi önemli nümizmatların eserlerinden faydalanılmıştır.

2. ANTİK ÇAĞDA SİKKENİN KULLANIMI

2.1. Sikkenin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Para ve sikke tarih boyunca ödeme aracı olarak kullanılan materyallerdir. Bununla birlikte, her sikke para yerine geçerken, ödemede kullanılan tüm araçlar sikke değerine sahip değildir (Tekin, 2008, s. 9). Bunun nedeni takas değeri taşıyan değiş-tokuş pratiğinin sikkeden önce de mevcut olmasıdır. Takas değerine sahip, değiş tokuş için en sık kullanılan ürünlerin başında hayvanlar gelmiştir. Latince para anlamı taşıyan “pecunia” kelimesi, aynı dilde hayvan anlamına gelen “pecus” kelimesinden türetilmiştir (User, 2005, s. 129).

Alman nümismat Kurt Regling, sikkeyi “*Ticaret ve günlük alışverişte ödeme aracı olarak kullanılan, içindeki değerli maden miktarı ve ağırlığı kendisini basan devlet tarafından garanti altına alınmış küçük, madeni parça* (Atlan, 1993, s. 12)” olarak tanımlamıştır. Oğuz Tekin ise “*Sikke, ağırlığı ve içindeki maden miktarı ayarlanmış, sikkeyi basarak piyasaya süren ve üzerinde istendiğinde onu basan ve tekrar geri almayı garanti eden devletin arma veya işaretini taşıyan ufak, yuvarlak, ana maddesi metal olan bir ödeme aracıdır* (Tekin, 1994, s. 2)” ifadesiyle tanımı genişletmiştir. Sikkenin icat edilmesiyle birlikte ödemedeki çeşitlilik son bulmuş ve sikke standart ödeme aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Tekin, 2008, s. 9).

İnsanoğlu başlangıçta hayatını göçebe olarak sürdürmüş, toplayıcılık ve avcılık faaliyetleriyle uğraşmıştır. Bu süreçte insanlar ihtiyaç duydukları her şeyi doğadan karşılamıştır. Bu nedenle insanlar arasında ticari anlamda bir değişim veya yaklaşım söz konusu olmamıştır. Üretim insanın yerleşik düzene geçmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Hayvancılık ve tarımla uğraşan insanlar birbirleriyle daha yakından iletişim kurmaya ve birbirlerinin ürünlerine ihtiyaç duymaya başlamıştır. Bunun sonucu olarak ilk ticari faaliyetler doğmuş, ilk aşamada bu faaliyetler değiş-tokuş sistemiyle gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık, bu sistemde ihtiyaç duyulan tüm nesnelere bulmak mümkün değildir. Bu nedenle istediği nesneye erişemeyen insanlar yeni bir değer birimi üretme ihtiyacı hissetmiştir. Bu süreçte ticaretin en önemli değerleri olarak hayvan, köle, elbise, metal, tarım ürünü gibi unsurlar öne çıkmaktadır (Carradice & Price, 2001, s. 14). Takas olarak adlandırılan bu değişimdeki en önemli nokta malın eşdeğerinin bilinmesidir. Yüzük, balta, küpe, üç ayaklı kazan gibi nesnelere bu dönemde değer kazanmış olup, ilk ödeme araçlarını oluşturmaktadır. Takip eden dönemlerde bakır, elektron, demir, altın, gümüş gibi madenler önem kazanarak ödeme ve takas aracı olarak kullanılmıştır. Sikke

öncesinde ödeme amacıyla kullanılan son nesnelere madeni çubuklardır (Tekin, 2008, s. 18). Bu çubuklar, zamanla üzerlerinden parçalar kopararak ve üzerlerinde çeşitli simgeler gösterilerek kullanılmıştır. Bu aşamanın ardından sikke darbının başlamasıyla birlikte sikke kullanımına geçilmiştir.

Nümismatik sözcüğü, köken olarak Yunancada sikke anlamına gelen “nomisma” kelimesinden gelmektedir (Karwiese, 2004, s. 12). Bu sözcük Eski Yunancada kullanılmış olup, kanun anlamı taşıyan “nomos” kelimesinden türetilmiştir (Morrisson, 2002, s. 22). Nümismatik alanı sikkenin tüm çeşitlerinin yanı sıra, birimleriyle de ilgilenmektedir. Sikke; belirli ölçü sistemlerine sahip, kendisini basan devlet veya kentin sembollerini veya yazılarını taşıyan, çeşitli metallere üretilen bir ödeme aracı olmakla birlikte; kentlerin, devletlerin, uygarlıkların ticari, sosyolojik ve coğrafi özelliklerini de göstermesi açısından oldukça önemlidir. Sikke, basan uygarlık veya imparatorluk tarafından propaganda amacıyla da kullanılmıştır (Tekin, 2008, s. 22).

İlk sikkeler, Batı Anadolu’da yer alan ve dönemin en önemli uygarlıklarından biri olan Lydia’da MÖ 7. yüzyılda (640-630) basılmıştır (Carradice & Price, 2001, s. 22). Altın ve gümüşün karıştırılmasıyla elde edilen elektrondan üretilen bu sikkelerin ön yüzünde aslan başı figürü bulunmaktadır (Howgego C. J., 1998, s. 3). MÖ 10. yüzyılın son döneminde Batı Anadolu’ya göç eden İyonların kurduğu kent devletleri sikkenin yaygınlaşmasında büyük rol oynamıştır (Tekin, 1994, s. 22). İyonların kurduğu kent devletlerinden biri olan Ephesos’taki Artemision’da yapılan kazılar yoluyla elde edilen elektron sikkeler tarihlendirme açısından önem taşımaktadır (Head B. V., 1908, s. 74). Sikkelerin buldukları tabaka MÖ 560 yılına işaret etmektedir. Lydia Kralı Kroisos’un tapınak inşasını maddi olarak desteklemesi tarihlendirmede belirleyici rol oynamıştır. Artemision’da bulunan bu sikkeler belirli bir ağırlık ölçüsüne göre yapılmış ve bir kısmı herhangi bir işaret içermezken, bazı sikkelerde “incus” olarak isimlendirilen damga çukurları ve betimler bulunmaktadır (Tulay, 2001, s. 102). Arkaik Dönemde sikkenin ön yüzünde kent arması bulunmaktayken, arka yüzde incuslar mevcuttur (Karwiese, 2004). Bu dönemde bir diğer yenilik de gümüş sikke basımı olmuştur (Carradice & Price, 2001, s. 26).

Klasik Dönemde Yunan dünyasında sikke basımı oldukça yaygındır. Aynı doğrultuda, söz konusu dönemde Anadolu kentlerinde de sikke basımı çok gelişmiştir. Bu dönemdeki sikkeler, üzerlerinde sikke basımının gerçekleştiği kentin armasını taşımıştır (Karwiese, 2004, s. 41). MÖ 431 ile 404 yılları arasında gerçekleşen Peleponnesos savaşlarından sonra ise Anadolu’da basılan sikkelerde birlik basımına rastlanmaktadır. Bu sikkeler, aralarında

ticari anlaşmalar olan antik şehirlerde basılmış ve yine bu şehirlerde geçerli olmuştur. Birlik sikkelerinin ön yüzünde yılanları boğan Herakles figürünün yanı sıra, SYN yazısı, arka yüzünde ise kent sembolleri yer almaktadır (Atlan, 1993, s. 32).

İskender'le birlikte sanat alanında yaşanan değişiklikler, sikke üzerinde de kendini göstermiştir. İskender tarafından bastırılan sikkeler gümüş, bronz ve altından darp edilmiş; daha önceki sikkelerin ön yüzünde bulunan Herakles başının yerini, aşamalı olarak İskender başı almıştır. Sikkelerin arka yüzlerinde ise tanrıçalar ve tanrılar bulunmaktadır (Morkholm, 2000, s. 46). Portrelerin sikke ön yüzlerinde yer almaya başlaması İskender dönemindeki yeniliklerdendir (Morkholm, 2000, s. 29).

2.2. Sikke Darbı ve Teknikleri

Antik sikkelerin üretimi konusunda Kıbrıs'tan ele geçen elektron¹ sikkeler, darp ve teknik konusunda bilgiler sunmaktadır. Ele geçen sikke döküm kalıplarından, içlerine eritilmiş maden dökülerek, sikkelere istenilen ağırlığın verilebildiği anlaşılmaktadır (Karwiese, 2004, s. 17).

Erken dönem darplarında, işlenmemiş metal, damga çivisi ve çekiç temel unsurlar olarak bilinmektedir. Oldukça sert bir tabana oturan metale çiviyle çukurluk oluşturularak, madenin saf olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bu çivi ucunun şekli darphanenin de tanınmasında rol oynamıştır. Bu çukurluklar genellikle kare şeklinde olup, quadratum incusum olarak adlandırılır (Karwiese, 2004, s. 21).

MÖ 500'lerde, sikkelerin darp edildiği mekân olan darphane, esasında küçük bir atölye olup burada, darp aşamasının gerçekleştiği örs, sikke pulunun ısıtılması için ocak, tartı, kalıp için aletler, maşa (ısınmış pulu kalıba yerleştirmek için), ıstampa ve çekiç bulunmaktadır (Tekin, 2008, s. 22).

MÖ 500'lerde sikke basımlarında, sikkeler bir kalıpla veya damgayla basılırdı. Madeni pul ısıtılıp, yumuşatıldıktan sonra kalıba yerleştirilirdi. Bu aşamadan sonra, sikkenin arka yüzünün damgası olan kalıp ıstampası, pulun üzerine uygun gelecek şekilde üzerine bir çekiçle vurulurdu. Bu şekilde sikke pulu, örs ile ıstampa arasında sıkışır ve hem ön hem de arka yüzü aynı anda basılmış olurdu (Tekin, 2008, s. 22).

Sikke darbındaki asıl yöntem, uzun aralarla ve düzensiz bir şekilde gerçekleştirilen büyük basımlar ve emisyonlar olmuştur. Sözelimi, Pergamon ve Smyrna gibi dönemin önemli

¹ Altın ve gümüş alaşımı.

kentlerinde MS 200 ile 210 yılları arasında hiç sikke basılmamıştır. Tüm imparatorların hüküm sürdüğü dönemler ve tüm kentlerdeki darp düzeyinin incelenmesi durumunda, sürekli darplar tespit etme ihtimali oluşabilmektedir (Howgego C. J., 1985, s. 85). Buna karşılık, imparatorluk genelinde darp edilen tüm sikkelerin miktarını kesin olarak bilmek ya da aynı anda birden fazla darp yapmanın sebebini net olarak açıklayabilmek hemen hemen imkânsızdır (Johnston, 1974, s. 203). Bu dönemlerde kentler yalnızca dolaşımda bulunan sikkelerin kaybolması veya herhangi bir sebeple dolaşımdaki sikke sayısının azalması durumunda, kaybolan sikkelerin yerini doldurmak amacıyla sikke basmıştır. İstisna olarak özel durumlar için sikke basımı da gerçekleştirilmiştir. Örneğin büyük festivaller ya da inşa projeleri sebebiyle ortaya çıkan iş kollarında görev alacak bireylerin yanı sıra köylülerin, ziyaretçilerin ya da sokak satıcıların pazarları doldurduğu özel dönemler için yerel darp faaliyetleri yapılmıştır (Howgego C. J., 1985, s. 90). Dikkate değer miktarda basılan sikkeler, herhangi bir imparatorun tahta çıkışını, önemli bir yerel olayı kutlamak gibi sebeplerle ortaya çıkabilmektedir.

Traianus'un tahta çıkışıyla birlikte pek çok kent Parthia'daki savaşlar için toplanan ve nakledilen askerlerin çokluğunu da kullanarak çok sayıda bronz birim bastırmıştır. Kentlerdeki darp faaliyetinin artışıyla doğuya yapılan askerî seferler arasındaki bağı özellikle de Severuslar Hanedanı Dönemi ve sonrasında tutulan darphane kayıtlarında görmek mümkündür (Harl, 1987, s. 19). Bununla birlikte Harl, artan bronz sikke darbıyla Romalı yöneticilerin ve askerlerin ödemeleri arasında herhangi bir ilişki olmadığını belirtmekte ve bu dönemde yönetici ve lejyon ödemelerinin imparatorluk sikkeleriyle gerçekleştirilmiş olduğuna değinmiştir (Harl, 1987, s. 19). İmparatorluk ailesine mensup bir bireyin maiyetiyle birlikte şehre gelerek pazarlarda alışveriş yapması ve yüksek miktarda imparatorluk denariusu² harcaması ya da kalabalık orduların şehre gelmesi nedeniyle para dengesinin bozulması, bu dönemdeki bronz sikke darbının artışının sebepleri arasında gösterilebilmektedir (Harl, 1987, s. 19). Haraçlar, vergiler ve diğer çeşitli yükümlülükler nedeniyle kente gelen yabancılar imparatorluk denariuslarını yerel bankerlerde değiştirme ihtiyacı hissetmiştir. Bu değişimlerden elde edilen sikkeler ise yine bankerler yoluyla kent hazinesine aktarılmış, burada toplanan gümüş ise eritilip bullion veya yeni sikke pulu yapımında kullanılmıştır (Duncan, 1982, s. 350-355). Kısaca özetlemek gerekirse, Pax Romana³ yıllarında, özellikle İmparator Hadrianus'un ziyaretleri

² Romalıların esas gümüş parası. Değeri 10 asa eşittir.

³ Roma Barışı

ve askeri seferleri nedeniyle MS 2. ve 3 yüzyıllarda farklı kentler pazardaki ihtiyacı karşılayabilmek adına daha fazla sikke basmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte, Roma İmparatorluğu Döneminde özellikle de Anadolu'da birbirine komşu olan kentlerin birbirleriyle yaptıkları kalıp paylaşımları, Kraft'ın "Das System der Kaiserzeitlichen Münzprägung in Kleinasien" isimli çalışmasına değin göz ardı edilmiştir. Kalıp paylaşım sisteminin başlangıç tarihi net olarak bilinmemektedir. Bununla birlikte, uygulamanın Döneminde kullanılan en yaygın darp şekli olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönemde pek çok küçük yerleşim birimi sikke basımına teşvik edilmiştir ve Döneminde eyalet darplarının sayısındaki artışın sebebi de yüksek oranda kalıp paylaşımı uygulamasıyla ilişkilidir (Howgego C. J., 1985, s. 98). Döneminde ihtiyaç duyulan darpların gerçekleştirilmesinde kullanılan kalıplar sadece birkaç atölye tarafından basılmıştır. Örneğin, MS 200 ile 205 yılları arasında nispeten önemsiz bir yerleşim olan Hypaepa, MS 3. yüzyıl süresince Smyrna'daki kalıpların yaklaşık olarak %75'ini kullanmıştır (Heid, 2006, s. 1121).

Kraft, çalışmasında özellikle de 3. yüzyılda çok sayıda darp yapan yerel darphanelerin kalıplarının muhtemelen yalnızca bir düzine civarı atölye tarafından karşılandığını öne sürmüştür, fakat bu çalışmasında sadece bir kentin, başka kente ait kalıplarla çıkarılmış örneklerine yer vermiş; ilgili kentteki toplam darp miktarını dikkate almamıştır (Johnston, 1974, s. 203). Bu çalışmadan hareketle kalıp paylaşımının da sikke darbında izlenen yöntemlerden biri olduğunu söylemek mümkündür (Butcher, 1988, s. 21). Paylaşımlı olarak kullanılan kalıpların tespiti kentte gerçekleştirilen toplam darp miktarına ışık tutmaktadır (Duncan, 1982, s. 350 – 357) , ancak bu konu Kraft haricinde halen detaylı olarak çalışılmamıştır (Howgego C. J., 1985, s. 98).

2.3. Sikkelerin Eski Çağ Tarihi ile İlişkisinin Değerlendirilmesi

İnsanlar ilk dönemlerde hayvan, alet, tahıl ürünü gibi malları değişim aracı olarak para yerine kullanmıştır. Buna karşılık bu malları korumak, istek üzerine hemen taşıyabilmek ve gerekli miktarlarda parçalara ayırabilmek oldukça güçtür. Bu nedenle zaman içerisinde insanlar tüm bu problemleri ortadan kaldıracabilecek ödeme yöntemleri aramış ve bu arayışın bir sonucu olarak madenlere yönelmiştir. İlk etapta kolay korunabilir olmaları, az bulunmaları ve parçalandıklarında değerlerini kaybetmemeleri gibi nedenlerle gümüş ve altın tercih edilmiştir (Tekin, 2008, s. 2). Başlangıçta bu metallerin değerleri yalnızca ağırlıkları ve boyutları belirlenerek saptanmış; ilerleyen dönemlerde ise metallerin üzerine değerlerini belirten işaretler koyulmaya başlanmıştır. Böylelikle metallerin değerinin her

alışveriş için ayrı ayrı ölçülmesi ihtiyacı ortadan kalkmıştır (Tekin, 2008, s. 3). Çoğunlukla çubuk formunda kullanılan bu metal paralar, değişik şekilleriyle M.Ö 4000’li yılların ardından Anadolu, Akdeniz, Mısır ve Mezopotamya bölgelerindeki farklı uygarlıklarda sikke icat edilinceye değin varlığını sürdürmüştür. Ticaret hacminin büyümesiyle birlikte ise M.Ö 7. yüzyılın sonlarında bu metal paralar yerlerini “*ağırlığı ayarlanmış, kendisini darp edip tedavüle çıkararak ve üzerinde, istendiğinde tekrar geri almayı taahhüt eden yetkili idarenin ya da devletin arma ve işaretini taşıyan yuvarlak (disk şeklinde) ufak metal parçası*” (Tekin, 2008, s. 8) olarak tanımlanan sikkelere bırakmıştır.

İlk sikkelerin, altın ile gümüş alaşımı elektrondan basıldıkları ve ilk olarak Anadolu’nun iç batı kısımlarında bulunan Lydia bölgesinde kullanılmaya başlandıkları düşünülmektedir. Orta Çağ’da bazı Avrupalı koleksiyoncular sikkeler üzerindeki ilk çalışmaları gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte, bu koleksiyoncuların büyük bölümü bilimsel amaçlardan çok sanatsal değeri ön planda tutmuştur. Sikkelerin bilimsel incelemelere tabi tutulması 18. yüzyılın sonunda gerçekleşmiş; bu incelemelerin sonucunda Grekçede sikke anlamına gelen “nomisma” ve Latincedeki “nummus” (Tekin, 2008, s. 10) kelimeleriyle bağlantılı olarak “nümismatik” şeklinde adlandırılan sikke bilimi ortaya çıkmıştır. Bu bilimle uğraşan araştırmacılara “nümismat” denmiş. Eski Çağ tarihinin araştırılmasında nümismatik de tıpkı papiroloji, filoloji ve arkeoloji gibi bilim dallarının yanında önemli bir yer edinmiştir (Baydur, 1998, s. 7). 20. yy. nümismatik açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu yüzyılda sikkelerle ilgili olarak çok sayıda yayın gerçekleştirilmiştir (Butcher, 1988, s. 14-15). Bugün yapılan arkeolojik araştırmalarda nümismatik önemli bir rol oynamaktadır. Araştırılan yerleşim yerine dair en değerli bilgiler genellikle nümismatik buluntulardan elde edilmektedir. Bu veriler, pek çok eski yerleşim yeriyle ilgili karanlık noktaların aydınlatılmasını ve boşlukların doldurulmasını sağlamıştır. Bu nedenle nümismatik buluntular arkeolojik çalışmalarda oldukça önemli bir rol üstlenmektedir.

Sikkeler üzerindeki mimari yapıların betimlenmesi, kesin olmamakla birlikte MÖ 1. yy’ın 2. yarısından MS 4.yy.ın ilk yarısına kadar görülür (Baydur, 1998). Sikkeler üzerinde ön yüzde imparator portreleri betimlenirken, arka yüzünde ise genellikle tapınaklar, sunaklar, kemerler, kent giriş kapıları vs. betimlemeler görülür. Bunların arasında en fazla tapınaklar resmedilir. Bunun nedeni de kentin veya bölgenin kült tapınımına verdikleri önemdir. Sikkeler üzerindeki tapınak betimlemelerinden kulture ve mimarisiyle ilgili tüm bilgilere ulaşamaz. Kısacası mimari yapıların sikkeler üzerinde betimlenme amacı; kentteki yapının, dini inancın ve politikanın önemini vurgulamaktır (Sancaktar, 2009, s. 95).

Anadolu'da Roma egemenliği başladıktan sonra, kentlere kendi paralarını basma ayrıcalığı verilerek sikke basımı devam etmiştir. Fakat gümüş ve altın basımına sınırlı bir şekilde izin verildiği için, genellikle bronz malzeme kullanılmıştır. Kent sikkelerinin basımı Septimius Severus (MS 193-211) döneminde oldukça yoğun bir hal almışken MS 3. yy ortalarından sonra sikke basımı ciddi bir şekilde azalmıştır (Franke, 2007, s. 11).

3. PONTOS BÖLGESİ

3.1. Pontos Bölgesi'nin Coğrafi Konumu

Karadeniz Bölgesi, bugün olduğu gibi antik dönemlerde de etrafını saran kıyılar ve hinterlandın yanı sıra kendine özgü coğrafi özellikler ve üzerinde varlığını sürdüren toplumlar açısından Ege ve Akdeniz gibi önemli bir medeniyet ve ticaret merkezi olmuştur. Yapılan araştırmalara göre, Karadeniz 18 ile 20 bin yıl kadar önce bir göl iken, son buzul çağının sona ermesiyle beraber eriyen buzullar Karadeniz'in bugünkü şeklini meydana getirmiştir. Bu coğrafi oluşumun Neolitik Dönem'de hızlı bir biçimde gerçekleştiği görüşüne sahip olan bazı bilim insanları da mevcuttur. (Ballard, Coleman, & Rosenberg, 2000, s. 253). Gemi yapım teknolojisinin gelişmesiyle beraber Karadeniz'deki Grek kolonizasyon hareketleri büyük ivme katetmiştir. Başlangıçta otuz küreklili Triakonter'ler geliştirilmiş, M.Ö 7. yy. ile 5. yy. arasında ise Arkaik Dönem'de elli küreklili, daha büyük Pentakonter tipi gemilerin üretilmesiyle Bosphorus'un (İstanbul Boğazı) güçlü akıntıları aşılabılmıştır. (Carpenter, 1948, s. 1). Buna rağmen, korunaklı liman sayısının az olmasından dolayı Karadeniz kolonilerinin önemli bir bölümü "emporion" (kıyıda kurulan pazar yeri) seviyesinde kalmıştır (Bijışkyan, 1969, s. 7).

Doğuda Kolkhis, batıda Halys Nehri, kuzeyde Pontos-Euxeinos ve güneyde ise Kappadokia ile Armenia Minor bölgeleri Pontos bölgesini çevrelemektedir (**Harita 3.1.**). Antik yazarlarca Pontos bölgesi ile genellikle Pontos-Euxeinos'un güney kıyıları kastedilmiştir. (Günaltay, 1987, s. 283). Güneybatıda Galatların Trokmoi kabilesinin yaşadığı Aşağı Halys (Kızılırmak) havzasının yanı sıra, Halys'in kollarından olan Kappadoks (Delice Çayı) ile Skylaks (Çekerek) Irmağı'nın yüksek havzası sınırı belirlemiştir (Strabon, 2000, s. 51-52). Güneyde Kappadokia sınırı Tauros'lara paralel, dağlık bir bölge olan Khammanene'nin doğu ucuna kadar uzanmıştır (Arslan M. , 2007, s. 16). Güneydoğu sınırı Halys ve İris'in kaynakları arasındaki bölge boyunca devam etmekte; doğuda ise Lykos'un (Kelkit) kaynağının (Strabon, 2000, s. 25) aşağısında yer alan Armenia Minor'a karşı, Trapezus'un doğusunda yer alan Kolkhis'e kadar uzanmaktadır (Strabon, 2000, s. 28). Bölgenin Kolkhis ile olan sınırını ise Gürcü dilinde "Adcharistqali" olarak isimlendirilen Apsarros Irmağı belirlemiştir. (Arslan M. , 2007, s. 16)

Akhamenidler zamanında Kappadokia iki ayrı satraplık olmuştur (Strabon, 2000, s. 1). Güneydeki asıl bölge Büyük Kappadokia olarak adlandırılırken, kuzeyde yer alan bölge Kappadokia Pontica veya Küçük Kappadokia olarak adlandırılmıştır (Dönmez Ş. , 2007, s.

107). Bu bölge Makedonia Krallığı tarafından ele geçirdiğinde ise “Tauros yakınlarındaki Kappadokia”, “Asıl Kappadokia” ya da “Büyük Kappadokia” şeklinde adlandırılmıştır, “Kappadokia Pontica” bölgesine de Pontos ismi verilmiştir. Bu isim ilerleyen zamanlarda Pontos Krallığı şeklinde kullanılmıştır (Dönmez Ş. , 2007, s. 107) .

Pontos bölgesi, daha iyi incelenebilmesi için dört ayrı doğal bölgede ele almakta fayda vardır. Bunlar sırasıyla İris (Yeşilirmak) ve Lykos (Kelkit) vadilerinin oluşturduğu merkezi bölge, Halys’in yukarısında yer alan yüksek bölge, Halys ve İris vadilerince bölünen Kuzey Anadolu dağlık bölgesi ve Halys’in denize döküldüğü yer ile Trapezus’un doğusuna ve Apsarros Irmağı’na kadar uzanan sahil şeridini kapsayan bölgelerdir (Olshausen E. , 1972, s. 806). İris ve Lykos vadilerinin oluşturduğu birinci bölge, bereketli toprakları sayesinde Pontos’un ticari ve ekonomik merkezi olarak öne çıkmıştır. Bu durum bölgenin kendi içinde ve diğer bölgelerle iletişimini sağlayabileceği düzenli bir yol ağına sahip olmasını sağlamıştır. İris-Lykos bölgesi, Strabon’la pek çok yöreye ayrılmaktadır (Strabon, 2000, s. 49).

Pontos’un Iris ve Lykos ırmakları ile onların yan kolları tarafından oluşturulmuş olan bölge, ılıman iklimi, bereketli toprakları ve bulunduğu jeo-stratejik konumu ile Pontos’un çekirdek bölgesidir. (Arslan M. , 2007, s. 18). Strabon bu bölge hakkında çok fazla bilgi sahibi olduğunu, bu yüzden Pontos’un bu bölümünü pek çok yöreye ayırdığını belirtmektedir (Strabon, 2000, s. 49). Bu yörelerden ilki Phazemonitis’tir (Havza). Phazemonitis’in, adını burada bulunan Phazemon (Vezirköprü) adlı bir köyden aldığı kabul edilmektedir (Olshausen, Biller, & Wagner, 1984, s. 157). Phazemonitis’in güneyinde, Iris Irmağı’nın aşağı kesiminde Pontos’un bir başka verimli yöresi olan Gazakene bulunmaktadır (Wilson, 1960, s. 209; Olshausen, Biller, & Wagner, 1984, s. 209). Bu yörenin sınırları içerisinde Pontos’un en önemli kentlerinden biri olan Amaseia kenti bulunmaktadır. Amaseia’nın güneybatısında Khiliokomon (Suluava) Ovası yer almaktadır. Khiliokomon Ovası’nın güney batısında, Halys Irmağı’na yakın bir kısmında ise Diakopene (Suluova/Gümüshacıköy) ve Pimolisene (Osmancık) Ovaları bulunur. Bu bölge Babanomon (Avkat) ve Ksimene’yi de kapsamaktadır. Ksimene’nin doğusunda ise Zelitis yöresi bulunmaktadır. “Tapınak Devleti”⁴ ya da “Rahipler Devleti” olarak bilinen

⁴ Tapınak Devleti kavramı ilk kez Mezopotamya’da ortaya çıkmış ve Mezopotamya uygarlıklarının gelişiminde tapınak merkezli devlet anlayışı oldukça önemli rol oynamıştır. “Tapınak Devlet”lerinin kendi yönetim gücüne ve bağımsız bir ekonomiye sahip yapılar olduğu bilinmektedir. Tapınak devletleri, herhangi bir kulte adanmamış olduklarından, bu bağımsız yapıdaki tapınaklar bilim insanları tarafından “Tapınak Devleti” olarak adlandırılmıştır (Sökmen, 2006, s. 119) .

Zela (Zile) bu yöreye adını vermiştir (Sökmen, 2006, s. 125). Zelitis yöresinden sonra Iris'in yukarı akıntısında Zelitis ile Komana Pontike arasında Dazimonitis yöresi bulunmaktadır. Dazimonitis Ovası'nın birkaç km. kuzeyinde Ma kültürünün bulunduğu Komana Pontike tapınak Devleti yer almaktadır (Arslan M. , 2007, s. 24). Komana Pontike'nin biraz kuzeyinde "Phanaroia" (Taşova) adlı verimli bir ova yer alır. Strabon, Phanaroia için "*Burası zeytin ağaçları, pek çok bağlar ve ülkenin sahip olabileceği bütün diğer nimetlere sahiptir*" belirlemesiyle burayı Pontos'un en iyi bölümü olarak tanımlar (Strabon, Geographika, 1957, s. 41). Bir diğer önemli kent de, Kabeira (Niksar)'dır. Kabeira'ya oldukça yakın bir konumda belki de Kabeira şehri sınırları içinde- "Ameria" (Ardıçlı) olarak adlandırılan bir yerde Pharnakes'in Men tapınağı bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Hadrianopolis, Kainon Khorion kentleri de bu yörede bulunmaktadır (Strabon, 2000, s. 43).

Bir diğer bölge Amisos'tan Apsarros Irmağı'na kadar uzanan Pontos'un kıyı şeridi ile Paryadros dağları arasında kalan coğrafyayı kapsamaktadır. Burası doğuda Paryadros dağlarının da dâhil olduğu Themiskyra ile Sidene yörelerinden Armenia Minor'a kadar uzanan dağlık alandır (Arslan M. , 2007, s. 31). Strabon Pontos'un bu bölgesini şu şekilde ifade etmiştir:

"Trapezus ve Pharnakeia'nın üst tarafında Tibaren'ler ve eski zamanlarda Makron'lar denen San'lar ve Armenia Minor bulunur ve erken devirlerde Kerkit'ler denen Appait'ler kavmi bu bölgelerle neredeyse dip dibe yaşar. Bu kavimlerin yaşadığı bölgeler yüksek iki tepe ile bölünmüştür. Buradan yukarı Kolkhis'deki Moskhia Dağları'yla birleşen ve çok kayalık olan Skydises Dağı ve aynı zamanda Sidene ve Themiskyra Bölgesi'nden Armenia Minor'a kadar uzanarak Pontos'un doğu tarafını meydana getiren Paryadros Dağı da vardır. Şimdi bütün bu dağlarda yaşayan kavimler barbardır. Fakat Heptakomet'ler daha da vahşidir" (Strabon, 2000, s. 28).

Pontos'un üçüncü bölümü Halys Irmağı'nın yukarı tarafında bulunan yüksekçe bir bölgeyi kapsamaktadır. Antikçağda Kamisene (Kemiş) ve Kulupene (Sulusaray) yörelerinin dâhil olduğu bu alan, Armenia Minor ve Laviansene yöreleriyle sınır oluşturuyordu (Arslan M. , 2007, s. 30). Yörenin en önemli iki şehri Sebasteia (Sivas) ve Sebastopolis (Sulusaray)'dır. Strabon diğer yörelere ilişkin detaylı bilgiler verirken bu yöreden fazla bahsetmemiştir. Sebastopolis kenti, MÖ III. yüzyıldan sonra Yunanlı bir kahraman olan Herakles'e izafeten "Herakleopolis" adını almıştır (Wilson, 1960, s. 218-221).

Son olarak da Halys Irmağı'nın ağzından başlayarak Apsarros Irmağı'na kadar uzanan Pontos'un kıyı şerididir. Batıdan doğuya doğru Pontos'un bu bölümünde ilk olarak Gazelonitis/Gadilonitis (Bafra) Ovası yer alır (Talbert, 2000, s. map 87 A3). Burası Halys Irmağı'nın Karadeniz'e döküldüğü yerdedir (Strabon, 2000, s. 25). Gazelon/Gadilon şehri doğuda Saramene'ye kadar uzanan bu verimli ovaya adını vermiştir. Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Amisos topraklarının doğu sınırı burada sona erer. Amisos'un hemen doğusunda Themiskyra Ovası (Çarşamba Ovası) yer almaktaydı (Olshausen, Biller, & Wagner, 1984, s. 166) (Strabon, 2000, s. 26-27). Önceleri Sinope'nin bir kolonisi olan Kotyora kenti, Hadrianus Döneminde önemini yitirir. Arrianus, Kotyora'nın MS II. yüzyılda küçük bir köy yerleşimine dönüştüğünden söz etmektedir (Wojan, 2003, s. 257).. Kotyora'nın doğusunda ise eski bir Sinope kolonisi olan Kerasos (Giresun) bulunmaktadır (Wojan, 2003, s. 257). Kerasos'un hemen doğusunda antikçağın önemli liman kentlerinden biri olan ve Miletos'luların da üzerinde koloni kurduğu Trapezus kenti yer almaktadır (Strabon, 2000, s. 28). Trapezus'un batısında Philikaleia (Görece) den başlayarak sırasıyla Koralla (Görece Burnu), Koryle (Akçakale), Kerasos Minor (Kerason/Kirazlık Dere) ve Hermonnassa (Akçaabat) bulunur. Kentin doğusunda, batıdan doğuya doğru Hysos Limen (Araklı ya da Sürmene limanı), Susurmene (Sürmene), Rhizaion (Rize) yer alır (Texier, 2002, s. 204-205; Arslan M., 2007, s. 44-45). Kentin güneyinde ise Armenia Minor Bölgesi yer alır. Coğrafi konumu Trapezus'un en önemli özelliğidir. Trapezus'un sahil şeridi koloniciler için oldukça uygun karakterdedir. Dağların iç kesimlerle olan iletişimi engellemesinden dolayı kentte yaşayan halklar karadan gelebilecek herhangi bir saldırıya karşı güven içinde kalmaktadır. Trapezus'un yaklaşık 80 km kuzeydoğusunda ise, MS VI. yüzyılda Doğu Roma imparatoru Iustinianus (MS 527-565) tarafından yenileme dönemi geçiren Rhizaion (Rize) kenti bulunur. Pontos'un doğu sınırını ise Apsarros Irmağı oluşturur (Talbert, 2000). Burası aynı zamanda Pontos ile Kolkhis Bölgesi arasındaki doğal sınırı da meydana getirmektedir. Dolayısıyla Apsarros Irmağı, Pontos (Orta ve Doğu Karadeniz) kıyı şeridinin en doğu sınırını temsil etmektedir.

Amesia, Amisos, Aemilium, Gaziura, Khabakta, Kerasus, Komana Pontika, Kotyora, Laodikeia, Neocasereia, Nikopolis, Pharnakia, Phanaroia, Taulara, Rhizaeum, Sebastopolis, Herakleopolis, Trapezus ve Zela, söz konusu bölgenin sikkeli kentleri arasındadır.

3.2. Pontos Bölgesi'nin Tarihsel Süreci

3.2.1. Mithradatlar Döneminde Pontos Bölgesi

Anadolu, Seleukos Krallığı'na bağlı olmasına rağmen, Korupedion Savaşı'ndan sonra Anadolu'da yeni bölgesel krallıklar kurulmuştur. Sözkonusu olan bu bölgesel krallıklardan Bithynia, Kappadokia, Pergamon ve Mithradates Krallıkları ilk sayılabilecek krallıklardandır. İskender'in ölümünden yaklaşık 20 sene sonra, Karadeniz Kappadokiası'nda Akhamenid İmparatorluğu satraplarından Mithradates⁵ I (Mithradates I Ktistes) (MÖ 302-266), bağımsızlığını ilan ederek Mithradates Krallığı'nı kurmuştur (Chamoux F. , 2002, s. 86; McGing, 1986, s. 15). Mithradates I, Paphlagonia Bölgesi sınırları içinde bulunan, Olgassys (İlgaz) Dağları yamacında tahkim edilmiş Kimiata Kalesi'nin de içinde bulunduğu Kinistene/Kimistene bölgesinde krallığın işareti sayılabilecek hanedanın temellerini atmıştır (Strabon, 2000, s. 53). Kısa bir süre içinde bu topraklarda giderek güçlenen Mithradates I, Iris Nehri kıyısındaki Amaseia'yı (Amasya) ele geçirmiş ve bu kenti krallığın başkenti yapmıştır (Strabon, 2000, s. 14). Arslan'ın aktardığı bilgilere göre (Arslan M.); Pontos Bölgesi krallarından Mithradates I (302-266) ve Ariobarzanes (266-250); tedbirli, hazırlıklı ve temkinli yayılma ve kolonileştirme stratejisini izleyerek, hükümdarlıkları döneminde daha çok kendi topraklarını muhafaza etmek amacı içinde yol izlemişlerdir. Mithradates II (250-220), adını Anadolu'da Hellenistik Dönem tarihinde daha çok uyguladığı başarılı diplomasiyle duyurmuştur. Mithradates III'ün (220-189) hükümdarlığı dönemine ilişkin antik kaynaklarda herhangi bir bilgiye ulaşılamamakla birlikte, Pontos tarihinde hoşgörü, sükûnet ve huzur içinde geçen bir dönemden söz edilebilir. Fakat Pharnakes I (189-160) Döneminde Pontos Krallığı savaşçıl ve saldırgan bir politika tercih etmiştir. Pharnakes I, her ne kadar Anadolu'daki saldırgan bir tutum izleyip başarı elde edemese de, krallığının batı sınırını Amisos'tan Trapezus'a kadar genişletmeyi başarabilmiştir. Roma'ya elçiler göndererek, Romalılarla ilişkileri başlatan Pharnakes I, Seleukoslarla da iletişimi sürdürmüştür. Karadeniz'in kuzeyindeki Hellen kolonileriyle de ilişkiler içinde olması, Hellen kolonilerini himaye eden bir vasıfta olduğunu göstermiştir. Bu durum Pharnakes I'in krallığa kattığı önemli başarılarından biridir. Bunun sonucunda Pontos Krallığı'nın sınırlarını genişletebilecek bir öngörü oluşmuştur. Pharnakes I'in ardından gelen Pontos kralları, dış politikalarında Roma yanlısı bir tutum içine girmişlerdir. Mithradates V Euergetes (150-

⁵ Mithridates ismi, Perslerin ışık tanrısı Mithra ile ilişkilidir ve esasında "Mithra'nın armağanı" anlamına gelen Mithri-data'dır (Kızıllı, 2013, s. 115).

120) Döneminde de devam eden bu politik süreç, asıl olarak Mithradates IV(160-150) döneminde başlatılmıştır ki Anadolu topraklarında öne çıkan Hellenistik dönem krallıklarından olan Pontos Krallığı, Roma yanlısı ve yayılımcı stratejisiyle başarılı olmuştur. (Arslan M. , 2007, s. 72).

Pontos Krallığı, Mithradates VI (120-63) döneminde en geniş topraklara ulaşarak kolonileştirme politikalarıyla batı sınırları Ege adalarına kadar gitmiştir (Taşpınar, 2004, s. 26). Mithradates'in oğlu Pharnakes, Kimmeria Bosporosu'nun kralı olabilmek adına Roma'nın desteğini sağlamak için MÖ 63 yılında kral karşıtı isyan düzenleyecek bir grubun lideri olmuştur. Fakat bu süreçte Pharnakes ihanete uğramış ve Pontos ordusu General Pompeius komutasındaki Roma ordularına yenilerek Pontos Krallığı son bulmuştur (Taşpınar, 2004, s. 26). Mithradates, zehir içerek intihar etmek istemiştir fakat bunda başarılı olamadığı için kendisini sadık bir kölesine hançerletmiş ve Bosphorus Krallığı'nda ölmüştür. Söz konusu krallık sürecinde yaşayan tarihçiler tarafından bu siyasi oluşum genellikle Pontos krallarının ismiyle anılmıştır. Mithridatların kişisel iktidarlari ön planda tutulmuş, son kral Mithradates VI'dan bahsedilirken herhangi bir devlet veya ülke adı verilmeksizin yalnızca Mithradates Eupator ve Büyük Kral Mithradates gibi unvanlar tercih edilmiştir (Zehiroğlu, 2000, s. 42). Pontos Krallığı'nın en parlak dönemi Mithradates VI dönemidir. Bu dönemde düşmanlarının bile çok büyük bir lider olarak tanımladığı Mithradates VI, Roma'nın baş düşmanlarından biri olmuştur (Arslan M. , 2007, s. 511).

Pers soyuna mensup olmakla birlikte, Mithradates hanedanlığı Hellenizm'e düşkündür. Helen kültür ve sanatı Pontos krallarından büyük ilgi görmüştür. Ön yüzünde Mithradates VI Eupator'un portresinin yer aldığı tethradrahmi'de bir Grekli gibi tasvir edilen Mithradates, başında bulunan diademi ve saç şekliyle Grekli tipini yansıtmaktadır (Günaltay, 1987, s. 287). Mithradates'in İskender hayranlığı aynı zamanda başında aslan postuyla tasvir edildiği portresinden de anlaşılabilir. (Günaltay, 1987, s. 287).

Pontos krallarının dış politikaları eldekini muhafaza etmek, elde olmayanı almaya çalışmak, memleketlerini genişletmek yolundaki amaçlarına erişebilmek için her vasıtayı iyi ve meşru görüyorlardı. Milli bir orduları olmadığından amaca erişecek savaşları ücretli askerlerle yapıyorlardı (Günaltay, 1987, s. 287). Mithradatlar, dönemlerinde Paryadres Dağları'nın madenlerini iyi değerlendirmiş ve Pharnakia civarından çıkarılan madenler Pontos Euxeinos kıyısında bulunan önemli limanlar yoluyla farklı yerlere ithal edilmiştir. Pontos kralları, Mithradates VI Dönemine kadar genel olarak Roma ile olan ilişkilerini iyi tutmaya çalışmış ve dengeli bir siyaset izlemeyi tercih etmiştir. Anadolu ve Doğu'nun

güçlü krallıklarıyla da iyi ilişkiler geliştirmiş ve zaman zaman bu ilişkileri ailesel bağlar yoluyla da güçlendirmiştir.

3.2.2. Roma Cumhuriyet/ İmparatorluk Döneminde Pontos Bölgesi

Roma, Batı Akdeniz ve İtalya yarımadasına hükmettikten bir süre sonra Anadolu ve Ön Asya'yı da hedefine koymuştu. Seleukoslar'ın ve Mithradates Krallığı'nın imparatorluk hedefi, Roma'ya doğu kapılarının açılmasında en büyük etkenlerden olmuştur. Dolaylı yollarla da olsa Roma'nın Anadolu'ya ilerlemesini sağlayan etken Antiokhos III ve sonrasında Mithradates VI'nin farkında olmaksızın yürüttükleri politika olmuştur (Emir, 2014, s. 110). Özellikle Pharnakes (MÖ 189-160) ve Mithradates V Euergetes (M.Ö 150-120) Döneminde Roma'yla işbirliği yapılmasına rağmen, Roma ile Pontos arasında barışçıl bir siyasi ilişki oluşturulamamıştır. Mithradates VI'nin yayılcı siyaseti ise Roma'nın politik çıkarlarıyla çatıştığı için iki imparatorluk arasındaki ilişkilerin daha da kötüye gitmesine neden olmuştur (Erciyas D. B., 2006, s. 207). Pontos'ta güçlü bir krallık kuran Mithradates VI (MÖ 120-63), halkın içinde bulunduğu olumsuz havayı tersine çevirmiştir. Bu durumu lehine kullanarak MÖ 89 yılında Asia Eyaleti dâhil Kappadokia ve Galatia bölgelerini zaptetmiştir. Bunun sonucunda halkın huzurunda iyimser bir intiba bırakmış ve bölgede yaşayanlar tarafından bir kurtarıcı olarak ilan edilmiştir (Botsford & Robinson, 1956, s. 454-455). Roma'nın tekrardan Anadolu'da yaşanan olaylara müdahil olması Mithradates VI'nin uyguladığı bu strateji ile mümkün olmuştur. Bu şekilde Mithradates Krallığı kısa bir sürede toparlanmış gelişip güçlenmiştir. Bu durum Roma'nın dikkatini hayli çekmiş ve sonrasında MÖ 89-63 yılları arasında krallığa savaş açmak için girişimlerde bulunmuştur. Mithradates VI, Roma imparatorlarından Sulla, Lucullus ve Pompeius'un komutasındaki Roma birlikleri tarafından mağlup edilmiş ve Pontos Devleti sona erdirilmiştir (Emir, 2014, s. 111). Roma senatosu tarafından *Lex Manilia*⁶ yetkisi alan Pompeius, 3. Mithradates Savaşları sonunda Anadolu'da çeşitli politik uygulamalara yönelmiştir (Strabon, 2000, s. 14). Bu yetkiyi kullanarak yeni haklar elde edebilmek adına *lex pompeia* adında yeni yasalar oluşturmuştur (Oktan, 2008, s. 52). Pompeius, Anadolu'nun özellikle Euphrates'in doğu yakasında kalan bölge ile Pontos'un kuzeydoğu bölgelerinde kalan toprakları, Roma için hem tehlikeli hem de masraflı bölgeler olarak düşünmektedir (Mitford, 1980, s. 1172). Bölgede yürüttüğü faaliyetler sonucunda kuzeyde

⁶ *Lex Manilia* (Manilia Yasası), Pompeius'un askerî gücünü artırmak için faaliyete konulmuş bir yasadır. Bu yasa ile Lucullus'un emri altındaki askeri birlikler Pompeius'un emrine verilerek Mithradates Krallığı'na karşı olan savaşı daha geniş kanun ve yetkiyle yürütme hedeflenmiştir (Arslan M. , 2007, s. 446-447)

Herakleia'dan Pharnakeia'ya kadar olan Karadeniz kıyılarını ve güneyde Kappadokia sınırına kadar olan toprakları Pontos Eyaleti olarak ilan eder ve MÖ 74'te Roma eyaleti haline dönüştürülen Bithynia ile birleştirir (Arslan M. , 2007, s. 490; Oktan, 2008, s. 60). Bu sayede Roma İmparatorluğu Pontos bölgesinde gün geçtikçe daha güçlü bir duruma gelir.

Pontos Bölgesi'nde Roma Cumhuriyet Dönemi sonuna doğru bölgeyi yöneten Roma'ya bağlı krallıklar kararlılık ve düzen içinde istikrar yakalayamadıklarından ekonomik anlamda çökme tehlikesiyle karşılaşır. Mithradates Savaşları ardından Pompeius'un siyasi uygulamaları, imparatorluk dönemine kadar yaşanan en önemli politik faaliyetleri kapsar. Roma, başlangıçta Pontos Bölgesi'ni sıkı kontrol altında tutmuştur. Fakat ilerleyen süreçte bunun gereksiz olduğunu düşünmüştür ki, bunun yanlış bir tutum olduğunu ve bu bölgenin önemini Mithradates Savaşları'ndan sonra daha iyi anlamıştır. Bu süreçte bölgeyi kendilerine bağlı olacak şekilde krallıklara bölerek hem Lucullus hem Pompeius kanun ve yetkilerle, siyasi faaliyetlerle bölgede Roma etkisini fazlasıyla yaymaya çalışmışlardır. Fakat hem Caesar ve Pompeius hem de Antonius ve Octavianus arasında başlayan çatışmalar, Roma'nın hükmettiği bölgelerde, en çok da Anadolu topraklarında ciddi bir ekonomik ve siyasi çöküntü tehlikesiyle karşı karşıya kalınmasına neden olmuştur (Emir, 2014, s. 136).

Augustus Roma İmparatorluk sürecini başlattıktan sonra MÖ 25 yılında İspanya'da savaş sırasında Anadolu'dan gelen Galatia kralı Amyntas'ın ölüm haberiyle devletin Anadolu topraklarını kapsayan politik uygulamalarında bir takım değişikliklere gider. Galatia, Roma için önemli ve stratejik bir konumda olduğu için Augustus'un emriyle hem sınırları yeniden belirlenir hem de bir Roma eyaleti olur (Özsait, 1982, s. 328; Kaya M. A., 2005, s. 19). Bunun sonucunda Asia eyaleti, Kilikia Eyaleti, Bithynia Eyaleti ve Galatia Eyaleti kurularak Roma topraklarına dâhil edilir (Emir, 2014, s. 137). Augustus, Roma'da iç çatışmaları ve karışıklıkları giderdikten sonra MÖ 21 yılında Anadolu'ya geçerek Pontos Bölgesi'nde çeşitli siyasi düzenlemeler gerçekleştirir. Pontos Bölgesi'nde daha öncesinde kurulan Polemon⁷ Krallığı, Iulius-Claudius Hanedanı⁸ dönemlerinde daha da gelişerek bölge siyaseti açısından önemli faaliyetlerde bulunur. Augustus Anadolu'ya geldikten

⁷ Pontos ve Bosporos Kralı.

⁸ Roma tarihinde "Iulius-Claudius Hanedanı" tanımlaması, Roma'nın beş imparatoru Augustus (MÖ 27-MS 14), Tiberius (MS 16-37), Caligula (MS 37-41), Claudius (MS 41-54) ve Nero (MS 54-68) için kullanılan bir tanımlamadır. Bu hanedan MÖ 27'den MS 68 yılına kadar Roma İmparatorluğu'nu yönetti.

sonra, önce vassal bir krallığa bağlı olan daha sonra zorba bir tiranın eline geçen Amisos kentini tiranın elinden kurtarır. Bu sayede Amisos kenti hem bağımsızlığını elde eder, hem de ticari ve maddi durumunu düzeltir (Strabon, 2000, s. 26; Keskin, 2011, s. 17; Özsait, 1982, s. 330). Amisos, bağımsızlığını tekrar elde ettikten sonra Pontos Bölgesi'nde Polemon Krallığı'nın varlığı ve gücü hem askeri hem de siyasi açıdan onaylanmış olur (Strabon, 2000, s. 84; Olshausen E. , 1980, s. 910-911). Gelişen bu olaylara rağmen Augustus, Polemon Krallığı'na ait sınırları Trapezus, Kerasos, Kotyora, Amisos kentleri olarak bildirdi (Magie, 1950, s. 435; Mitford, 1980, s. 1172).

Pontos kralı Polemon, kendi krallığının iç meseleleri ile ilgilenerken hem Parth tehlikesine karşı, hem de sınırlarına komşu olan saldırgan göçebe halklara karşı da tedbir olarak krallığı güçlendirir (Emir, 2014, s. 140). Bu süreçte çıkan bir takım isyanlardan birinde Polemon'un devlet idaresindeki tecrübesine rağmen hayatı sona erer. Krallığın idaresi karısı Pythodoris'in eline geçer. Strabon, Pythodoris'in devlet işlerindeki ve yönetimindeki başarısını "*Kolkhis'e kadar Tibaranoi ve Khaldia ülkesi ile Pharnakeia ve Trapezus, akıllı ve devlet işlerinde tecrübeli bir kadın olan Pythodoris tarafından yönetilir*" cümlesiyle ifade etmiştir (Strabon, 2000, s. 41). Kraliçe Pythodoris, Pontos Bölgesi'nde Polemon'un ölüne dek elde ettiği toprakları iki yıl yarı bağımsız olarak yönetir (Emir, 2014, s. 142). Pontos kraliçesi Pythodoris'un MS 38'te öldükten sonra torunu Polemon II bir süreliğine krallığın başına geçer (MS 38-63). Bu süreçte imparator Augustus'tan sonra gelen imparator Tiberius da ölmüş ve Roma imparatorluğunun tahtına geçen Caligula (MS 37-41), Pontos Bölgesi'ni yöneten Polemon II'nin krallığına onay vermiştir (Jones B. W., 1993, s. 170-171; Emir, 2014, s. 143).

Emir'in aktardığı bilgiye göre (Emir, 2014); Pompeius Döneminden Claudius Dönemi sonuna kadar geçen süreçte Pontos Bölgesi'nde uygulanan lokal krallıkların politik faaliyetleri, bölgeyi ne Helen ne de Roma etkisine ulaştıramadığı gibi bölgede bir istikrar düzen sağlayamamıştır. Bunun en büyük sebebi Pontos Bölgesi'nin coğrafyası ve coğrafyanın burada yaşayan yerli halkın üzerinde bıraktığı etki ile asi oluşlarıdır. Bu sebeple Claudius'tan sonra Roma imparatorluk tahtına geçen imparator Nero (MS 54-68), Roma'nın Pontos Bölgesi politik faaliyetlerinde farklılıklara kapı açar. Bu farklılıklardan biri söz konusu bölgeyi lokal krallıkla yönetmeyi değil, Roma sınırlarına dahil etmiş olmasıdır. Bu politik faaliyetin en önemli ve en büyük etkenlerinden biri, gün geçtikçe doğuda güçlü bir yol alan Parth Krallığı olmuştur (Emir, 2014, s. 147). İmparator Nero'nun Pontos'u Roma'ya dâhil ettikten sonra bölgede yürüttüğü bir diğer önemli faaliyeti de,

Karadeniz’i Roma gölü olarak ilan etmesidir. Fakat Nero’nun ölümünden sonra Roma’da ortaya çıkan karışıklıklar ve iç isyanlar, Roma’nın Pontos Bölgesi üzerindeki etkisini olumsuz yönde etkiler (Emir, 2014, s. 155).

Roma İmparatorluğu’nda MS 69 yılında Flavius Hanedanı egemenliği başlamış ve tahta Titus Flavius Vespasianus geçerek, Anadolu’nun kuzeydoğusunda ve Kafkas bölgelerinde önemli siyasi faaliyetler gerçekleştirmiştir. Vespasianus, Nero Döneminde başlatılan ve kendi döneminde bitirilen Pontos Bölgesi’ndeki yeni sınır savunma sistemi ile başta Kappadokia Bölgesi olmak üzere, Pontos ve Kafkas bölgelerinde yeni önlemler almaya karar verir. Bu amaçla Kappadokia Eyaleti ile Galatia eyaletleri birleştirilmiş ve savunma-saldırma amacıyla Trapezus’dan Sebastopolis’e kadar giden bir hattın denetlenmesi sağlanmıştır (Emir, 2014, s. 157-160). Roma İmparatorluğu’nun Flavius Hanedanı Döneminde Pontos ve Kafkaslar’daki siyasi stratejileri, Parth egemenliğini ortadan kaldırmak, Armenia’yı tekrardan Roma’ya bağlamak ve Anadolu’da kalıcılığı gerçekleştirmek üzerine kurulmuştur. Vespasianus öldükten sonra sırasıyla tahta çıkan oğlu Titus ve Domitianus’un önemli siyasi faaliyetleri olmamakla birlikte, yol ve onarım işlerini sürdürmüş oldukları bilinmektedir (Emir, 2014, s. 161). Domitianus’un bir suikast sonucunda öldürülmesiyle Flaviuslar Dönemi sona ermiş olur (Alston, 2005, s. 140). Roma İmparatorluk Dönemi içinde İmparator Nerva’dan (MS 96-98) başlayarak sırasıyla Traianus (MS 98-117), Hadrianus (MS 117-138), Antoninus Pius (MS 138-161) ve Marcus Aurelius (MS 161-169) ile temsil edilen Antoninus Hanedanı dönemi “Beş İyi İmparator” dönemi olarak bilinir (Emir, 2014, s. 163). İmparator Nerva Dönemi kısa sürdüğü için çok fazla bilgi yoktur. Fakat Traianus’un tahtta olduğu süreçte Pontos Bölgesi’yle ilgili olan Parth İmparatorluğu’nun gücünü kırmak ve Kafkasların kuzeyinden Karadeniz Bölgesi’ne doğru yönelen Alanlar’ı kontrol altında tutmak gibi önemli faaliyetlerde bulunmuş olduğu bilinir (Emir, 2014, s. 163).

İmparator Hadrianus’un taht sürecinde ise, Parth Krallığıyla 50 yıllık bir barış anlaşması imzalanır ve imparator yönünü Parth topraklarına değil, tehlike ve tehdit oluşturabilecek düşüncesiyle bölgede güçlü bir hale gelen Alanlar’ın bulunduğu Kafkaslar’a doğru çevirir. Hadrianus bu doğrultuda Trapezus kentini, Kafkaslar bölgesine giden yolda önemli bir kapı olarak görmektedir. Söz konusu kent askeri birliklerin de rahat savunma yapabileceği coğrafyaya sahiptir (Speidel, 1986, s. 657) . İmparator Nero’nun başlattığı Karadeniz savunma sistemini Hadrianus daha da güçlendirerek Trapezus kentine yeni bir liman yaptırır (Cumont & Cumont, 1906, s. 365). Hadrianus’un ölümünden sonra yerine

Antonius Pius geçer. Antoninus Pius, Hadrianus'un aksine Roma'da kalmayı tercih eder. İmparatorluğu sürecinde Parth ve İberia tehlikesine rağmen genel olarak barış ve huzur ortamını sağlamaya çalışmıştır. Yaşanan çatışmalara rağmen hem Parth kralı hem de İberia kralı ile kurduğu siyasi anlaşmalarla, Kafkasların ve Pontos kıyılarının güvenliği tekrar kurulmuş olur (Emir, 2014, s. 171). Antoninus Pius öldükten sonra Roma İmparatorluğu'nu Marcus Aurelius ve Lucius Verus ortak olarak yönetmişlerdir. Bu dönemde, Antoninus Pius'un sağladığı barış süreci 20 yıldan sonra sağlanamamaya başlamış ve Parthlarla tekrar bir çatışma ve savaş ortamına girilmiştir (Emir, 2014, s. 174). İmparator Commodus ise imparatorluk topraklarını genişletmenin aksine bu topraklarda barış ortamını oluşturacak bir politika yürütür (Herodot, 1969, s. 6/8). Fakat imparatorun siyasi açıdan kötü bir yönetim gerçekleştirmesi, barış ortamında bile maddi olarak imparatorluğu zor duruma sokar.

Roma İmparatorluğu'nda MS II. ve III. yy'larda etkili olan Severus Hanedanlığı döneminde ise hanedan üyelerinin (MS193-211), Caracalla (MS211-217), Macrinus (MS217-218), Elagabalus (MS218-222) ve Aleksander Severus'un (MS 222-235) Pontos Bölgesi ile ilgili fikir ve faaliyetleri kendilerinden önce tahta gelen imparatorlardan oldukça farklıdır. Kyzikos ve Antiokheia limanlarının doğu savunma sisteminde daha çok önem kazanması ve imparator Caracalla Döneminde Trapezus'ta bulunan Pontos donanmasının Kyzikos'a geçmesi, Septimius Severus Döneminde bölgenin Roma'nın doğu savunma sistemindeki rolünü azaltmıştır. Aleksander Severus Döneminde Sasaniler doğuda yeni bir güç olarak ortaya çıkmış ve Kappadokia Eyaleti için bir tehdit unsuru olarak belirmiştir. Söz konusu durum Pontos Bölgesi'nin stratejik açıdan ne kadar önemli olduğunu anlamak için fırsat gibi görünse de, Roma önceliği Kappadokia ve Syria Eyaletlerine vererek Pontos Bölgesi ihmal edilmiştir. Severus Hanedanının bu bölgeyi ihmal etmesi, donanmalarını farklı bölgelere çekmesi güvenlik açısından zayıf duruma düşmesine sebep olmuş ve bu zayıflık ekonomik ve siyasi anlamda da kendini göstermiştir (Emir, 2014, s. 180).

MS 255 yılından sonra Danubius kıyısında yaşayan istilacı kabile olan Boraniler, Pontos'a doğru yola çıkar. Boraniler önce Kolkhis'e, sonrasında Pontos Bölgesi için oldukça önem arz eden Trapezus liman kentine saldırılarda bulunmuşlardır. Boraniler, kentte bulunan askerlerin ihmalkârlığı sebebiyle bu kenti kısa süre içinde yağmalamışlardır (Mitford, 1980, s. 1208). MS 257-258'de bu kez Boraniler ile birlikte Gothlar ve belki de diğer zorba ve saldırgan kabilelerin de birlikte olduğu büyük bir topluluk yeniden Pontos'a ve

Karadeniz'in batısına kadar saldırmışlardır (Kulikowski, 2007, s. 19; Heather, 2012, s. 74). İmparator Aurelius Claudius tüm bu karışıklıklara rağmen Gothlar karşısında başarı elde etmiş ve *Gothicus Maximus* unvanını almıştır (Watson A. , 2003, s. 43-45; Southern, 2001, s. 109).

Sonuç itibariyle Roma İmparatorluğu Döneminde; donanmanın Trapezus'tan Kyzikos'a taşınması, Goth istilalarıyla yeteri kadar ilgilenilmemesi, söz konusu bölgenin güvenliği açısından çok önemli hasara sebebiyet vermiş ve bölgenin yeteri kadar önemsenmediğini göstermiştir.

4. PONTOS BÖLGESİ'NDE MİMARİ TASVİRLİ SİKKELER BASAN KENTLER

4.1. Amaseia

Tarih boyunca adını (Amasea, Amaseia, Amasseia, Amaseia Hadriane, Amaseia Severiane Antoniane, Amaseia Severeia Aleksanderia) neredeyse hiçbir farklılığa uğramadan muhafaza eden az sayıdaki Anadolu kentlerinden biri olan Amasia antik kenti, İris Nehri'nin kenarında doğu-batı yönünde uzanan dar bir boğazda, Harşena Dağı eteklerinde kurulmuştur (Dönmez Ş. , 2013, s. 31). Amaseia kenti ne zaman ve kimler tarafından kurulduğu bilinmese de, Grek mitolojisine göre şehrin kurucu tanrısı Hermes⁹'tir (Üreten, 2012, s. 201). Kent, bereketli topraklar üzerine kurulmuş olup, kent genelinde devam eden bilimsel kazılar ışığında, ilk yerleşim alanlarının MÖ 5500'e kadar gittiği anlaşılmıştır (Dönmez Ş. , 2013, s. 23). Kent, tarihsel süreçte Hitit, Pers, Osmanlı gibi önem arzeden kültür ve medeniyetlere de yurt olmuştur (Dönmez Ş. , 2013, s. 23).

Bugün Amaseia şehri, Türkiye'nin en etkileyici mekânlarından biri olarak tanımlanmaktadır ve Strabon yaşadığı şehirden biraz da kendi memleketi olmasından dolayı gururla söz eder ve Strabon'un bu ifadeleri sikkelere de yansımıştır (Price & Trell, 1977, s. 92).

“Benim kentim, içinden Iris Irmağı'nın aktığı geniş ve derin bir vadide kurulmuştur. İnsan emeği ve doğa buraya hem kent hem de kale karakterini olağanüstü bir şekilde sağlamıştır. Çünkü burası yüksek ve çok sarp bir kaya olup dimdik ırmağa doğru iner ve ırmak tarafında kentin kurulmuş olduğu yerde, kıyıda bir duvar ve her iki tarafta sivri tepelere doğru uzanan duvarlar vardır. Bu tepeler iki adet olup doğal bir şekilde birbirlerine bağlıdır ve görkemli birer kule halinde yükselmektedirler. Bu alan içinde kralların hem sarayı hem de anıt mezarları bulunur. Ve büyük ihtimaldir ki burada yapılan mezarlar hanedan mezarlarıdır. İki sivri tepe birbirlerine tamamen dar bir geçitle bağlıdır. Burası her iki tarafta, kıyıda beş veya altı stadia¹⁰ yükseklikindedir ve bu geçitten tepelere bir stadialık, hiçbir kuvvetin aşamayacağı dik bir yokuş daha vardır. Bu kayaların içinde sarnıçlar da bulunur; fakat kentin bu kaynaklardan faydalanmasına olanak yoktur. Buradan bir tanesi ırmağa, bir tanesi de boğaza doğru olmak üzere kayalara boru şeklinde iki tane kanal oyulmuştur. Irmağın üzerinde bir tanesi dışarıya olmak üzere iki köprü kurulmuştur; kayalığın yukarısında olan dağ, bu köprü ile son bulur” (Strabon, 2000, s. 50; Dalaison, 2008, s. 177).

Amasia sınırları içerisindeki yerleşimin, Pontos Krallığı'nın kurulmasıyla birlikte kentleşmeye başladığı tahmin edilmektedir. Mithradates I, bu kenti başkent ilan edene kadar Kızlar Sarayı bölgesi ve civarı kasaba boyutunda bir yerleşim olarak kullanılmıştır.

⁹ Tanrıların ve özellikle Zeus'un habercisi olarak görevli tanrıdır.

¹⁰ 600 ayağı karşılayan Grek uzunluk ölçü birimi.

Harşena Dağı eteklerindeki kale olan Harşena Kalesi ve Kızlar Sarayı bölgesinde savunma amaçlı yapıların olduğu bilinmektedir. Bu bölgedeki mimari diğer bölgelere göre daha düzgün işçilik göstermesi nedeniyle, MÖ 3. yüzyıldan başlayarak inşa edilmeye başladığını düşündürmektedir (Dönmez Ş. , 2013, s. 33).

Pontos Krallığı'nın ilk çağları hakkında tarihe kaydedilmiş ve arkeolojik kalıntı değerinde bilginin az olması, Amaseia'nın şehirleşme sürecindeki yapılanmasının anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Kral Mithradates I'in Amaseia'yla beraber Zela ve Gaziura'yı ele geçirmesi sonucunda oluşan devletin merkezini Yeşilirmak Havzası'nın meydana getirdiği görülmektedir. Mithradates I'den, Pharnakes I'e kadar Pontos Krallığı'na başkentlik yapan Amasia kentinde, bu süre zarfında ölen krallar, dağın eteklerine akropoliste oyulmuş kaya mezarlarına gömülmüşlerdir. Bu mezarlar anıtsal özelliklere sahip en büyüğü neredeyse 15 m yüksekliğinde, 8 m genişliğinde, 6 m derinliğinde olacak şekilde yapılmıştır (Doğancı & Altın, 2018, s. 7) . Amasia kentinin üzerinde kurulduğu dağın eteklerinde anıtsal mezarların yanı sıra; kralların yaşadığı saray, su ihtiyacının karşılanması için sarnıçlar, tüneller de inşa edilmiştir (Strabon, 2000, s. 50). Amasia'da Pontos ordusunu ve zaferlerini yansıtmak ve yaşatmak adına Zeus¹¹ Stratios kutsal alanı inşa edilmiştir. Söz konusu kültün kökeni Pers inancındaki Ahura-Mazda'ya kadar inebilmektedir (Magie D. , 1950, s. 180); Cumont & Cumont, 1906, s. 182; Şahin N. , 2001, s. 179).

Amaseia kenti adına ilk defa Pontos Krallığı Dönemlerinde MÖ 2. yüzyılın son çeyreğinde kent sikkeleri üzerinde AMACIAC olarak rastlanmıştır. (Üreten, 2012, s. 201). Roma Döneminde de basılan sikkelerin üzerinde AMACEIA ve AMACIAC yazılarına rastlandığı bilinmektedir. Roma İmparatorluk Dönemi kapsamında; Tiberius (M.S.14-37), Domitianus (M.S.81-96), Traianus (MS 98-117), Hadrianus (MS 117-138), Antoninus Pius (MS 138-161), Marcus Aurelius (MS 161-180), Commodus (MS 180-193), (MS 193-211), Geta (MS 209-211), Caracalla (MS 211-217) ve Severus Alexandrus (MS 222-235) Dönemlerinde kent için sikke basılmıştır (Üreten, 2012, s. 201).

4.1.1. Kent Manzarası

Amaseia kentinin merkezi olan Kızlar Sarayı Mevkii'nde, başkentlik kazanımı ile birlikte kaya mezarları ile adeta ayırıcı bir özellik taşıyan kral mezarlarının yapılmaya başlanması; bu alanın özelde Mithradates Krallığı, genelde de arkeoloji bilimi açısından önem arz eder. Strabon, yapılan kral mezarlarının bulunduğu yeri "basileia" olarak adlandırmıştır

¹¹ Greklerin baş tanrısı.

(Strabon, 2000, s. 52). Bu da kentteki Hellenistik Dönem'e ait sarayların Kızlar Sarayı Mevkii'nde olabileceğine işaret etmesi bakımından önemlidir (Res. 2.1.) (Dönmez Ş. , 2013, s. 33).

Amesia kenti perspektifindeki sikkeler sayısı az olmakla birlikte, sadece İmparator Domitianus (Kat. No. 1-2-3-4) ve Severus Aleksander (Kat. No. 5) Döneminde görünür (Dalaison, 2008, s. 177). Domitianus Dönemi'nde darp edilen söz konusu sikkelerin arka yüz betimlemelerinde kentin kurulduğu alanın doğal perspektifi yansıtılmıştır. MS 224 yılında darbedilen sikkenin ön yüzünde imparator Severus Aleksander'in (MS 222-235) portresi yansıtılırken, arka yüzüne de Amaseia kentinin kalesi ve Kızlar Sarayı Mevkii kabartma olarak betimlenmiştir. Sikkenin arka yüzüne çevresi kulelerle ve yüksek sur duvarlarıyla çevrelenmiş, zirveye doğru yükselerek son bulan oldukça görkemli bir kale betimi resmedilmiştir. Söz konusu betimli sikke, MS 3. yy Amaseia kentinin perspektifi, hanedana ait birimleri ve yine hanedan için oldukça önem arz eden yapılarını betimleyen önemli ve kıymetli görsel bilgiler sunmaktadır. Sikkenin alt kesitinde, bir podyum üzerinde cepheden, üçgen alınlıklı, semerdam çatılı, cephe girişi dört sütunlu "tetrastylos"¹² tarzında bir tapınak kabartma olarak resmedilmiştir. Bugün bu tapınağın olduğu yerde, Kızlar Sarayı Mevkii'nde bulunan Selçuklu Dönemi'ne ait bir hamam bulunmaktadır. Üst kesitte ise, Harşena Kalesi'nin inşa edildiği ve ismini de buradan aldığı Harşena Dağı'nın tepe kısmı resmedilmiştir. Sikkenin orta kısmında üçgen alınlıklı ve ön cephesi iki sütunlu "distylos"¹³ bir tapınak betimlenmiştir. İki sütunlu tapınağın sağ kenarında bir kaide üzerinde yuvarlak bir biçimde, silindir gövdeli ve üzerinde alevler yükselen bir ateş sunağı betimlenmiştir. Yakınında bulunan tapınak ile ilişkili olduğu gözlenen ateş sunağı, Zerdüş dininin baştanrısı olan Ahura Mazda ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Dönmez Ş. , 2013, s. 34-35).

Kent manzarasıyla ilgili bir başka sikke de Kat. No. 6 olup bazı yapıların dağın yamacındaki stratejik noktalarda yapıldığını ve yapım aşamasında olan yapıların tasvirlerine örnek olarak nitelendirebilir (Price & Trell, 1977, s. 90).

4.1.2. Zeus Stratios Sunağı

Amesia kentine ait sikkelerin üzerinde şehrin genel manzarası dışında, kutsal alan olduğunu ifade eden sunak betimlemeleri de görülmektedir. Amasya Müze Müdürlüğü

¹² Ön cephesi dört sütunlu Grek tapınak plan tipi.

¹³ Anteler arasında iki sütunun bulunduğu, küçük ölçekli tapınak plan tipi.

tarafından 2007 yılında Amasya'nın 10 km doğusundaki Yassıçal (eski Ebemi) kasabasının 3 km güneybatısındaki Büyük Evliya Tepesi'nde, Yukarı Kale mevkiinde bir takım kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen kazı çalışmalarında açığa çıkarılan bazı bölümleri işlenmiş kayalık alandaki yuvarlak kaide yuvası biçimindeki boşluğun (Res.3), söz konusu Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde betimlenmiş olan ateş sunağının bulunduğu yer olduğu önerilmiştir (Dönmez Ş. , 2013, s. 36) (Res. 2.2.).

Amaseia'da basılmış sikke üzerinde tasvir edilmiş olan akropolde, üzerinde dev alevlerin yükseldiği şekliyle gösterilmiş ateş sunağının kaide yuvasını oluşturan yuvarlak şekilli boşluğa, doğudan kayaya oyulmuş dört adet basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır (Res. 2.3.). Kaide boşluğunun batı tarafında bugüne değin varabilmiş düzgün kesilmiş iki adet blok taş, Roma Dönemi sikkesi üzerinde gözlenen ateş sunağının büyük olasılıkla Hellenistik Dönem'de (MÖ 334 - 30) inşa edilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Yuvarlak şekilli kaide boşluğundan dolayı silindir şeklinde olduğu anlaşılan ateş sunağının, sikke üzerinde resmedilen tapınak ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Dönmez Ş. , 2013, s. 36).

Roma Dönemi'nde de yoğun bir biçimde kullanılmış olan sunak alanı kare bir plana sahip olup, yaklaşık 190 m. çapında yuvarlak planlı bir temenos duvarıyla çevrilidir (Dönmez Ş. , 2013, s. 36-37; Dalaison, 2008, s. 176) (Res. 2.4.). Arkeolojik kazılar sürecunda üst yapının tamamen tahrip edilmiş olduğu açığa çıkarsa da, alt yapıyı oluşturan bölümler düzgün kesilmiş taşlardan inşa edildiği anlaşılmıştır (Dönmez Ş. , 2013, s. 37) (Res. 2.5.).

Pontos Krallarından Mithradates VI, Amaseia içerisinde sürekli alay (garnizon) bulundurmuş, sıklıkla şehirdeki Zeus Stratios kutsal bölgesini ziyaret etmiş ve bu bölge içerisinde bahsi geçen tanrı için bir sunak yaptırmıştır. Sunağın Zerdüştlük temelinde kurulduğu tarihsel kayıtlardan anlaşılmaktadır (Dönmez Ş. , 2013, s. 70). Mithradates Eupator MÖ 80 yılı civarında, Murena'ya karşı kazandığı zaferi kutlamak için Zeus Stratios Sunağı'na gelmiş ve Karadeniz'den bile görülebilecek görkemde bir kurban ateşi yakmıştır. Kurban ateşiyle bağlantılı alev betimlemeleri sikkeler üzerinde de resmedilmiştir. Bu merasimi tüm detaylarıyla aktaran Appianus, Mithradates Eupator'un ateşe süt, bal, şarap ve yağ ile çeşitli tütsüler döktüğünü belirtmiştir (Appianus, 1912, s. 363); (Dönmez Ş. , 2013, s. 37; Price & Trel, 1977, s. 92). Bu durum Mithradatlar Hanedanı için bu sunağın saygınlığı ve önemini göstermektedir.

MÖ 81. yılında Mithradates tarafından Zeus için yaptırılmış olan bu sunak, Amaseia'nın Roma İmparatorluk Dönemi sikkeleri üzerinde; Traianus'dan Severus Aleksander'a,

Antoninus Pius'a kadar birçok dönemde mevcut olup, farklı betimlerle birlikte görülür. Bu betimler bazen tek katlı oldukça sade bir şekilde resmedilirken (Kat. No. 7-8), bazı sikkelerde üzerinde alev alev yanan ateşin olduğu tek (Kat. No. 11-12) ve iki katlı tuğla biçiminde inşa edilmiş bir sunak biçiminde resmedilmiştir (Kat. No. 13-19-20-21-22-23). Sikkelerin bazılarında ise üzerinde kanatları açık, cepheden, ağzında bazen bir çelenk taşıyan kartal tasvir edilmiştir (Kat. No. 14-15-16-17-18-24). Bazı sikkelerde kartal pençelerinin altında bir boğa betimlenmiştir. Bir kısım sikkede sunak üzerinde yalnız kartal (Kat. No. 13-23) veya yalnız quadriga (Kat. No. 25) betimlenirken, bir kısmında ise kartalın üzerinde bir quadriga (Kat. No. 9-10) ve içinde, elinde kırbaç veya meşale tutan Helios¹⁴ (Kat. No. 26-27-28-29-30) betimi yer almaktadır (Üreten, 2012, s. 200). Ancak tüm betimlerde sunağın sol tarafında kütle ilişkilendirilen kutsal bir ağacın yer aldığı gözlenmektedir. Kuvvetle muhtemeldir ki bu ağaç, Zeus'un atribütörlerinden olan meşe ağacıdır (Dalaison, 2008, s. 174). Kartal ve meşe ağacı betimleri Zeus'la ilişkilendirilecek simgelerdir (Dalaison, 2008, s. 174).

Dikkat edilecek başka bir husus da, Tanrı Zeus dönemsel olarak kimlik ve işlev değişkenliği göstermemiştir. Başka bir deyişle, Tanrı Zeus, Amaseia kentinde 'Orduların Tanrısı' anlamına gelen 'Stratios' sıfatıyla; hem askeri hem de dini bir kült olarak işlevini hem Pontos Mithradates Krallığı'nda hem de Roma İmparatorluğu süresi içinde yoğun olarak devam ettirmiştir. Amaseia halkı antikçağ dinsel yaşamında tanrının kimlik ve işlevini koruyarak çeşitli dinsel inanç ve ritüelleri birlikte yaşamış ve benimsemiştir (Üreten, 2012, s. 200).

4.1.3. Tapınak

Amasia sikkelerinde betimlenen tapınaklarla ilgili olarak tetrastylos formunda olup (Kat. No. 32-33) genellikle üç tanrı betimi yer almaktadır. Birincisi bir distylos veya sunak üzerine yerleştirilen Asklepios'tur. İkincisi Kerberos eşliğinde tetrastylos tarzı tapınakta bir tahtın üzerinde oturan Hades-Sarapis'tir (Kat. No. 34-35). Üçüncüsü ise genellikle tetrastylos (Kat. No. 36) ve nadiren de olsa distylos tapınak cellasında elinde bereket boynuzuyla betimlenen Tykhe¹⁵'dir (Kat. No. 31) (Dalaison, 2008, s. 172).

¹⁴ Greklerin güneş tanrısı.

¹⁵ Şans, kader tanrıçası.

4.2. Komana Pontika

Pontos bölgesi içerisinde oldukça fazla sayıda tapınkların olduğu ve dini yönden önemli kabul edilen yerleşim yerlerinden biri de Dazimonitis Ovası'nın kuzeyinde yer alan Komana'dır, Tokat ilinin 9 km kuzeybatısında, Niksar yolu üzerinde Yeşilırmak vadisinin genişleyerek verimli bir ovaya dönüştüğü ve daha sonra dar bir geçişle tekrar daraldığı alanda kurulmuş olan bir antik kenttir (Erciyas D. B. , 2012, s. 163).

Bölgenin günümüzdeki adı Gümenek'tir. Bu isim Komana adı ile oldukça benzediği için bu konumun doğruluğunu arttırmaktadır. Kappadokia Bölgesi'nde de Komana isminde bir kent olduğu için, söz konusu kent Komana Pontika biçiminde adlandırılmıştır.

Strabon'a göre Komana Pontika; Phanaroia'nın üzerinde, Kappadokia Bölgesinde bulunan kentle aynı adı taşıyan ve o şehirdeki Ana Tanrıçaya ithaf edilmiş olan yer şeklinde ifade edilmektedir (Strabon, 2000, s. 44). Komana kentinin yerleşim alanı, Ma tapınağına ait olduğu anlaşılan bir arşitravin Hamamtepe olarak adlandırılan yarı doğal, yarı höyük tepenin eteklerinde bulunması ve aynı tepenin doğusundaki DSİ'ye ait su regülatörünün ayağında yine Komana'nın adı geçen bir yazıt parçasının saptanmasıyla bu adı almıştır (Cumont & Cumont, 1906, s. 251; Erciyas D. B., 2012, s. 164).

Dini merkez niteliğini taşıması nedeniyle Komana Pontika oldukça kalabalık nüfusa sahip bir şehirdir. Bunun yanı sıra Komana Pontika'ya komşu olan Armenialılar da şehre akın etmektedirler. Çünkü söz konusu şehir aynı zamanda bir ticaret merkezidir (Erciyas D. B., 2006, s. 128; Strabon, 2000, s. 47). Tanrıça adına dini festivallerin düzenlendiği dönemlerde; çevre, kasaba, şehir ve köylerden birçok birey Komana Pontika'ya akın etmektedir. Komana'ya gelen kişilerden ve şehrin çevresinde yer alan verimli topraklardan kazanılan gelirler sayesinde yurttaşlar lüksün ve zenginliğin bol olduğu bir hayat sürmektedir (Strabon, 2000, s. 47; Budin, 1930, s. 89). Pontus kralları için önemli olan bu yerleşim, Roma İmparatorluk Dönemi'nde de önemini korumuş ve sikkelerde Komana Pontika'da bulunan mimari yapıların tasviri betimlenmiştir. Tokat Müzesi'nde sergilenen Korinth sütun başlığı, İmparatorluk Dönemi kapsamında Tokat ve çevresinde bulunan bölgelerde darbedilen kent sikkeleri üzerindeki Korinth düzenli tapınaklardan bugüne kalan parçalardan biridir (Aktaş, 2018, s. 202) (Res. 2.6.).

Strabon Komana Pontika hakkındaki düşünce ve görüşlerini aşağıdaki şekliyle ifade etmiştir:

“Komana Pontika insanın çok olduğu bir şehirdir ve Armenia’dan gelen tüccarlar için önem teşkil eden bir ticaret kentidir. Tanrıça adına düzenlenen festivaller olduğunda başka şehirlerden, köy ve kasabalardan, pek çok erkek ve kadın bir araya Komana Pontika’da gelirler. Belli kimi bireyler vardır ki, bir yemin sonucu sürekli olarak söz konusu şehir içerisinde yaşarlar, tanrıça için kurban keserler ve pek çoğu, kendini tanrıçaya adanmış olan, vücutlarından para kazanan kadınlardır” (Strabon, 2000, s. 47).

Komana Pontika kentinde Lykos Nehri’nin güneybatısında bulunan Dazimonitis Ovası, meyvecilik, hububat ve bağcılık tarımının yapıldığı verimli toprakları olan bir yerdir. Bakır ve demir madenleri bakımından çok zengindir (Arslan M. , 2007, s. 24; Kocabıyık, 2014, s. 209).

Komana Pontika kentinin emniyeti ve savunması, Yeşilirmak’ın kenarında bulunan ve Mithradates VI’ya ait sarayın yer aldığı Gaziura kalesi tarafından sağlanmaktadır (Magie D. , 1950, s. 180; Head B. V., 1911, s. 498).

4.2.1. Ma Tapınağı

Komana’da bulunan Ma Tapınağı, Dazimonitis (Kazova) ovasının birkaç kilometre ötesinde, İris’e bakan alçak bir tepede bulunmaktadır. Tapınak, muhtemelen kraliyet kaleleri ile çevrilidir ve tanrıça ve rahiplerin hizmetkârlarının yaşadığı bir şehirdir. Tapınak, bugün, 16. yüzyılda inşa edilen Ali Paşa Camii’nin çatısını desteklemekte olan gri sütunu da içermekte olabilir (Wilson, 1960, s. 233) (Res. 2.7.).

Ma ismi, 3. yy’ın ikinci yarısı gibi erken bir zamanda kullanılmıştır. Bu ismin, MA-GU-LA (-AN-NA), MA-GUR, MA-KUR-RI, MA-BAN-DA-AN-NA gibi türevleri, çivi yazısıyla yazılmış şekliyle Mezopotamya’da keşfedilmiştir (Çapar, 1995, s. 585). Ma isminin en eski belgelenmiş biçimi Mezopotamya’ya dayansa da, kökeni hakkında kesin sonuçlara ulaşmak mümkün değildir. Hurri tanrısı Şawuşka’nın atribülerinin gürz ve balta gibi savaş aletleri olması, savaşçı kimlik taşımaları, tanrıça Ma ile benzerlik göstermektedir. Tanrıça Ma’nın Anadolu’daki ilk ortaya çıkışı bilinmemekle birlikte, Şawuşka’nın Asur ticaret kolonileriyle Anadolu’ya gelmesiyle ilişki kurulabilir (Mutlu, 2016, s. 316).

Söz konusu tapınak ile ilgili en fazla bilgi Strabon’dan elde edilebilmektedir. Strabon’a göre *“...ve orada hemen hemen aynı çeşitte dini ritüeller ve törenler yapılır; kehanet alma şekli aynıdır; özellikle de ilk kralların yönetiminde olduğu gibi, rahipler aynı şekilde saygın bir yere sahiplerdir; yılda iki kere, tanrıça heykelinin kentte gezdirildiği “eksodos”*

olarak anılan kutsal festivalde rahip tanrıçanın tacını giyerek kraldan sonraki en saygın şereflere tabi olur.” (Strabon, 2000, s. 44).

Komana Pontika'nın epigrafik belgeleri Ma tapınağının tarihini aydınlatmaktadır. Ma'ya adanmış tapınağın, üzerinde kurulu olduğu düşünülen tepeye uzanan Roma köprüsünün ayağında bulunan ve ikinci kullanım olduğu tahmin edilen yazıt (**Res. 2.8**), köprünün su regülatörü tarafından tahrip edilmiş olmasından dolayı, ancak su seviyesinin düştüğü zamanlarda görülebilmektedir (Sökmen, 2005, s. 25). Yazıt M.S. 161-169 arasına tarihlenmekle birlikte burada, Komana'nın *asylia* (dokunulmazlık) kazandığını öğrenmekteyiz (Sökmen, 2005, s. 26). Yine aynı ayrıcalığın ifade edildiği bir başka yazıt 1958 yılında Wilson tarafından bulunmuş olan ve günümüzde Tokat Müzesi bahçesinde bulunan arşitrav parçalarının üzerinde yer almaktadır (Wilson, 1960, s. 233). Erken 2. yy'a tarihlenen yazıt, Komana'nın “kutsal ve dokunulmaz” yani “ἱερα καὶ ἀσυλος” olduğuna işaret etmektedir. “Asylia yetkisi” aslında tapınağın içinde bulunduğu kentin öneminden çok, tapınağın statüsü ve önemini simgeler (Sökmen, 2005, s. 26).

Komana'da bulunan Ma Tapınağı'na ait en iyi kanıtlar, Roma İmparatorluk Dönemi'nde basılmış olan sikkelerden edinilmektedir. Tapınak devletinin ana tanrıçası Ma'nın tasviri, imparator Caligula devrinden itibaren sikkeler üzerinde yer almakla birlikte, Traianus, , Caracalla ve Julia Domna sikkeleri Ma Tapınağı'nın görünümüne ilişkin ipuçları vermektedir (Sökmen, 2005, s. 28). Söz konusu imparatorların dönemlerinde darp edilen sikkelerin arka yüzünde tetrastylös planlı ve ortasında çelenk olan üçgen alınlıklı tapınaklar tasvir edilmiştir (Kat. No. 46-47). Bir kısım sikkede tapınak cellasında tanrıça Ma, başında şua tacıyla, bir elinde mızrak ve bir elinde kalkan taşırken betimlenirken (Kat. No. 37-38-39-40) (Sökmen, 2005, s. 28-29) , bir kısmında Victoria da eşlik etmektedir. Victoria'nın da dâhil olduğu sahnelerde, Victoria silindir bir kaide üzerinde elinde disk veya çelenk benzeri bir objeyi tutar vaziyette görülmektedir (Kat. No. 37-42-43-44-45-48-50). Sikkelerin bir kısmında tapınak alınlığı kesik alınlıklı olarak yapıldığı görülür (Kat. No. 41-42).

4.3. Neocaesarea

Antik Dönemde Paryadres Dağları'nın güneyinde Amnias Vadisi'yle Lykos Vadisi arasında, Komana Pontika yolu üzerinde yer alan Neocaesarea kenti, antik dönemin tapınak-devlet yapılanmasına ait bir başka kutsal alana ev sahipliği yapmıştır (Aktaş, 2018, s. 206; Lafli & Patacı, 2012, s. 210). Kelkit Nehri'nin sağında yer alan kentle ilgili Strabon, bu kentte Mithradates'e ait bir saray bulunduğunu, bir su değirmeni, av alanları,

hayvanat bahçeleri, maden yataklarının olduğunu ifade etmiştir. Bu yapıların yanı sıra Ameria’da kral Pharnakes adına yapılmış Men¹⁶ Pharnaku ve Selene¹⁷,ye adanmış bir tapınak olduğundan da bahsetmiştir (Strabon, 2000, s. 42-43). MÖ 4. yy’ın sonunda Perslerin çökmesiyle kurulan ve Kabira veya Kaberia ismiyle bilinen Neocaesarea, MÖ 72 yılında Pontos Kralı Mithradates ve Romalılar arasında geçen Üçüncü Mithradates savaşının yaşandığı yerdir (Lafli & Patacı, 2012, s. 211). MÖ I. yy.’da bölgeyi ele geçiren Pompeius, burayı şehir haline dönüştürdükten sonra, Latince’de ‘Kralın Yeni Kenti’ anlamına gelen ‘Neocaesarea’ ismini vermiştir (Dam, 2003, s. 87). Günümüzde bu bölgenin adı Niksar’dır ve söz konusu adı da bu sözcükten türemiştir. Roma İmparatorluğu Döneminde ‘Sebaste’ ve ‘Diospolis’ isimleri ile anıldığı o dönemde basılan sikkelerden bilinmektedir. Şehrin Neocaesarea ismi ile anılması İmparator Tiberius Döneminden sonra yaygın hale gelmiştir (Dam, 2003, s. 87). Şehir MS 344 senesinde gerçekleşen bir depremle yıkılmıştır. MS 499 yılında da ikinci bir deprem yaşanmıştır. MS 3.yy’da şehir, Pontos bölgesinin dini ve sivil merkezi konumundadır (Lafli & Patacı, 2012, s. 210).

Roma İmparatorluk Dönemi Neocaesarea sikkelerinde tetrastylos, pentastylos ve heksastylos¹⁸ planlı tapınak tasvirleri görülür. Ön yüzlerinde , Julia Domna ve Geta portrelerinin bulunduğu Neocaesarea sikkelerinin, arka yüzlerinde tetrastylos bir tapınağın cellasında kaide üzerinde kült heykelleri görülmektedir (Kat. No. 53-55-57-60-62). Caracalla ve Geta Dönemlerine tarihlendirilen iki sikkenin arka yüzünde tasvir edilen tapınaklarda imparator büstleri dikkat çekmektedir (Kat. No. 59-60). Ön yüzünde Geta (MS 209- 211) ve Severus Aleksander’nın portresi bulunan sikkelerin, arka yüzünde bir tapınak aynı anda hem cepheden hem de profilden resmedilerek üç boyutlu görüntü elde edilmiştir (Kat. No. 63-64-68-72-75-76). Bu görüntüyle ön cephe, yan duvar ve üst örtü görülebilir durumdadır. Bazı sikkelerde, hem tekli hem de ikili tapınakların burgu yivli sütunları açıkça görülebilmektedir (Kat. No. 61-66-67). Strabon, Neocaesaria kentinin, Roma İmparatorluk Dönemi’nde işlek bir yol olarak kullanılan bir güzergâhta kurulduğunu ve Ameria denen kasabada “Men” adına adanmış bir tapınağın varlığından söz etmekle birlikte, bu kenti Neocaesarea kentiyle ilişkilendirir. Söz konusu tanrısal varlığı sikkelerde bir tapınağın cellasında tahtta otururken görmek mümkündür (Kat. No. 70-71) (Strabon, 2000, s. 43; Price & Trel, 1977, s. 97). Men Tapınağı, Roma İmparatorluk Dönemi’nde

¹⁶ Frigler’de ay tanrısı olarak geçer. Men omuzlarında hilal ile betimlenir (Işık A. , 2004, s. 303)

¹⁷ Greklerin ay tanrıçası

¹⁸ Ön cephesinde altı adet sütunun bulunduğu Grek tapınak plan tipi.

darbedilen kent sikkelerinin arka yüzlerindeki betimlemelerde sıkça yer bulmuştur. Bu durum, Men Tapınağı'nın sadece Pontos kralları için değil, Roma imparatorları için de önem arz ettiğini gösterir. Men, sikkelerde yıldızlar ve hilallerle birlikte gösterilmiş olup, Pontos krallarının göksel kültürünün yansımasıdır (Price & Trell, 1977, s. 97). MS 3. yüzyıl Neocaesarea kentinde basılan mimari tasvirli sikkelerin bir kısmında Men Pharnakou elinde esasıyla bir tapınağın cellasında tahtta otururken betimlenmiştir. Bu görüntü bize Greklerin baştanrısı Zeus'u hatırlatmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki Zeus ve bölgenin yerel kültürü Men'in atribü ve misyon bakımından benzerlik gösterdiğini ve bu bölgede Zeus gibi önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

Bu betimlemelerin yanı sıra, Neocaesarea kentinde bazı sikkelerde “neokoros”¹⁹ (λεωθόξυς) ifadesi geçmektedir. Kent Roma İmparatorluk Dönemi'nde iki kez neokoros unvanıyla ödüllendirilmiştir. İlk kez imparator Traianus Dönemi sikkelerinde “*neokoros*” (λεωθόξυς) ifadesiyle karşılaşılmıştır. Traianus'ın yanı sıra Septimius Severus, Caracalla, Geta ve Severus Aleksander sikkelerinde de bu ifade belirtilmiştir (Kat. No. 65-66-67-69-75-77-78). Sikkelerin arka yüzlerinde tetrastylos tapınakların yanı sıra pentastylos (Kat. No. 73-74) ve heksastylos (Kat. No. 75-76) tapınak tasvirlerine rastlamak mümkündür.

Severus Aleksander Dönemi'ne ait sikkelerde, tanrıça Tyhke'nin tasvirlerine kemerli bir yapı altında (Kat. No. 78) ve iki katlı bir nymphaeum²⁰ (Kat. No. 77) tasvirlerinde görülmektedir. Tyhke, ayakta, başında kenti simgeleyen başlığıyla elinde bereket boynuzu tutarken betimlenmiştir. Bu sikkeler Neocaesarea'da varlığı az sayıda olan sikkelerdendir.

4.4. Sebastopolis / Herakleopolis

Sebastopolis Tokat ilinin batısında, Skylaks Nehri'nin solunda yer alan verimli Kolophone Ovası'nın merkezinde günümüzde Sulusaray olarak adlandırılan bir bölgedir (Tokat İl Yıllığı, 1967, s. 38) Bölgesel olarak Tokat'a 68 kilometre, Artova'ya 30 kilometre uzaklıktadır. İç Anadolu ve Karadeniz Bölgesi arasındaki en önemli geçiş noktasında yer almaktadır. Şehir bölgesinin batısında Skylaks Nehri, kuzeyinde Deveci Dağı, güneyinde ise Çamlıbel Dağları bulunmaktadır (Tokat İl Yıllığı, 1967, s. 38).

¹⁹ Roma İmparatorluk Dönemi'nde imparator kültüne bağlı olarak oluşan dini bir terim ve bizzat imparator tarafından kentlere verilen unvandır. Bu teriminin sözcük anlamı bir tapınağın günlük işleyişinden sorumlu kişiler, tapınak koruyucusu olarak tanımlanmaktadır. Anadolu'da neokoros unvanına hak kazanmış şehirler agonlar düzenleyerek imparatoru tanrılaşdırırlar ve imparatoru onurlandırırldı. Neokoros, faaliyetleri, Augustus Dönemi'nde, Roma İmparatorluk Dönemi'nin başlangıcıyla daha somut bir şekil almıştır (Yurtsever, 2015, s. 1).

²⁰ Grek mitolojisindeki su, orman ve dağ perileri olan nymphalara adanmış, Grek ve Roma mimarisinde görülen çeşme yapılarıdır (Saltuk, 1993, s. 126).

Sebastopolis antik kentinin mitolojik kurucusu Herakles²¹ olduğu için kent, aynı zamanda Herakleopolis olarak da adlandırılmıştır. Ramsay, Sebastopolis yakınlarında bir köprü üzerinde görülen “Ηξαθιενπνιεηησλ” olarak geçen yazıt ile bunun kanıtlandığını aktarmıştır (Aktaş, 2018, s. 210) (Res. 2.9.). Ptolemaios’a (2017, s. 97) göre şehir Pontos Galaticus sınırları içerisindeyken, Plinius’a (Plinius, 1947, s. 57) göre şehir Kappadokia bölgesi içerisinde yer almaktadır.

Sebastopolis büyük olmayan bir yerleşim yeridir ancak Neokaesareia, Komana ve Tavium gibi kentlerin ticaret yollarının üzerinde konumlanmış olması nedeniyle Neokaesareia ve Amaseia şehirleri kadar önem teşkil eden bir şehir olarak değerlendirilmektedir (Wilson, 1960, s. 220). Asıl adı Caran olan söz konusu bölge Pompeius’un bölgeyi ele geçirmesinin ardından yaptığı düzenlemeler ile Megalopolis adını almıştır (Oktan, 2008, s. 70). Augustus zamanının Kamisene ve Kolophene kentleriyle bir araya gelerek, Amaseia’yla birlikte Pontos Galaticus eyaleti içerisine dâhil edilmiştir (Marek, 1993, s. 31). Principatus zamanında şehrin adı Sebastopolis şeklinde değiştirilmiştir (Ramsay, 1960, s. 361). İmparator Traianus zamanından itibaren darp edilen sikkeler üzerinde Sebastopolis ifadesi bulunmaktadır (Head B. V., 1912, s. 499). Sebastopolis kenti İmparator Traianus, Septimius Severus, Geta, Gallienus ve Caracalla zamanlarında sikke basmayı sürdürmüştür (Waddington, Reinach, & Babelon, 1910, s. 102).

Sebastopolis antik kentinde Roma İmparatorluk Dönemi’nde birçok imparator kendi adına sikkeler bastırmıştır. Sikkelerin arka yüzlerinde genellikle tetrastylos planlı tapınaklar tasvir edilmiştir (Kat. No.79-80-81). Tetrastylos planlı tasvir edilen ikiz tapınaklı tasvirlerde, iki tapınağı birbirine bağlayan kemer altında kentin kurucu tanrısı Herakles betimlenmiştir (Kat. No. 83-84-85). Farklı olarak üç boyutlu bir görüntüye sahip olan bir tetrastylos tapınak cellasında yine Herakles sol kolunda aslan postuyla birlikte tasvir edilmiştir (Kat. No. 82).

Sikkeler üzerinde kentin ismi СЕΒΑΣΤΟΠΟΛΗΣΩΝ, СЕΒΑΣΤΟΠΟΛΛΟС, СЕΒΑΣΤΟΗΠΙАС, СЕΒΑΣΤΟΠΟ,ΗΡΑΚΛΕΟΠΟ, СЕΒΑΣΤΟ, ΗΡΑΚΛΕΟΠI olarak geçmektedir (Arslan M. , 1992, s. 77-78).

²¹ Greklerin efsanevi kahramanı.

4.5. Zela

Zela Amaseia'nın güneyinde yer alan verimli toprakları olan, dinsel hoşgörü anlayışının egemen olduğu Zelitis bölgesindeki Semiramis tepesinin üzerinde kurulan bir tapınak şehridir (Marek, 1993, s. 31). Yeşil Irmak'ın bir kolu tarafından sulanan bölge antik dönemde oldukça verimli bir bölge konumundadır. Zela antik kenti; 1861 senesinde G. Perrot ve E. Guillaume (G.Perrot, Guillaume, & Delbet, 1862, s. 378) 1891 senesinde D. G. Hogarth ve J. A. R. Munro (Hogarth & Munro, 1893, s. 643) 1899 senesinde J. G. C. Anderson (Anderson, 1903, s. 233) ve 1900 senesinde Fr. Cumont ve E. Cumont (F.Cumont & Cumont, 1906, s. 188-194) tarafından ziyaret edilmiştir. Sözü edilen kişiler Zela antik kentinin bölgesel çapta zenginleşme potansiyelinin olduğunu belirtmişlerdir.

Strabon, "Semiramis Tepesi" olarak adlandırdığı bir alçak tepe üzerinde bir tapınak bulunduğundan söz eder (Strabon, 2000, s. 48). Bu tapınağın bulunduğu tepenin kuzeydoğu sınırında kayaya oyulmuş taş ve kısmen de ahşaptan yapılmış oturma sıralarıyla bir tiyatro alanının bulunduğu belirtilir. Fakat bunların hiç biri günümüze ulaşmamıştır. Wilson'un 1960'lı yıllarda şehri ziyaretinde kayaya oyulmuş sıraların görülebildiği belirtilmiştir (Wilson, 1960, s. 215). Bugün bölgede, söz konusu sıraların izleri ve bazı mimari elemanlar dışında arkeolojik kanıt bulunmamaktadır (Sökmen, 2006, s. 125-126).

Strabon, Zela'daki Anahita-Anaitis²² kültürünün önemine dair; Zela'nın erken dönemlerinde kent olarak değil, Persli tanrıçaya adanmış kutsal alan olarak kullanıldığını, bu kutsal alanın rahibe ve tapınak hizmetkârlarına da hizmet ettiğini ifade etmekle beraber rahibin, her şeyin efendisi olduğunu da aktarmıştır. Strabon'a göre, Pontos halkı önemli konularını bu tepede konuşmuş ve bu konulara dair yeminlerini burada etmişlerdir (Strabon, 2000, s. 48).

Pers kökeninden gelen Anahita kültürü, Anadolu'ya MÖ 6. yy'da Kyros tarafından gelir, daha sonra MÖ 4. yüzyıl sonlarında Artaxerxes II döneminde Pers imparatorluğunun bütün başkentlerinde bu kültürün uygulandığı bilinmektedir (Strabon, 2000, s. 48). Özellikle, Makedon fethinden kurtulmuş olan Pers kolonilerinin varlığı sayesinde, Anadolu'da büyük bir başarı sağlar (Dalaison & Rémy, 2013, s. 35). Strabon, Zela'da yapılan dini ritüellerin kutsal olduğunu ve yılda yalnızca bir gün dinsel ve geleneksel festivaller yapıldığını ifade etmiştir (Strabon, XI-8-4). Bunun yanı sıra Strabon, Zela Anaitis Tapınağı, Kyros'un

²² Perslerin şafak ve bereket tanrıçasıdır. Yüce, güçlü ve kusursuz anlamlarına gelmektedir. (Işık A. , 2004, s. 219)

Sakalılarla yaptığı savaş neticesinde Sakalılar'ı mağlup etmesini kutlamak için yapıldığını aktarmıştır. Kutsal alanda yapılan şenlik ve festivaller Sakalar'a karşı galibiyeti kutlamak içindir ve bu günü tanrıçaya adanmıştır Strabon'un aktardığı (Strabon, XI-8-4) söz konusu bilgilere göre Zela Anaitis Tapınağı Pers yönetiminin etkisi altında olduğunu ve tapınakta yapılan festivallerin de Pers kökenli olduğunu düşündürür (Dalaison & Rémy, 2013, s. 35).

Anaitis aslında, eski Avesta kayıtlarında “tanrıça Venüs” olarak bilinmesine rağmen, Anadolu'da verimli toprakların ve suların tanrıçası olarak kabul ediliyordu. Refah ve bereketi simgeleyen bir unsur olan su tanrıçası, Zela sikkeleri üzerindeki buğday başağı demetiyle bölgedeki tahıl ekimini ve ovanın verimliliğine işaret etmektedir. Bereketin simgesi olan “Anahita”nın, Grekçe versiyonu “Anaitis” şeklindedir ve Meter veya Artemis olarak belli başlı tanrıçalar ile sadece ismi asimile edilerek asıl özellikleri kaybedilmeden sonraki dönemlerde de sürmüştür. Zela tapınağındaki Anahita, Pers kökenli iki mitolojik figür ile Omonos ve Anadatos ile ilişkilendirilir. İlki Pers dilinde Vohumano yani hayvanların koruyucu ruhu olarak tanımlanır. Fakat ikincisi hakkında kesin bilgi yoktur (Dalaison & Rémy, 2013, s. 35).

Zela'da tanrıça Anaïtis'e adanmış tapınağa ait bilgiler, mimari kalıntıların günümüze ulaşmamasından dolayı, yalnızca Roma İmparatorluk Döneminden kalan Zela sikkelerinden öğrenilmektedir (Sökmen, 2006, s. 125). Tapınak alçak bir tepe üzerinde olup muhtemelen heksastylos düzeninde olduğu düşünülse de, gerçekte altı sütünlü olduğu da kesin değildir (Sökmen, 2006, s. 125). Bazı sikkeler üzerinde tapınakta kullanılmış olan Korinth düzenindeki sütun başlıkları net görülebilmektedir. Zela antik kentinde darbedilen Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde tanrıça Anahita-Anaïtis iki tipte açıkça görünmektedir. Traianus dönemi sikkelerinde, sola oturmuş, giyinmiş, başı örtülü, hilal başlıklı ve sağ elinde bir demet başağı tutar; Caracalla döneminde, önden ayakta, giyinmiş, başı örtülü, sağ elinde bir demet başağı ve sağ elinde belirsiz bir obje tutarken tasvir edilmiştir (Sökmen, 2006, s. 125). Birkaç sikke dışında, çok sayıda sikkenin arka yüzünde girintili çıkıntılı kesik bir alınlığa sahip, altı sütünlü bir tapınağın Anahita-Anaïtis tapınağına ait olduğu düşünülmektedir (Kat. No. 98-99-100-101-102-103-104-105-106). Bunların yanı sıra distylos (Kat. No.86-87) ve sütunların kemerle birleştirildiği üstü örtülü tetrastylos tapınak tasvirlerine rastlanmıştır (Kat. No.88). Bunların bir kısmında alınlıkta yıldız motifi (Kat. No. 89-90-91-92-93-94) yapılmışken bir kısmında kafes motifi (Kat. No. 95) vardır. Söz konusu tasvirlerle ek olarak ön yüzünde birbirine karşılıklı bakan Septimius Severus ve Caracalla büstleri, arka yüzünde tapınak cellasında ayakta, başında

polos, sağ elinde dümen, sol elinde bereket boynuzu Tykhe betimi dikkat çekmektedir (Kat. No.96).

Zela; 19. ve 20. yy.larda alanında uzman kişiler tarafından incelenen bir bölge olmuştur. Buna karşın söz konusu bölgede üzerinde arkeolojik ölçekli kazıların çok fazla yapılmadığı da bilinmektedir. Bu durum kentin geçmişinin bilinmesi ve tarihi dönemlere olan katkısı durumlarını zedelemektedir. Zela hakkında çalışma yapan kişilerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Th. Reinach (1890, s. 63-94)
- J. A. R. Munro (1901, s. 52-66)
- D. Magie (1950, s. 351-397)
- W. Ruge (1901, s. 43-59)
- A. H. M Jones (1937, s. 55-61)
- D. R. Wilson (1960, s. 106-109)
- K. Abel (1974, s. 127-136)

5. BİTHYNIA BÖLGESİ

5.1. Bithynia Bölgesi'nin Coğrafi Konumu

Bithynia hakkında birçok tarihçi ilkçağda yazılar yazmışlardır ancak bunlardan hiç biri günümüze ulaşamamıştır. Yine de bu bu tarihçilerin isimleri ve eserlerinden alınmış bazı parçalar, bu eserlerden faydalanmış antik devrin diğer yazarları sayesinde günümüze kadar ulaşmışlardır (Bosch C. E., 1946, s. 29).

Anadolu'nun antik coğrafyası hakkında en önemli eseri vermiş olan Strabon Bithynia'nın coğrafi sınırlarını doğuda Paphlagonialılar ve Mariadyenler ve bir kısmı Epiktetonlar, kuzeyde Sangarius ırmağının döküldüğü yerlerden Byzantion ve Chalchedon denizinin ağzına kadar Pontos denizi tarafından, batıda Propontis, güneyde Mysia ve Hellespontus Phrygia'sı olarak bilinen Phrygia Epiktetos olarak tanımlamıştır (Strabon, 2000, s. 55) (Harita 3.2.).

MÖ VI. yy'da yaşamış olan Kariyalı bir amiral ve coğrafyacı olan Skylaks da Bithynia bölgesinin coğrafyasını buraya yapılacak bir sahil seferi üzerinden tanımlar zira Skylaks bölgeye ulaşmak için “*Mariandylerin arkasında Thrakia Bithynleri, Sangarios ırmağı Artanes adlı diğer bir ırmak ve Thynias adası ve Rebas ırmağının geldiğini ardından Bosporos, Pontos'un girişinde bir tapınak bulunduğunu ve sonra Thrakia Bosporos'unun dışında Khalkedon şehri olduğunu ve daha sonra da Olbia Körfezi'nin en iç kısmına kadar olan bölgenin Thrak Bithynia'sı olduğunu belirterek buraya gerçekleştirilecek seferin üç gün devam edeceğini belirtmiştir*” (Bosch C. E., 1946, s. 37). Bu tanımlamaya göre doğudan batıya doğru bir sahil şeridi tanımlaması yapılmış ve bu tanımlamayla bölgenin kuzeydoğu sınırı da tanımlanmıştır.

Doğancı'nın aktardığı bilgiye göre de (Doğancı K. , 2007, s. 2); “Bithynia, coğrafi yönden Anadolu'nun kuzeybatısında dağlık bölgede yer almaktadır (Harland, 2000, s. 190). Karadeniz'in güney sahili boyunca uzanmaktadır (Strabon, 2000, s. 55). Kuzeyinde Pontos Euxenus (Karadeniz), batısında Rhyndacus (Kocaçay), güneyinde de Sangarios (Sakarya) ırmağının orta ağzı tarafından sınırlanmıştır. Tam olarak Bithynia topraklarının doğuda nerede son bulduğunu açıklamak oldukça güçtür (Mitchell, 1860, s. 43). Başlıca akarsuları: Rhyndacus, Halys (Kızılırmak), Sangarios, Billaeus (Filyos Çayı) ve Parthenius'dur. Sangarius ırmağının batısında Ascanius (İznik Gölü) ve Apolloniatis (Apollont) gölleri yer almaktadır. (Mitchell, 1860, s. 41); (Işık, 2001, s. 7) Doğudan Rhyndacus'a kadar uzanan

Olympus (Uludağ) dağ sırası Bithynia'nın güney sınırını oluşturur (Strabon, 2000, s. 71; Mitchell, 1860, s. 43).

Bithynia sınırları içinde tespit edilen kentler; Nikomedia, Nikaia, Prusa, Bithynion (Caludiopolis), Kios (Prusias ad Mare), Apameia, Kaisareia, Iuliopolis, Khalkedon, Kreita, Prusias ad Hypium, Daskyleon, Thynias ve Diaspolis'tir (Doğancı K. , 2001, s. 3).

Kuzeydoğuda Paphlagonia ve Pontos, doğu ve güneydoğuda Galatia, güneyde Phrygia Epiktetos ya da Phrygia ve batıda Mysia gibi bölgeler Bithynia'nın antik komşularını oluşturmaktadır (Bosch C. E., 1946, s. 29-53; Cramer, 1971, s. 221).

Strabon Bithynia'nın güneybatısında kalan bölgeye dair Bithyn, Phryg, Mys, Dolion, Mygdon ve Troialı kabilelere değinirken bunların birbirleri arasındaki sınırların belirsiz olduğuna dikkat çeker. Bithynialılarla Phrygialılar ve Mysialılar hatta Kyzikos'daki Dolienler ve Mygdonlar ve Troialılar arasındaki sınırı tanımlamak zordur zira her kabilenin ötekenden ayrı olduğu gerçeği kabul görmüştür. Oraya giden yabancıların barbar ve asker olmaları nedeniyle fethedilmiş olan ülkeyi sürekli olarak ellerinde tutamamaları ve çoğu kez göçebe olduklarından karşılıklarına çıkan halkları kovaladıkları ve sırası gelince diğerleri tarafından kendilerinin de ülkeden sürülmüş olmaları buna neden olarak gösterilmektedir. Bütün bu kabilelerin Thrak kökenli oldukları kabul edilir. Çünkü Thraklar boğazın hemen karşı tarafında bulunurlar ve her iki taraftaki halk birbirlerinde çok farklı değildir (Strabon, 2000, s. 57).

Bithynia antik dönemlerde oldukça verimli sulak arazilere, yerleşim bakımından uygun limanlara ve bu limanlara açılan deniz yollarına sahip bir bölge olarak da özellikle kolonizasyon döneminin (MÖ. 750-550) başlarından itibaren farklı etnik toplulukların ilgisini çekmiştir (Tekin, 2008, s. 65-72; Arslan M. , 2010, s. 14).

Bora'nın derlediği bilgiye göre (Bora, 2015, s. 14); "Bölgenin en önemli akarsularından biri olan Rhyndakos (Adırnaz-Orhaneli) Çayı güneybatı sınırında Mysia ya da MÖ. 2. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren Asia Eyaleti ile Bithynia'yı birbirinden ayırmaktadır. Artynia olarak bilinen Apolyont-Ulubat Gölü'nün kuzeyinde, Rhyndakos ve Makestosn(Susurluk) Çayı ile birleşerek Besbikos (İmralı) Adası karşısında Propontis'e dökülen bir başka akarsu, Odryses (Nilüfer) Çayı bulunmaktadır (Strabon, 2000, s. 32). Hitit metinlerinde Sanhırıja olarak geçtiği belirtilen Sangarios (Sakarya) Nehri bölgenin en önemli akarsularından birisini oluşturur (Strabon, 2000, s. 55). Dorlylaion (Şarhöyük) etrafında bulunan Tembris (Porsuk) Çayı, Modrene olarak bildiğimiz Mudurnu

yakınlarında bulunan Gallos (Mudurnu) Çayı, Pontos Euksinos'a doğru uzanan ve Sophon (Sapanca) Gölü yakınlarındaki Melas (Çarksuyu) Çaylarının, Sangarios'un önemli kollarını oluşturmaktadır. Kuzeydoğuda Parthenios (Bartın-Seyitsuyu) Çayı, batıya doğru Tieion/Tios kentinin hemen doğusundan akan Billaios (Filyos) ve onun bir kolunu oluşturan Ladon (Devrek) Çayı, Herakleia Pontika'nın güneybatısında denizle buluşan Lykos (Gülünç) ve Kales (Alaplıçay), adı bu bölgedeki ikinci Prusias kentiyle özdeşleşen Hypios (Melen), Kerpe limanı yakınlarındaki Kalpas (Anadere), Psilis (Çanakdere-Papanios), Artanes (Uludere) ve Bosphoros'un kuzey çıkışındaki Ankyreion/Ankyraenos Burnu'ndan sonra gelen Riva'daki Rhebas (Rhesos-Riva) Çayı, Bithynia'nın kuzey kıyılarındaki önemli akarsuları oluşturmaktadır. Bölgenin güneydoğusunda Galatia ile sınırını belirleyen Siberis-Hieros (Girmir-Kirmir), yine ona yakın civarda, Aladağ yakınlarındaki Skopas (Aladağ) Çayı, Helenopolis yakınlarından Astakenos Kolpos'a dökülen Drakon (Yalakdere), Yalova yakınlarındaki Thrikhaloun (Çukurköy) Deresi, Geodos-Khryssorroas (Dağlıdere?) gibi konumunu tam olarak belirleyemediğimiz, fakat antik isimlerini bildiğimiz diğer bazı akarsular mevcuttur” (Bora, 2015, s. 14)

Bölgenin güneybatısında Olympos Mysios (Uludağ), doğu – batı doğrultusunda Argonthonios Dağları, güney sınırında Sündiken Dağları yer almaktadır. (Bora, 2015, s. 15-16). Güneybatıda Apollonia ve Miletopolis kentleri yakınında bulunan Artynia (Ulubat-Apolyont) Gölü, kıyısında Nikaia (İznik)'in kurulu olduğu Askanios Gölü, Astakenos Kolpos'un doğusunda bulunan Sophon (Sapanca) Gölü ve bir zamanlar İnegöl yakınlarında bulunduğu tahmin edilen Daphnousis (Ezinegöl) Gölü gibi büyük su kaynakları, Bithynia coğrafyasında oldukça yoğun görülmekteydi (Bora, 2015, s. 15).

Bithynia Bölgesi tarih boyunca boğazlar nedeniyle stratejik bir öneme sahip olmuştur. Örneğin; önemli deniz yollarından sayılan İstanbul Boğazı, Bithynia'nın denetimi altındaydı. Bahse konu geçiş noktasının dar olması denetimin kolaylıkla yapılabilmesine sağlamaktaydı ve bu durum da boğazı elinde bulunduranlar açısından Karadeniz ticaret oluşumunu denetleyebilecek potansiyelde olmalarını sağlıyordu. Bundan ötürü Bithynia bölgesi her daim iskân edilmiş ve bahse konu sahada devamlı yapılanmış ve görece büyük kentler kurulmuştu. Söz konusu kentlerin tamamı bu karlı ticaretten pay almaktaydılar (Bosch C. , 1937, s. 5). Ayrıca Bithynia İstanbul Boğazı sayesinde Karadeniz kıyılarında yer alan verimli tahıl arazilerine rahatlıkla ulaşabiliyordu. Bununla beraber Bithynia'da bulunan limanlar kimi zamanlar askeri olarak önem kazanmışlardır.

Özellikle Parth Savaşları sırasında (MS 2. ve 3. Yy) Bithynia lojistik bir merkez olmuştur. Ana arterlerin eyaletin içinden geçmesi nedeniyle Bithynia askeri öneme sahip bir coğrafyada bulunuyordu (Harris & Ryde, 1980, s. 858). İstanbul'la -Byzantion- Nicodemia Körfezi arasındaki deniz yolu antik dönemde Byzantion'u Kuzey Batı Anadolu'ya bağlayan önemli yollardan biriydi. Karaya ayak basılan iskele Karamürsel -Prainetoss-iskelesi olarak adlandırılmaktaydı. Eyaletin iç alanı Irmak havzaları dışında büyük çapta, üzerinde birkaç adet geçidin olduğu yüksek dağ yapılarından meydana gelen bir görünüme sahipti. Bu arazi yapısı eyaletin sınırlı ulaşım olanaklarına sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Eyalette doğu-batı yönünde birçok yol yapılanmasının kullanıldığı gözlemlenmiştir. Avrupa'nın çeşitli alanlarında Byzantion'a uzanan ana arter Bithynia'da ikiye bölünmekteydi. İlk yol, Khalkedon, Niocomedia ve Nikaia şehirlerinden geçtikten sonra Ankyra, Tarsus, Antiokhia yolunu takip edip Kudüs'te sonlanıyordu (Kaya M. A., 2000, s. 181). Bahse konu yol Bizans çağında 'Hacı Yolu' olarak adlandırılmıştır. Bu güzergâhı başlarda Bizanslar askeri amaçlar için kullanmış olsalar da Romalılar aynı yolu Karadeniz üzerinden gelen mallarını ve askeri birlikleri Anadolu'nun iç bölgelerine aktararak askeri amaçların yanı sıra ticari amaçlar için de kullanmışlardır.

Kentler arasında özellikle Nikomedia ve Nikaia konumlarından ötürü önemli kentler arasındadır. Nikomedia kentinin baştanrıçası Demeter'dir. Toprak ve bereket baş tanrıçası olan Demeter için kentte sunu yazıtları bulunmuş bunun yanı sıra sikkeler üzerinde tasviri en fazla bulunan tanrıça da Demeter'dir. Sikkeler üzerinde görünen Demeter'e ait tapınak resimleri de Nikomedia kentinde Demeter'in kültürünün olduğunu göstermektedir. Bu kült Nikomedia kentinin ana tanrıçası Demeter'den önce Kybele'ye ait tapınağının bulunduğu yerdedir fakat Demeter'e ait olan kutsal alana yer açmak amacıyla Kybele'nin tapınağı kaldırılmıştır (Boyana, 1997, s. 102).

5.2. Bithynia Bölgesi'nin Tarihsel Süreci

5.2.1. Bithynia Krallığı (MÖ 297-74)

Bithynia yer aldığı konum nedeniyle prehistorik dönemden beri yerleşimin var olduğu bir yerdir (Bosch C. E., 1946, s. 38). Buna karşın alanda yeterince sistemli kazı yapılmamış olma durumu sahanın prehistoryası hakkında var olan bilgilerimizi de sınırlandırmaktadır (Fıratlı N. , 1953, s. 15). Thrakia bölgesinden göç eden Brygler, Tter'ler, Galat'lar, Mys'ler gibi topluluklar hep Bithynia üzerinden Anadolu'ya giriş yapmışlardır (Bosch C. , 1937, s. 39). Antik dönem literatürüne göre söz konusu bölge içerisine yaşam sürenler önceleri Mysialı'lar şeklinde isimlendirilmekteydi. Ancak MÖ IV. Yüzyılda Trakyalı Thyni'lerin

söz konusu bölgeye gelmesinin ardından bu bölge üzerinde yaşam sürenlere Bithynalılar denilmeye başlanmıştır (Mitchell, 1860, s. 44). MÖ 480 yılında Persler Bithynia üzerinden boğazlar kanalı ile Hellas'a geçiş yapmışlardır. MÖ 441 yılından sonra Atina'lı Perikles, Pontos ticaretiyle boğazları bütünüyle Atina'nın kontrolüne almak için Karadeniz'e askeri bir sefer gerçekleştirmiştir (Doğancı K. , 2007, s. 5).

Bithynia şehri Astakos'a Atina kökenli pek çok göçmen yerleştirilmiştir (Bosch C. , 1937, s. 15). MÖ 410 Alkibiades'in komutasında bulunan Atina donanması Chrysopolis'e (Üsküdar) demir atmış ve boğazların geçişini kontrol altına almıştır. Bithyn'ler hem Propontis içerisindeki Grek kentlerine karşı olumsuz duruşlarını ve düşmanlıklarını devam ettirmiş hem de Pers satraplıklarına karşı özgürlüklerini koruma çabası içerisinde girmişlerdir (Harris & Ryde, 1980, s. 858). MÖ 4. – 5. yy.lardan sonraysa Perslere karşı olan bağımsızlık mücadelesine başlanmıştır (Mansel, 1999, s. 472). Memnon M.Ö 4.yy'daki üç Bithynia kralının adını Doedales, Botiras ve Bas olarak vermiştir (Doğancı K. , 2007, s. 5).

MÖ 323 yılında Diadokhlar devrinin başlaması ile Bithynia'nın özerk yönetimine giden yola girilmiştir. Bas'tan sonra gelen Zipoetes (327-279), yerel bir lider olarak Diadokhlar arasındaki mücadelelerden ustaca faydalanarak, İskender'in generallerinden olan Lysimachos'la MÖ 301 senesinden sonra girdiği pek çok mücadele sonrasında Bithynia Krallığı'nı kurmuştur (Işık A. , 2001, s. 9). Zipoetes'in yönetim taktiği, saldırgan bir tutum içinde olmuştur.

Seleukoslar'ın Anadolu'da giderek güç kazanması Zipoetes ve ondan sonra gelen Bithynia kralları Nicomedes I, Ziaelas ve Prusias I, Mısır'daki Ptolemaios devletiyle ittifak yapmasını doğurmuştur (Doğancı K. , 2007, s. 5). Zipoetes'in bu anlayışını ondan sonraki Nicomedes I (MÖ 279-MÖ 250) de sürdürmüştür. MÖ 278? (277) Galat'ları Bithynia'ya davet eden kral, onlardan yardım alarak kardeşi Zipoetes'i yenilgiye uğratarak kral olmuştur (Chamoux, 2002, s. 76). Bayındırlık konusunda önemli çalışmaları olan Nicomedes şehir kurma özelliğiyle de tanınmıştır (Harris & Ryde, 1980, s. 861). Onun sayesinde Bithynia Hellen kültürü ile tanışmıştır. Sonradan doğu sınırları Heraclea²³,yı aşacak ve güneybatıda Prusa'ya dayanacak krallığın temellerinin onun döneminde atıldığı söylenebilir (Mansel, 1999, s. 472). Diplomatik becerileri üst düzeyde olan Nicomedes

²³ Latmos (Beşparmak) dağlarının denize dik inen güneybatı eteklerinde eski Latmos körfezinin en ucunda yer almaktadır.

sayesinde Kuzey Birliği kurulabilmiştir. Oğlu Ziaelas'a bıraktığı miras Grek müttefiklerinin yanı sıra Ptolemaios ve Makedonyalı Antigonos'un koruyuculuğudur. Ziaelas dönemi süresince babasının izinden gitmiş ve Grek şehirleriyle, ilişkilerini geliştirerek Bithynia'yı doğuya doğru genişletmiştir (Doğancı K. , 2003, s. 75).

Prusias I de selefleri gibi toprakları genişletme politikasını uygulamıştır. Rhyndakos Irmağı'ndan Mysia Olymposu'na kadar alanı, Khalkedon'u Bithynia Krallığı egemenliğine almıştır. Bithynia Krallığı'nın en geniş sınırlara ulaştığı dönem Prusias I'in dönemidir (Strabon, 2000, s. 360).

Seleukos kralı Antiokhos III MÖ 201 yılında Koile Syria'yı aldıktan sonra Anadolu'ya batı ve güney sahillerini hâkimiyetine almak için ordu göndererek Samos ve Halikarnassos dışındaki kentleri almıştır. MÖ 188 yılında Roma ve Antiochos arasında gerçekleşen mücadele sonunda Antiochos mağlup olmuştur ve taraflar arasında imzalanan Apamea Antlaşması Bithynia Kralı Prusias I, tarafsız kalmıştır. Roma'nın kazandığı bu zaferle siyasal anlamda doğu ele geçirilmiş ve Anadolu ile direkt siyasal ve kültürel ilişkilere girerek hem Roma hem de Anadolu tarihinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Roma, takip eden süreçlerde Prusias I'in, Roma'nın müttefiki olarak savaşa girmediği için daha önce elde ettiği Phrygia Epiktetos arazisi elinden alınarak Pergamon'a verilmiştir. Ancak daha sonra buna itiraz etmiştir (Doğancı K. , 2003, s. 76).

MÖ 2. yy.da krallık gerilemeye başlarken Roma da Bithynia'nın iç işlerine karışmaya başlamıştır. MÖ 182 yılında Prusias I öldükten sonra oğlu Prusias II tahta geçmiştir. Yayılımcı bir politika izleyerek Pergamon'u zaptetmiştir (Doğancı K. , 2003, s. 77). Prusias II art arda Pergamum, Makedonya ve Roma ile müttefik olmuştur. Roma-Makedonya çatışmasının başladığı dönemde ise Prusias II öncelikle tarafsızlığını korusa da MÖ168 yılındaki Pydna Savaşı'nın ardından Roma'dan çekinmiştir ve Roma saflarına katılmıştır (Lintott, 1981, s. 62). Pergamon tahtını devralana Attalus II döneminde, Prusias II bu krallığa saldırmıştır. Fakat Roma bu durumu tasvip etmeyerek hem müttefikliğini sona erdirmiş hem de Pergamon'a tazminat ödetmiştir. Söz konusu durumdan sonra Roma Anadolu'da Hellenistik krallıkları iyice zayıflatmış ve Bithynia'nın bir daha Roma'nın etkisinden çıkamamasını sağlamıştır (Harris & Ryde, 1980, s. 863).

Prusias II, oğlu Nicomedes'e ihanet etmesi sonrasında ölmüştür. Nicomedes Roma'da elçi görevinde idi. Prusias II aynı bölgede bulunan diğer elçilere Pergamon'a karşı başarısız olursa oğlunu öldürmeleri emrini vermişti (Polybios, 1960, s. 16). Bu da Nicomedes'in isyanının sebebi olmuştur ve Bithynia'ya isyancı ordunun başında dönen Nicomedes

babasını öldürmüştür. (Sherwin-White, 1977, s. 63). Babası Prusias II'nin aksine oğlu Nikomedes II halk tarafından çok sevilen bir kişiliğe sahipti. Nikomedes'in barışçıl bir karaktere sahip oluşu Bithynia'nın barış ve huzur içinde yaamasını sağlamanın yanı sıra komşu devletlerle de iyi ilişkiler içinde olmasına vesile olmuştur (Doğancı K. , 2003, s. 79). Nicomedes II (MÖ149-MÖ127)'nin aldığı ünvan epiphanes olmuştur. Ionia koinon'u ve Priene kenti onu onurlandırmıştır (Harris & Ryde, 1980, s. 864).

Nicomedes II'den sonra MÖ 127-MÖ 94 yılları arasında başa geçen Nicomedes III'ün döneminde ise Bithynia ekonomik bir buhranın ortasında kalmıştır. Kendinden önceki krallar gibi Hellen kültürünü benimseyen siyaseti sürdürmüş ve Grek dünyasında saygınlığını arttırmıştır (Magie, 1950, s. 1199). Bu dönemde Pontos kralı Mithradates Eupator ile beraber çalışarak krallıkları arasındaki Paphlagonia'yı işgal etmiş ve toprakları bölüşmüştür (Arslan M. , 2007, s. 133).

Bithynia'nın son kralı ise Nicomedes IV (MÖ94-74) olmuştur. Bu dönemde krallıkta tam bir Roma hegemonyası söz konusudur. Kısa süren krallığı Pontos kralı Mithradates VI'nın kendisini tahttan indirip yerine Nicomedes III'ün diğer oğlunu geçirmesine sahne olmuştur. Ancak bu durumu Roma Senatosu kabul etmemiştir (Doğancı K. , 2007, s. 10). Nikomedes IV, MÖ 74 yılında vasiyetnamesinde Bithynia'yi Roma'ya bırakmıştır. Bu durumun ardından Anadolu'da karışıklıklar, çatışmalar söz konusu olmuş ve Mithradates VI Roma'ya karşı savaş açmıştır. Söz konusu olan Mithradates savaşlarının sonunda Bithynia Roma eyaleti olmuştur (Doğancı K. , 2003, s. 80).

5.2.2. Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Bithynia Bölgesi

MÖ I. yüzyılda Roma ile Pontos mücadeleye girişmiştir. Bu mücadele esnasında Roma'nın Bithynia'da uygulamış olduğu politika etkindir. Bithynia yollar açısından önemli bir kavşak noktasıdır ve savaştan büyük ölçüde etkilenmiştir. Savaşlar sonucu MÖ 74 yılında Bithynia kralı Nicomedes IV, krallığını Roma'ya vasiyet etmiştir (Işık A. , 2001, s. 9). Senato tarafından onaylanan bu vasiyet sonucunda Asia valisi M. Iuncus, söz konusu eyaleti kurmak için girişimlerde bulunmuştur (Harris & Ryde, 1980, s. 866). Nicomedes IV tarafından Roma'ya bırakılan topraklara bakıldığında bunların sınırlarının Prusias II zamanı sınırları ile neredeyse aynı olduğu görülür. Dolayısıyla Roma mevcut sınırları muhafaza etmek istemiştir (Bosch C. E., 1946, s. 69). Bithynia Roma eyaleti olduğunda Anadolu'da birçok karışıklık meydana gelmiştir. Pontos kralı Mithradates VI Roma'ya savaş ilan etmiştir. Pontos'un esas ordusu Bithynia'ya girmiştir ve aynı zamanda Asia, Cappadocia ve Phrygia'ya da daha küçük çaplı olmak üzere saldırmışlardır (Arslan M. ,

2007, s. 136). Bu savaştan galip çıkan taraf Roma olmuştur. Bu da Anadolu'da karışıklıkların sona ermesi anlamına gelmiştir. Bu durumun sürdürülmesi için Roma lejyonlarının yalnızca stratejik bölgelerde konuşlandırılması kararlaştırılmıştır.

Roma'ya dahil olan eyaletlerde yerel yönetimlere müdahale edilmemiştir. Ancak bunların hepsinin üst yönetimi olarak faaliyet gösterecek yöneticiler atanmıştır. Anadolu polislerinin kendi politik sınırları içerisinde kalıp kısmen bağımsız olmaları Roma tarafından kabul edilmiştir. Roma vergi toplamaya direkt müdahale etmemiştir ve bu işleri yerel yönetimlere bırakmıştır (Leach, 1986, s. 98). Dolayısıyla Roma bu polislere maddi kaynak sağlamakta, ancak buralara çok fazla yönetsel çaba harcamaktan kaçınmaktadır (Anadolu, 1970, s. 4).

Bithynia tipik bir Roma eyaleti olarak görülemez. Roma'nın Anadolu eyaletlerine bakıldığında sükûnetin en çok hâkim olduğu eyalet Bithynia olarak görülmektedir (Harris & Ryde, 1980, s. 858). Eyaletin coğrafi konumu Pontos ve Galatia eyaletlerinden kopuk olmakla beraber ticaret ve iletişim için eyalet kilit bir noktayı tutmaktaydı Bunun yanı sıra en kalabalık Roma eyaletlerinden biri durumundaydı. Bithynia direkt savaş alanı olarak çoğunlukla kullanılmamıştır. Bithynia toprakları doğuya doğru giden ana iletişim hattı üzerinde bulunmaktaydı. Dolayısıyla Balkanların Moesia veya Anadolu'nun Pontos donanmaları bu toprakları üs olarak kullanabilmekteydi (Langer, 1981, s. 3).

Caesar'ın öldürülmesini takiben Roma'nın doğu eyaletlerinin yönetimi M. Antonius'a, batı eyaletlerinin yönetimi ise Octavianus'a geçmiştir. Antonius Euphrates ve Armenia'dan Ege Denizi'ne ve Illyria'ya kadar hüküm sürmekteydi. Onun ordusu Anadolu'nun her yerinden asker bulundurmaktaydı; buna Bithynia da dahil idi. Antonius Bithynia'ya bizzat gelerek Nikomedia'da doğum günü münasebetiyle gladyatör dövüşleri tertiplemiştir. Fakat MÖ 31 yılında yapılan Actium Savaşı'nda Antonius ile Octavianus savaşmıştır; bunun sonucunda yenilen Antonius savaşta ölmüş ve ülkenin hâkimiyeti tamamen Octavianus'a geçmiştir (Şahin S. , 1987, s. 161a).

Caesar ve Augustus'un icraatleri Bithynia'da refah artışı sağlamıştır. Romalılar bölgede yol yapımına büyük önem vermişlerdir (Harris & Ryde, 1980, s. 878). Zira bu bölge Anadolu'ya giden yolların kavşak noktasında yer almıştır. Avrupa-Asya yönünde giden tüccarlar Bithynia yoluna mecbur kalmışlardır. Dolayısıyla ticaret gelişmiştir. Roma İmparatorluğu'nda en tehlikeli ve hareketli sınırlar Germen'lere karşı Tuna sınırı ile Parth'lara karşı Euphrates, şimdiki adıyla Fırat sınırlarıdır. Bu iki cephe arasında özellikle orduların gidip gelebilmesi büyük önem taşır. Dolayısıyla Romalılar bu iki nokta arasında

yol inşa etmişlerdir ve bu sayede hem tehlikelerden kaçınmakta hem de zaman kazanmaktadırlar. Bithynia'da Nikomedia'dan geçen bu yol, Ankyra, Caesarea ve Tarsus'u takip ederek bütün Anadolu'yu dolaşarak Suriye'ye ulaşmıştır. Yolun en önemli geçiş noktaları boğazlar ile Cilicia geçitleridir ki buralarda Bithynia hâkimiyeti söz konusu olmuştur. Roma İmaratorluğu, imparatorluk donanmasından bir filoyu boğazların güvenliğini sağlamakla mükellef kılmıştır (Bosch C. , 1937, s. 28). Aynı şekilde Part seferlerine giden lejyonlar da Bithynia'dan geçiş yapmak zorunda olmuşlardır (Şahin S. , 1987, s. 159a).

Principatus Döneminde Bithynia'daki şehirler birbirleriyle sürekli mücadeleye girişmişlerdir. Nikaia ile Nikomedia, Prusa ile Apameia rekabet durumunda olan şehirlerdir. Bu durumu Dion Chrysostomos'un söylevleri anlatmaktadır. Bu rekabetin kaynakları önemli yapıların kendi şehrine yapılmasını sağlamak, festival, dava gibi faaliyetleri kendi şehrine çekmek, diocesis merkezi (yargılama merkezi) olabilme. Şehir sakinleri davaları olduğunda başka şehirlere girmek istememişlerdir. Aynı zamanda imparator veya eyalet valisinin gözünde daha önemli görünmek istemişlerdir. Bu nedenlerin yanı sıra, Prusa ile Apamea'nın aralarındaki sürtüşmenin bir diğer nedeni de Prusa'nın yargılama sahasına giren bazı köylerin yönetimindeki anlaşmazlıklar olmuştur (Calp, 1955, s. 146). Prusalı Dion Chrysostomos, Nikomedia halkına seslendiği konuşmasında kötü eyalet valilerince cezalandırılmamak için şehirlerin arasındaki anlaşmazlıkları kullanabildiklerini belirtmiştir (Marek, 1993, s. 48). Örneğin bir valiyi Nikaia'lılar şikâyet ettiğinde Nikomedia'lılar olaya müdahale olarak onu suçlamalardan koruyabilmekteydiler.

Doğu bölgesindeki Roma eyaletleri yönetimlerinde Grekçe ve Latinceyi beraber kullanmışlardır. Bithynia için de durum aynı şekildedir. Halk arasındaki dile ve resmi yazışmalara bakıldığında çoğunlukla Grekçe kullanımı görülür. Kamu işleri ile alakalı yazışmalar hariç olmak üzere resmi Roma belgelerinin bile Grekçe yazıldığı belirtilmektedir. Merkezi yönetim ile eyaletlerin magistratus adı verilen Roma memurları arasındaki yazışmalar ise Latince olmak mecburiyetindeydi. Romalı memurlar kolonilerle yazışırken de Latince tercih edilmiştir (Aune, 2000, s. 532).

6. BİTHYNİA BÖLGESİNDE MİMARİ TASVİRLİ SİKKE BASAN KENTLER

6.1. Kaisarea Germanice/Helgai

Antik Caesarea kentinin bulunduğu yer hakkında bilgiler tartışmalıdır. Sadece Bithynia bölgesinde ve bugünkü Uludağ'a batı ve kuzey sınırı olan bir kent olduğu bilinmektedir. Son yapılan çalışmalarda bu kentin Bursa ilinin kuzeybatısında bulunan Kaisarea Germanice, Eşkel ile Trilye arasında bulunduğu öğrenilmiştir (Gündüz, 2015, s. 114). Gerek antik kaynaklarda farklı yerlerde lokalize edilmesi, gerekse bölgede yeterli araştırmaların yapılmaması sebebiyle Kaisarea Germanice'nin lokalizasyonu uzun süre yapılamamıştır. Gündüz'ün aktardığı bilgilere göre; (Gündüz, 2015, s. 114-115) Plinius'un eserinde Germanicopolis olarak adlandırılan Caeseria Germanica kenti, Helgas ve Booseoete (Βοοσ Κοιτη) olarak da kullanılmıştır (Plinius, 1947, s. V:143-144). Bu yerleşim yeri Rhyndakos nehri, Daskyleion ile Apameia arasında olup kentin yakınından Gelbes Nehri akmaktadır. Claudius Ptolemy'a göre ise (Batlamyus) Bithynia kıyı kentleri arasında değildir. Caesarea veya Myrleana isimli bir yerin adı olmakla birlikte bu yer Nikaia ile Olympos dağı yakınındaki Prusa arasında olduğunu aktarmıştır. Aziz Quadratus'un yolculuk yazılarına göre, kent Apameia ve Apollonia arasındadır. St Nicetas, kentin tahkimatına, verimli topraklarına ve sağlıklı konumundan bahsetmekle birlikte kentin, Trigleia (Trilye)'ye en yakın sahil konumunda olduğunu aktarmıştır (Gündüz, 2015, s. 115).

İmparator Augustus döneminde sikke darp edilmeye başlanan bu kent, Germanicus'un doğuya yaptığı gezilerle tekrar kurulmuş ve Germanica olarak adlandırılmıştır (Boyana, 1997, s. 316). Germanicus döneminde darp edilen sikkelerde ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΚΤΙΣΤΗΣ lejantı kullanılmıştır (Doğancı K. , 2007, s. 146). Bu kentte basılan sikkelerin arka yüzlerinde genellikle Zeus tasviri vardır. Kentte darp edilen sikkelerin bazılarının arka yüzlerinde yer alan liman tasviri ile Kapanca limanının kuşbakışı görüntüsü arasında bir benzerlik vardır. Bu benzerlik ve antik kaynaklardaki ifadelerle göre Caesarea Germanica kenti ile Kapanca limanı arasında bir bağ olduğunu düşündürmektedir (Şahin, Polat, & Zimmermann, 2011). Kente dair; Germanicus dönemine ait bir sikkenin arka yüzünde ise kentin dört kuleli giriş kapısı (Kat. No. 107) ve Percennius Nîger dönemine ait liman, tapınak ve bir boğanın birlikte tasvir edildiği sikkeler mevcuttur (Kat. No. 108).

6.2. Khalkedon

MÖ 685 yılı civarında Attika'da bulunan Megara antik kentinde yaşayan kolonistler tarafından kolonileştirilmiştir. Bugün İstanbul'un Anadolu yakasında Kadıköy ilçesinin merkezini oluşturan bölgedir (Yılmaz, s. 3). Bithynia kralları döneminde özgür ve bağımsız bir yerleşim olan Khalkedon bu özelliğine MÖ V. ve IV. yy.larda da sahipti (Harris & Ryde, 1980, s. 860). Khalkedon antik kenti bağımsızlığını Bithynia Eyaletinin son kralı Nicomedes IV ölene kadar muhafaza etmiş ve yeni kurulan Bithynia eyaletine bağımsız bir kent olarak katılmıştır (Doğancı K. , 2007, s. 154).

Khalkedon kentinin bulunduğu coğrafya itibariyle Pers krallarının da ilgisini çekmiştir. Öyle ki Khalkedon kenti Asya'yı Avrupa'ya bağlayan uluslararası karayolunu ve Propontis'i Pontus Euxenius'a bağlayan deniz yoluna hâkim, stratejik bir kavşakta bulunması MÖ 512 yılında Pers kralı Darius'un kenti ele geçirmesine sebep olmuştur (Doğancı K. , 2007, s. 153). Bağımsız bir yerleşim olarak tanınan kent, MÖ 387 yılında Pers egemenliğine girmiştir. Delos birliğine de üye bir kent olmakla birlikte sonraki süreçlerdeki gelişmelerden ve Lysimachus'un M.Ö. 281'de ölmesinden sonra bağımsız kent statüsüne tekrar kavuşmuştur (Doğancı K. , 2007, s. 154)

Roma döneminde Khalkedon kenti özgür ve federatif bir kent olarak varlığını sürdürmüştür. Özgür kent statüsünde olması nedeniyle farklı bir yönetim sistemine sahip olan kent, nomophylactes, asymnotes vb. gibi memuriyet isimlerini kullanmıştır. Gothlar'ın M.S. 258'de kenti yağmalamasından sonra ise kent bir daha eski günlerinde olduğu gibi özgür ve refah kimliğini yitirmiştir (Doğancı K. , 2007, s. 154). Khalkedon kentine ait sikkelerden üzerinde tanrı Apollon'un betimlendiği alt kısmı kemerli üçgen alınlıklı tetrastylos tapınağına rastlanmıştır (Kat. No. 109).

6.3. Prusias ad Hypium

Prusias ad Hypium kenti, Karadeniz Bölgesi'nde Hypos Çayı (Melen Su) civarındaki ovaya hâkim yamaçta kurulmuş, günümüzde Düzce ilinin 8 km kuzeyinde yer alan antik bir kenttir (Texier, 1997, s. 111). Kentin ismi Plinius'a göre Düzce Ovası'nın kuzeyindeki Hypios Dağı'ndan, Ptolemaios'a göre ise bereketli Hypios Çayı'ndan almaktadır (Ptolemaios C. , 2017, s. 13; Plinius, 1947, s. 861). Prusias kentine ait kalıntılar günümüzde Konuralp adında bir yerleşimin altında kaldığı bilinmektedir (Çelik & Zeyrek, 2005, s. 20).

Eski adıyla Kieros olarak adlandırılan kent Herakleia Pontica'dan gelenler tarafından kurulmuş olmakla beraber, burada Kıta Yunanistan'dan megara gelenek ve göreneklerini de getirmişlerdir (Bilir & Okan, 2018, s. 905). Purisas I Kieros kenti ele geçirdikten aldıktan sonra kentin adını Prusias olarak değiştirmiştir. Fakat Bithynia Bölgesi'nde Prusia kenti olduğu için bu kentin adı Prusias ad Hypium olarak anılmıştır. (Çelik & Zeyrek, 2005, s. 15).

Prusias ad Hypium kenti Nicomedes III'ün vasiyeti üzerine MÖ 74 yılında Roma İmparatorluğu egemenliğine geçmiştir (Dikmen & Toruk, 2017, s. 179). Vespasianus (MS 69-79) döneminde basılan sikkeler, bu şehrin Roma İmparatorluğunda basılan en erken sikkeleridir (Doğancı K. , 2007, s. 141). Hadrianus, (MS 124), Septimius Severus, Caracalla ve Elagabalus şehri ziyaret eden Roma imparatorlarındandır (Doğancı K. , 2007, s. 142). Hem imparatorların ziyareti vesilesiyle hem de kentin hayırseverleri tarafından birçok kamu binası inşa edilmiştir. Bu yapıların çoğu günümüze ulaşamamış olsa da kentte Bithynia Krallığı döneminde yapılmış olan sur kalıntıları vardır (Doğancı K. , 2007, s. 143).

Goth saldırılarına karşı kentte surlar (Res. 2.10.) güçlendirilmiş ki Gallienus dönemine ait bir sikkede (Kat. No. 110) kentin güçlendirilmiş iki kuleli kemerli kent girişi kapıları bu durumu kanıtlar nitelik taşımaktadır (Doğancı K. , 2007, s. 142).

6.4. Bithynion/Klaudiopolis

Bithynion, Nikomedia'dan başlayıp Paphlagonia üzerinden Pontos'a giden ve Billaeus (Magie, 1950, s. 1190) vadisi boyunca uzanan bir yolla sahil üzerindeki Tieum'a ulaşan ana arterin üzerinde kurulmuştur. Bithynia Bölgesi'nin en doğusunda yer alan kentlerden biridir (Fıratlı N. , 1965, s. 366). Alçak bir tepenin üzerinde kurulmuş olan kent sulak alanlarla birlikte hayvanlar için de elverişli topraklara da sahiptir (Strabon, 2000, s. 59). Kentle ilgili yapılan araştırmalardan birinde şu ifade geçmektedir:

Hypius Irmak'ı havzasının doğu sınırını meydana getiren sırt boyunca Bithynium şehri vardır. Pontos bölgesine giden ana arter üzerinde yer alan kent, Bithynia Krallığı'nın en doğusunda yer alır. (Magie, 1950, s. 307).

Adından da anlaşılacağı üzere kent Bithynia Krallığı döneminde kurulmuş ve esasen Grek kökenli de değildir. Şehrin eski tarihi tam olarak bilinmemesine karşın yerleşim, Bithynia Kralı Nicomedes I tarafından kurulmuştur (Jones A. H., 1937, s. 151); (Mitchell, 1860, s. 44). Buna karşın Zipoetes'in gerçekleştirdiği doğu seferi ile bağlantılı olarak da kurulmuş

olabileceği görüşü bulunmaktadır (Wilson, 1960, s. 133). Bithynium şehri Pompeius'un eyaletten ayrılmasının ardından ilk sikkelerini basmıştır (Waddington, Reinach, & Babelon, 1910, s. 268).

Plinius'un imparator Traianus'a yazdığı mektuplar neticesinde şehrin isminin Claidus zamanında "Cladiopolis" olarak değiştirildiği anlaşılmıştır (Doğancı K. , 2007, s. 147). İmparator Hadrianus'un oğlu Antonius Pius'un doğduğu yer olması sebebiyle buraya daha ayrı bir önem verilmiş ve kent "Hadriane" unvanını almıştır. Hadrian, oğlu Antonius'un heykelini dikmiş ve kent sikkeleri üzerinde ona ait tasvirler kullanmıştır (Doğancı K. , 2007, s. 147). Kentte darp edilen sikkeler arasında arka yüzlerinde ismi net olmayan ve kime adandığı belirsiz olan octastylos²⁴ formunda tapınak tasvirleri bulunmaktadır.

Bithynion antik kentinin mimari tasvirli sikkelerinde üçgen alınlıklı, octasylos formunda tapınaklar yer almıştır (Kat. No. 111-112-113-117). Sikkelerin ön yüzlerinde genellikle imparatorların portreleri yer alırken Bithynion antik kent sikkelerinde imparatoriçelerin portrelerine de yer verilmiştir. İmparator Elagabalus'un ilk karısı Julia Paula (Kat. No. 115) ve imparator Severus Aleksander'in annesi Julia Mamaea (Kat. No. 111) büstleri örnek olarak sayılabilir. Bunlara ek olarak hem cepheden hem de profilden tasvir edilip üç boyutlu bir görünüm kazanan tapınak tasviri de mevcuttur (Kat. No. 114)

6.5. Kretia/Flaviopolis

Kretia şehri Klaudiopolis'in doğusunda aynı yol üzerinde yer alan bir yerleşim yeridir (Harris & Ryde, 1980, s. 880). Kent, Paphlagonia'lılar tarafından kurulmuş fakat daha sonraları Bithynia Kralı Ziaelas tarafından Bithynia toprakları içerisine dâhil edilmiştir. Kral Ziales sahil üzerindeki Grek kentleriyle ilişkilerini sıcak tutmuş buna karşın iç kısımlarda doğu taraflarına doğru ilerlemeyi sürdürmüştü ve Bithynium'un yanında yer alan Cressa'yı da almıştır. Bahsedilen yer Roma Kretia'sı ya da yani günümüzde Gerede olarak adlandırılan bölgedir (Wilson, 1960, s. 142).

Roma dönemi Kretia'sı hakkındaki bilgilerde netlik olmamakla birlikte bölgenin ne zaman kent statüsünü kazandığı da tam olarak bilinmemektedir. Büyük ihtimalle Vesapasianus tarafından Flaviopolis ismiyle tekrar kurulduğunda kent statüsüne erişmiştir (Harris & Ryde, 1980, s. 880). Kent sikkeleri arasında, üzerinde Zeus'un betimlendiği hem profilden hem de ön cepheden tasvir edilen tetrastylos tapınak tasvirine rastlanmıştır (Kat. No. 118).

²⁴ Ön cephesinde sekiz adet sütunun bulunduğu Grek tapınak plan tipi.

6.6. Nikaia

Nikaia şehri İznik Gölü'nün (Ascanius Gölü) doğusunda ve Sangarius Nehri'nin 25 kilometre batısında kurulmuştur (Mitchell, 1860, s. 43). Şehri çevreleyen surların toplam uzunluğu 16 stadiondu ve dört tane kapısı bulunmaktaydı.

İlk sikkeler Antonius Pius zamanında darp edilmiştir (Waddington, Reinach, & Babelon, 1910, s. 333). Şehrin çevresi 165 stadiondu ve şehir dikdörtgen biçiminde bir yapılanmaya sahipti. Caddeleri dik bir şekilde birbirini keserdi. Örnek vermek gerekirse; Gymnasion'un ortasına konulan bir taş üzerinden kentin 4 kapısı da rahatlıkla görülebilmekteydi (Strabon, 2000, s. 60). Söz konusu yerleşim alanına ilk yerleşenler Makedonyalı Bottiaelilerdir ve bahsedilen halk tarafından kurulan Olbia şehri yerli Mysialılar tarafından yıkılmıştır (Plinius, 1947, s. XLIII 148). Ardından Büyük İskender'in haleflerinden olan Antigonus bu yerleşim alanını MÖ 4. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Antigoia ismiyle tekrar kurmuştur (Strabon, 2000, s. 60-61). Yerleşim alanının daha önceki ismi Ancore ya da Helicore'du (Merkelbach, 1985, s. 1). Antigonus'un MÖ 301 tarihinde ölmesi ile birlikte Antigoneia'yı ele geçiren Lysimachus bu yerleşim alanına ilk eşinin ismi olan Nikaia adını vermiştir (Strabon, 2000, s. 60-61). Süreç içerisinde Cybele ve Sangarus'un Nikaia ismindeki kızlarına Dionysos'un aşık olduğu ve onun ismine ithafen söz konusu kenti kurduğu belirtilmiştir. Dionysos'la bağlantılı sikkeler de en başından bu yana görülmektedir (Harris & Ryde, 1980, s. 895).

Lysimachus'un MÖ 281 tarihindeki vefatının ardından Nikaia çok kısa bir dönemliğine bağımsızlığını kazanmıştır. Buna karşın çok zaman geçmeden kent Kral Nicomedes tarafından Bithynia Krallığı'na dâhil edilmiştir (Şahin S. , 1987, s. 3).

Nikaia coğrafi konumu sebebiyle Antik Çağda önem teşkil eden ticari bir potansiyele sahip bir şehir olarak değerlendirilmektedir. İznik Gölü -Ascanius Gölü- özellikle ağır yüklerin taşınması esnasında kullanılmıştır. Göl taşımacılığının Antik Dönemdeki avantajlarını ve önemini Plinius'un Sophon Gölü'nü denize bağlama projesi ile net bir biçimde görmekteyiz (Plinius, 1999, s. 41).

Pliny'nin önsözünde aktarılan bilgilerde bahsedilen Nikaia şehri sikkelerinde, mimari tipler önemli rol oynamıştır. En az dört farklı tapınak gösteriliyor, kapılar ve duvarların bir görünümü var. Bu görünümler bize kent hakkında bilgiler sunmaktadır. Mimari olarak, en çok dikkat çeken şehir merkezindeki gymanisum ve imparatorluk döneminin başlarında ana caddeler boyunca inşa edilen sütunlardır (Price & Trell, 1977, s. 99).

Sikkelerde bulunan tapınakların çoğu ya kült figürü aracılığıyla ya da tanrıyı anlatan bir yazıt ile tanımlanabilir; ancak genel olarak büyük bir bölümü belirsizdir. Formlar arasında distylos (Kat. No. 119), tetrastylos (Kat. No. 120-121) ve heksastylos (Kat. No. 122-123-124-125) tapınaklar mevcuttur. İmparatorluk kültürüyle birlikte en yaygın olanı kentin ibadetinin merkezi noktasını oluşturan Tykhe tapınağıdır (Kat. No. 124-125). Söz konusu tapınak, Caracalla'nın 212 yılında doğuya yaptığı ziyaretler sebebiyle yapıldığı bilinmektedir (Şahin M. , 2009, s. 16). 3 krepisli ve heksastylos planlı olan tapınağın cellasında betimlenen Tykhe heykeli, her ne kadar yazılı bir kaydı olmasa da, ona adandığı açıkça görülmektedir.

Nikaia kentine ait dinsel anlam yüklenen bir başka sikkenin arka yüzünde tasvir edilen Traian dönemi sunak Roma'nın Ara Pacis'i kadar heybetli olduğu düşünülmektedir. Söz konusu sunağın, Zeus kültüne adanmış olduğu düşünülmektedir (Kat. No. 133) (Price & Trell, 1977, s. 99).

Mimari yapıların yansıtıldığı bir diğer tasvir de MÖ 4. - 3. yüzyıl ortalarına ait olan kentin çevresini beşgen şeklinde kuşatan surları(Res.11) (Kat. No. 131-132) ve bu surlarda yapılmış olan kent kapısıdır. Claudius döneminde kenti süsleyen yapılardan kent kapısı sikkelere yansıyan tasvirlerden olup iki katlı sütunlu, çatı bezemesiz (Kat. No. 130), beşik tonoz şeklinde veya kemerli (Kat. No. 126), üçgen alınlığı olan (Kat. No. 127-128) yapı tiplerini görmek mümkündür. Bir diğer sikke tipi benzer bir yapıya sahip ancak ikinci kat üzerinde kavisli bir üst eşik bulunmaktadır (Kat. No. 129). Bunların aynı tipte olması mümkün olsa da alınlık ve çatı görüntüsü itibarıyla değişiklik göstermektedir. Binanın sağında ve solunda kesik alınlık ve ortasında kemerin olduğu üst yapı mevcuttur (Price & Trell, 1977, s. 99). Söz konusu surların kuzeyinde İstanbul Kapısı (Res. 2.12.), doğusunda Lefke Kapısı (Res. 2.13.), güneyinde Yenişehir Kapısı (Res. 2.14.), batısında ise Göl Kapısı olarak dört ana kapısı vardır. Kent surlarında uygulanan taş işçiliğine bakılırsa, Roma İmparatorluk Döneminden önce inşa edildiği anlaşılmaktadır (Şahin M. , 2009, s. 16). Hellenistik, Roma Dönemlerinde de kullanılmakla beraber 256 yılında kuzeyden gelen Gothlar şehri tamamen ele geçirmiş ve çoğu yeri tahrip etmiştir. Geri çekildikten sonra, günümüze kadar hala iyi korunmuş olan, tamamen ince duvarla çevrelenen duvarlar onarılmıştır. Yeniden yapılandığı, Yenişehir (güney) kapısındaki bir yazıtla anlaşılmıştır. Kent surları çok sayıda kuleden oluşmuştur ve bu sikkelerde net bir şekilde görülmektedir (Price & Trell, 1977, s. 104)

6.7. Nikomedia

Oldukça önem teşkil eden bir geçiş noktası üzerine kurularak tarih boyunca sözü edilen önem seviyesini kaybetmeksizin koruyan Antik bir kent olan Nikomedia'nın, Antik Bithynia bölgesinin başkenti olduğu bilinmektedir. Günümüz Türkiye'sinin kuzeybatısında bulunan gündün güne sanayi sektöründe artışın yaşandığı İzmit şehrinin altında dinlenmektedir. Türlü yönetimler tarafından asırlar süresince yaptırılan ve şehri çevrelemiş yapıları halen yerleşim alanının her tarafına yayılmış bir haldedir (Güney, 2013, s. 1467).

Bithynialı I.Nikomedes MÖ 264 senesinde, yerle bir olmuş eski şehri Astakos yerine onun 6 kilometre kuzeybatısında yeni şehir Nikomedia'yı bugünün İzmit şehrinin yerine kurar. MÖ 74'te III. Nikomedes, bölge içerisinde düzen ve huzuru sağlamak için ölmeden önce krallığı Roma'ya verir. Bununla birlikte Nikomedia Roma eyaletlerinden biri olan Bithynia'nın başkentidir ve en bilinen Antik limanı ile Roma donanma filosunun deniz üssü konumuna ulaşmıştır (Çalık, 2006, s. 912). Antik çağlarda sahanın merkezi İzmit'tir. Söz konusu merkez bugün de aynıdır. İzmit şehrinin kendine özgü nitelikleri ve geniş eşrafı, şehrin tarih süreçleri süresince elverişli bir saha olarak bilinmesini sağlar (Zeyrek, 2005, s. 29).

Anadolu jeopolitik konumu nedeniyle; Balkan Yarımadası, Orta Avrupa, Doğu Akdeniz, Yunan Adaları ve Kuzey Afrika ülkelerine ulaşan kara ve ya deniz yolunun önem teşkil eden bir noktasında yer alırken, İzmit şehrinin içerisinde bulunduğu Antik Bithynia sahasının bu bağlamda korunaklı karayolunu ve limanını bir araya getiren güvenli olan tek geçiş noktası ya da belki de tek kapıdır. Bithynia, sözü edilen bağlantı ya da geçiş noktasında tarihi dönem süresince sahip olduğu stratejik değerlerden kaynaklı pek çok üstünlük elde etmiştir.

Antik Dönem'de Nikomedia'nın, batısında bulunan Levkatas Burnu (Yelkenkaya) Tuzla'ya kadar gitmektedir. Kentin doğusu Sangarios'a (Sakarya Irmağı), kuzeyinin de Karadeniz'e kadar uzandığı bilinmektedir. Güneyindeyse Nikaia ile sınırının var olup olmadığı bilinmemektedir. Bölge sınırının Gölcük (Astakos) ve Kios Körfezi'nden geçtiği kabul edilmektedir. Şehir kaynaklarda; batıda yer alan Kalkhedon komşu, Dil iskelesi (Libyssa) ile sınırdır. Şehrin yakınında yer alan Gebze'ye (Dakibyza) Kalkhedon'a bağlıdır (Foss, 2002, s. 10). Kentin, doğusunda Pontos, güneyinde Marmara Denizi ve Mysia'nın Olympos Dağı bulunmakla beraber Galatia ve Phrygia'ya kadar genişlemiştir (Texier, 2002, s. 102).

Nikomedia kentine ait ele geçen sikke betimlemelerinde distylos (Kat. No. 134), heksastylos ve octastylos tapınak tasvirlerine yer verilmiştir. Sikkeler üzerinde genellikle tanrıça Demeter ve Tykhe betimlemeleri vardır. Sikkeler üzerindeki octastylos tapınakların, alan yetersizliği sebebiyle heksastylos olarak çizilmesine sebep olmuştur. Tasvir edilen octastylos tapınaklar bazen iki veya üç tapınak yan yana sıralı şekilde (Kat. No. 144-145) darp edilmiştir.

Sikkelerin arka yüzlerinde kent surlarını simgeleyen tacıyla Tykhe bazen oturarak bazen de ayakta her iki elinde imparator tapınağı taşıırken tasvir edilmiştir (Kat. No. 146-147-148-149-150-151). Zafer tanrıçası Victoria ve tanrıça Roma'nın da eşlik ettiği sahneler mevcuttur (Kat. No. 149)

Demeter'e ait olan sikkelerde ise üç adet tapınağın birlikte tasvir edildiği görülür ki bu tapınaklardan kenarlarda olan iki tapınak imparator tapınağı olup ortadaki tapınak tanrıça Demeter'e adanmıştır (Kat. No. 135-153-154-155-156). Sikkelerin alt kesitlerindeki $\nu\epsilon\acute{\omega}\kappa\omicron\pi\omicron\varsigma$ yazısı ile tapınak adedi kentin kaç kez neokoros unvanı aldığını göstermektedir.

Söz konusu sikkelerden birinde tapınağın cellasında Tanrıça Demeter cepheden görülür ve ortada her iki yanında imparator tapınağı yer alır. Orta tapınakta yer alan Demeter elinde meşale ile sütunlar arasında görülmektedir (Kat. No. 154). Bir diğer betim de ise tanrıça Demeter ortadaki tapınakta elinde asa ile ayakta dururken kenar tapınakların akroterlerinde birer adet Victoria tasviri bulunur (Kat. No. 155).

Pogodin ve Wulff Nikomedeia'daki çalışmaları süresince agoranın bulunduğu bir alanda, ön cephesinde altı sütunun olduğu bir yapının kalıntıları arasında üzerinde $\text{Αγαθή τυχῆ Δημητρῖ}$ yazısının bulunduğu bir sütun parçası bulmuşlardır. Bu araştırma neticesinde ve sikkeler üzerindeki kült resimleri ve tapınak tasvirlerinden yola çıkarak Nikomedia'nın baş tanrıçası Demeter'dir diyebiliriz (Boyana, 1997, s. 103).

Nikomedia sikkelerinden bir diğeri de üzerinde bir tapınağın yer aldığı ve Nikomedia kentinin kuruluşu ile ilgili efsanenin tasvir edildiği sahnedir (Kat. No. 152). Mitos'a göre Nikomedes I, Astakos'un karşısında, günümüzde İzmit'in bulunduğu yerde MÖ 264 yılında Nikomedeia kentini kurmuştur. Fakat Astakos'luların şehirlerinin karşı tarafa geçirilmesini tasvip etmemişlerdir ve yeni şehrin kuruluşunu kâhinlerin dileğine ve bir doğal olaya bağlamıştır. Astakos sirtlarında kurban edilen bir hayvanın kutsal mezbahada yanması sırasında gökten bir kartal inerek yanmakta olan hayvanı alır. Bu sırada bir yılan da hayvana sanırılır. Yılan karadan, kartal havadan Nikomedeia'nın temellerinin atılacağı

yerde bulunurlar. Kâhinler kentin bu bölgede kurulmasını tanrının istediği yönünde kehanette bulunmuşlardır. Neticede kentin temelleri bu bölgede atılmıştır. Nikomedia'nın kuruluş efsanesinin yansıtıldığı tasvirler, Maximinus Thrax (M.S.235-238) ve Gordianus III (M.S.238-244) dönemlerinde sikkeler üzerinde gösterilmiştir.

7. KATALOG

Kat. No. 1

İmparator : Domitianus

Tarih : 92- 93

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 5,27 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, imparator büstü, sağa.

AYT ΔOMITTIAN Ω KAICAPCEB ΓEP

A.Y. : Amaseia kentinin dağ ile çevrili perspektif görüntüsü, solda kuleler, merkezde tetrastylos tapınak ve bir mezar tasviri.

Referans : Dalaison, s. 66, no:16

Kat. No. 2

İmparator : Domitianus

Tarih : 92- 93

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 6,23 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, imparator büstü, sağa.

ΑΥΤ ΔΟΜΙΤΤΙΑΝ Ω ΚΑΙCΑΡ CΕΒ ΓΕΡ

A.Y. : Amaseia kentinin dağ ile çevrili perspektif görüntüsü, solda kuleler, merkezde tetrastylos tapınak ve bir mezar tasviri.

Referans : Dalaison, s. 66, no:17

Kat. No. 3

İmparator : Domitianus

Tarih : 92- 93

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 7,86 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, imparator büstü, sağa.

ΑΥΤ ΔΟΜ[] ΔΟΜΙΤΤΙΑΝΩ ΚΑΙCΑΡ CΕΒΑC ΓΕΡ

A.Y. : Amaseia kentinin dağ ile çevrili perspektif görüntüsü, solda kuleler, merkezde tetrastylos tapınak ve bir mezar tasviri.

ΑΜΑCCEΙΑ ΕΤΟΥC []

Referans : Dalaison, s. 66, no:18; Ireland, s. 12, no:102

Kat. No. 4

İmparator : Domitianus

Tarih : 92- 93

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 8,15 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, imparator büstü, sağa.

ΑΥΤ ΔΟΜ[] ΔΟΜΙΤΤΙΑΝΩ ΚΑΙCΑΡ CΕΒΑC ΓΕΡ

A.Y. : Amesia kentinin dağlar üzerinden perspektif görüntüsü, merkezde bir tetrastyle tapınak tasviri

ΑΜΑCCEΙΑ ΕΤΟΥC []

Referans : Dalaison, s. 66, no:19

Kat. No. 5

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 224

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 25,35 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli, zırhlı imparator büstü, sağa.

ΑΥΤ Κ ΕΥΘΥΗΡΟC ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC

A.Y. : Amasia kentinin dağ ile çevrili perspektif görüntüsü, solda kuleler, alt kesitte heksastylos, üst kesitte tetrastylos tapınak ve bir mezar.

ΑΔΡ ΕΥ ΑΛΕΞ ΑΜΑCΙΑC ΜΗΤ ΝΕ ΠΡ

Referans : Ireland, s. 16,no:232; Dalaison, s. 134,no:580; Price & Trel, s. 90

Kat. No. 6

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 224

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 20,47 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli, zırhlı imparator büstü, sağa.

ΑΥΤ Κ ΣΕΟΥΗΡΟC ΑΛΕΞΑΝΑΡΟC

A.Y. : Amesia kentinin perspektif görüntüsü ile çevrili bir dağ betimi, solda kuleler, alt kısımda belirsiz bir nesne ve üst kesitte tetrastylos tapınak. Sikke ortasında şehir surlarının inşasıyla ilgili taş işçisi.

ΑΔΡ ΣΕΥ [] ΜΑΙΑC, ΜΗΤ ΝΕ ΙΙ ΙΙ

Referans : Dalaisson, s. 135, no:587; Price & Trell, s. 90

Kat. No. 7

İmparator : Antonius Pius

Tarih : 153-154

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 9,44 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Sakallı imparator büstü, sağa

AY KAI AΔPI ANTOΩNINOC

A.Y. : Solunda bir ağaç olan tek katlı sunak

AMAC T MHTPOΠOΛEΩC, ET PN

Referans : Dalaison, s. 71, no:50

Kat. No. 8

İmparator : Antonius Pius

Tarih : 153-154

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 11,59 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı imparator büstü, sağa

AY KAI AΔPI ANTOΩNINOC

A.Y. : Tuğla biçiminde yapılmış tek katlı sunak

AMA [] C ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩC ΕΡΝΖ

Referans : Dalaison, s. 73, no:62

Kat. No. 9

İmparator : Commodus

Tarih : 186-187

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, zırlı imparator büstü, sağa

M AYP KOMOΔO ANTΩNI CEB

A.Y. : Üzerinde bir kartal ve bir quadriga betimi bulunan sunak, solunda ağaç

AMACEI T MHTP NEΩK ΠP T PONT, ET ΠΠΘ

Referans : Dalaison, s. 86, no:158

Kat. No. 10

İmparator : Commodus

Tarih : 186-187

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, zırlı, drapeli imparator büstü, sağa

M AYPHA KOMO ANTΩN CEBA

A.Y. : Üzerinde bir kartal ve bir quadriga betimi bulunan sunak, solunda ağaç

AMACEI T MHTP NE Ω K ΠP T PONT

Referans : Dalaison, s. 86, no:160

Kat. No. 11

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206 (208?)

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 16,02 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli, sakallı imparator büstü, sağa

AY KA CEΠ CEOYHPOC ΠEP CEB

A.Y. : Üzerinde alev alev yanan ateş bulunan sunak ve solunda bir ağaç betimi

AΔP CE ANT AMACIAC MHT NE ΠP

Referans : Dalaison, s. 97, no:241; Ireland, s. 15, no:200

Kat. No. 12

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 16,01 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AY KAI Λ CEIT CEOYHPOC

A.Y. : Sunak üzerinde alev alev yanan ateş ve sunağın solunda bir ağaç betimi.

AΔP CEY ANT AMACIAC MHT NE IIP

Referans : Dalaison, s. 97, no:242

Kat. No. 13

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 15,82 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AY KAI Λ CE Π T CEOYHPOC

A.Y. : İki katlı olarak yapılmış sunak, üzerinde alev alev ateş ve solunda ağaç betimi.

AΔP CEY A NT AMACIAC MH NE Π Π, ET CH

Referans : Dalaison, s. 97, no:244

Kat. No. 14

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 15,68 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

ΑΥ Κ Λ CΕΠ CΕΟΥΗΡΟC ΠΕΡ CΕΒ

A.Y. : Sunak üzerinde başı gökyüzüne bakar şekilde tasvir edilmiş kartal ve sunağın solunda ağaç

ΑΔ CΕΥ ΑΝΤ ΑΜΑCΙΑC ΜΗΤ ΝΕ ΠΡ ΠΟ

Referans : Dalaison, s. 98, no:254

Kat. No. 15

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 17,08 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, zırhlı ve drapeli imparator büstü, sağa

AY K Λ CEII CEOYHPOC ΠEP CEB

A.Y. : Sunak üzerinde kartal tasviri ve sunağın solunda ağaç

AΔ CEY ANT AMAC MHT NE ΠΠ ΠION

Referans : Dalaison, s. 98, no:255

Kat. No. 16

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 18,49 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

AY K Λ CEΠ CEOYHPOC ΠEP CEB

A.Y. : Tek katlı sunağın üzerinde gagasında bir taç tutan kartal tasviri olan ve sunağın solunda ağaç

ΑΔ CEY ANT AMACIA MHT NEΩKE ΠO, ET CH

Referans : Dalaison, s. 99, no:257

Kat. No. 17

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 18,16 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΟΥΗΡΟΣ ΠΕΡ ΣΕΒ

A.Y. : Tek katlı sunağın üzerinde gagasında bir taç tutan kartal tasviri ve solunda ağaç

ΑΔ ΣΕΥ ΑΝΤ ΑΜΑCΙΑC ΜΗΤ ΝΕΩΚΕ ΠΟ, ΕΤ CΗ

Referans : Dalaison, s. 99, no:260

Kat. No. 18

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 19,22g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

AY K Λ CEΠ CEOYHPOC ΠEP CEB

A.Y. : Tek katlı sunak üzerinde yüzü cepheye dönük bir kartal ve sunağın solunda ağaç

AΔ CEY AN MACIAE MHT NE ΠO, ET CH

Referans : Dalaison, s. 99, no:261; SNG, no:6703

Kat. No. 19

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 14,65 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

AY KAI Λ CEΠ CEOYHPOC

A.Y. : İki katlı sunak üzerinde alev alev yanan ateş ve sol tarafta ağaç betimi

AΔP CEY ANT AMACIAC MHT NE ΠP, ΠON, ET CΘ

Referans : Dalaison, s. 102,no:291

Kat. No. 20

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 12,51 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

ΑΥ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΟΥΗΡΟΣ

A.Y. : İki katlı sunak üzerinde alev alev yanan ateş ve sol tarafta ağaç betimi.

Sikkenin sol kesitinde yıldız benzer işaret vardır

ΑΔΡ ΣΕΥ ΑΝΤ ΑΜΑCΙΑC ΜΗΤ ΝΕ ΠΡ, ΠΟΝ, ΕΤ CΘ

Referans : (Dalaison, s. 102)no:294

Kat. No. 21

İmparator : Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 13,10 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Julia Domna büstü, saçlar toplu bir şekilde alt kısımlarda örgü veya dalga şeklindedir, sağa

AY KAI M AYP A Ω NINOC

A.Y. : İki katlı sunak üzerinde alev alev yanan ateş ve sol tarafta ağaç betimi.

AΔP CEY ANT AMACIAC MHT NE ΠP, ΠON, ET CΘ

Referans : Dalaison, s. 103, no:305; Ireland, s. 15, no:204

Kat. No. 22

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 13,27 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Genç Caracalla'nın defne çelenkli, drapeli ve zırlı büstü, sağa

AY KAI M AYP ANTΩNINOC

A.Y. : Tuğla görünümlü, iki katlı sunak üzerinde alev alev yanan ateş ve sol tarafta ağaç

AΔP CEY ANT AMACIAC MH NE ΠP, Π, ET CH

Referans : Dalaison, s. 111, no:379

Kat. No. 23

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 17,76 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Genç Caracalla'nın defne çelenkli, drapeli ve zırlı büstü, sağa

AY KAI M AYP ANT ΩNINOC

A.Y. : Tuğla görünümlü, iki katlı sunak üzerinde alev alev ateş betimi ve solda ağaç

AΔP CE ANT AMACI MH NE NP N, ET CH

Referans : Dalaison, s. 111, no:385

Kat. No. 24

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 19,31 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

Π ΣΕΠΤΙΟΥ ΓΕ

A.Y. : Tuğla görümlü, tek katlı sunak üzerinde kanatlarını açmış, gagasında taç tutan bir kartal ve solda ağaç

ΑΔΡ ΣΕ ΑΝΤ ΑΜΑΚΙΑΚ ΜΗΤ ΝΕΩΚ ΠΡ Τ ΠΟΝ, ΕΤ ΣΗ

Referans : Dalaison, s. 128,no:556

Kat. No. 25

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 15,74 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

Π ΣΕΠΤΙ ΓΕΤΑΚ ΚΕΑΡ

A.Y. : Tek katlı sunak üzerinde quadriga. Sunağın solunda ağaç betimi

ΑΔΡ ΣΕΥ ΑΝ ΑΜΑCΙ ΜΗ ΝΕ ΠΡ ΠΟ, ΕΤ CΗ

Referans : Dalaison, s. 128, no:558; Price & Trell, s. 93

Kat. No. 26

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri :

Ağırlık : 15,85 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

Π ΣΕΠΤΙ ΓΕΤΑΚ ΚΕΑΡ

A.Y. : Tek katlı sunak üzerinde yüzü cepheye dönük bir kartal betimi, üzerinde quadriga ve içinde Helios.

ΑΔΡ ΚΕΟΥ ΑΝ ΑΜΑΚΙΑΚ ΜΗ, ΕΤ ΚΗ

Referans : Dalaison, s. 129, no:560

Kat. No. 27

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 225-226

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 24,84 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırhlı imparator büstü

ΑΥΤ Κ ΣΕΟΥΗΡΟC ΑΛΕΞΑΝΔΡΟC

A.Y. : Tek katlı sunak üzerinde yüzü karşıya dönük bir kartal betimi, üzerinde quadriga ve içinde Helios, sol kenarda ağaç

ΑΔΡ ΣΕΥ ΑΛΕΞ ΑΜΑCΙΑC ΜΗ ΝΕΩ, ΠΡ ΠΟΝ, ΕΤ ΣΚΗ

Referans : Dalaison, s. 133, no:577

Kat. No. 28

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 225-226

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 29,45 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırhlı imparator büstü

ΑΥΤ Κ ΣΕΟΥΗΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

A.Y. : Tek katlı sunak üzerinde yüzü cepheye dönük bir kartal betimi, üzerinde quadriga ve içinde Helios

ΑΔΡ ΣΕΥ ΑΛΕΞ ΑΜΑCΙΑC ΜΗ ΝΕ, ΠΡ ΠΟΝ, ΕΤ ΣΚΗ

Referans : Dalaison, s. 133, no:578; Ireland, s. 16,no:235

Kat. No. 29

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 225-226

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 29,30 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sola. Elinde mızrak ve üzerinde belirsiz bir şekil olan kalkan tutmaktadır

AYT K CEYHP AΛEΞANΔPOC

A.Y. : Tek katlı sunak üzerinde yüzü karşıya dönük kartal, üzerinde quadriga ve içinde elinde kırbaç olan Helios. Sunağın solunda ağaç betimi.

AΔP CEY AΛE AMACIAC MH N, Π Π N, ET CAA

Referans : Dalaison, s. 139, no:609; Ireland, s. 16, no:254

Kat. No. 30

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 225-226

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 29,30 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırhlı imparator büstü, sola.

AΥΤ Κ CЄYHP AΛEΞANΔPOC

A.Y. : Tek katlı sunak üzerinde yüzü karşıya dönük kartal, üzerinde quadriga ve içinde elinde kırbaç olan Helios. Sunağın solunda ağaç betimi.

AΔP CЄY AΛE AMACIAC ML N, Π Π N, ET CΛΔ

Referans : Dalaison, s. 139, no:611

Kat. No. 31

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 17,46 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AY KAI M AYPH ANTΩNINOS

A.Y. : Distylos bir tapınak içerisinde bulunan Tykhe, platform üzerinde dik bir şekilde başında polos ve sola dönük, elinde bereket boynuzu tutmakta.

ΑΔ CEY ANT AMACIAC MHT NE II, PO ΠO

Referans : Dalaison, s. 107, no:346; Price & Trell, s. 17

Kat. No. 32

İmparator : Traianus

Tarih : 112-113

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 6,08 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa

AY NE TPAIANOC KAI CE ΓEP ΔAKIKOC

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden. Ortadaki sütunların kenarlardaki sütunlardan daha kısa olması ve krepislerin yapılması yapıya derinlik katmıştır. Üçgen alınlıklıdır.

AMACEON ETOYC EIP

Referans : Dalaison, s. 68, no:31

Kat. No. 33

İmparator : Traianus

Tarih : 112-113

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 67,56 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa

AY NE TPAINOC KAI CE ΓEP ΔAKIKOC

A.Y. : Tetrastilos tapınak, cepheden. Ortadaki sütunların kenarlardaki sütunlardan daha kısa olması ve krepislerin yapılması yapıya derinlik katmıştır. Üçgen alınlıklıdır.

AMACEON []

Referans : Dalaison, s. 68, no:32; Price & Trell, s. 93

Kat. No. 34

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 12,23 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

ΑΥ Κ Λ ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΥΛΙΝΟΥ

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden. Cellada Hades-Sarapis; drape giyimli, başında kalathos²⁵, sol elinde mızrak, tahtta oturmaktadır. Sağında köpeği Kerberos çömelmiş durumdadır. Tapınak Korinth sütunlu olup üst yapısı kemerlidir.

ΑΔΡ ΚΕΥ ΑΝΤ ΑΜΑΚΙ ΜΗ ΝΕ ΠΡ ΠΟ, ΕΤ ΚΘ

Referans : Dalaison, s. 101, no:281

²⁵ 1. Korinth düzeninde sütun başlığının yaprak ve çiçek motiflerinden oluşan kesimi. 2. Bir sepet ya da ters çevrilmiş çan şeklinde kap (Saltuk, 1993, s. 89)

Kat. No. 35

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 12,23 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

ΑΥ Κ Λ ΣΕΠΤΙΜΙΟΥ ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΤΩΝ

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden. Cellada Hades-Sarapis; drape giyimli, başında kalathos, sol elinde mızrak, tahtta oturmaktadır. Sağında köpeği Kerberos çömelmiş durumdadır. Tapınak Korinth sütunlu olup üst yapısı kemerlidir.

ΑΔΡ ΚΕΥ ΑΝΤ ΑΜΑΚΙ ΜΗ ΝΕ ΠΡ ΠΟ, ΕΤ ΣΘ

Referans : Dalaison, s. 118, no:463

Kat. No. 36

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Amaseia

Ağırlık : 17,79 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa

N CENTI PETAC KECAP

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden. Tapınağın cellasında Tykhe, ayakta ve başı sola dönük, başında polos, elinde bereket boynuzu tutmaktadır.

AΔP CEOY AN AMACIA MH NE, ΠIP ΠION

Referans : Dalaison, s. 126, no:542

Kat. No. 37

İmparator : Traianus

Tarih :

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 17,77 g

Çap : 27 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

IANOC KAICAP CEB ΓEP ΔAK

A.Y. : Tetrastylos tapınak, cepheden. Cellada ayakta tanrıça Ma. Sağ elinde bir kalkan, sol elinde bereket boynuzu bulunur. Sütunlar arasında cippus üzerinde elinde taç tutan Victoria tasvir edilmiştir. Tapınak alınlığının merkezinde kartal, alınlık kenarında palmetler bulunmaktadır.

KOMANEΩN

Referans : Amandry & Rémy, s. 32, no: 14; Price & Trel, s. 98

Kat. No. 38

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 17,16 g

Çap : 28 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa.

AY K Λ CΕΠ-CΕΥΟΥΗΡΟC

A.Y. : Tetrastilos tapınak, cepheden. Tapınağın cellasında tanrıça Ma, ayakta, başında şua tacı, sağ elinde kalkan sol elinde lobut tutmaktadır. Alınlığında yılanla mücadele eden kartal betimi.

ΙΕΡΟΚΑ-ΙCΑ-ΚΟΜ-ΑΝΕ , ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 33, no:15a; SNG, no:126

Kat. No. 39

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 16,96 g

Çap :28-30 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa

ΑΥ Κ Λ CЄΠ-CЄYOHPOC

A.Y. : Tetrastylos tapınak, cepheden. Tapınağın cellasında tanrıça Ma, ayakta, başında şua tacı, sağ elinde kalkan sol elinde lobut tutmaktadır. Alınlığında yılanla mücadele eden kartal betimi.

ΙЄPOKA-ICA-KOM-ANЄ , ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 33, no:15b; SNG, no:126; Price & Trel, s. 192

Kat. No. 40

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 12,33 g

Çap : 28-30 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa

AY K Λ CЄΠ-CЄYOYHPOC

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Tapınağın cellasında tanrıça Ma, ayakta, başında şua tacı, sağ elinde kalkan sol elinde lobut tutmaktadır. Alınlığında disk.

ΙЄPOKA-ICA-KOM-ANЄ , ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 33, no:16

Kat. No. 41

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 18,31 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa

AY K Λ CЄΠ-CЄYOYHPOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Tapınak, kesik alınlıklı ve kemerlidir.

ΙЄΡΟΚΑ-ΙCΑ-KΟΜ-ΑΝЄ , ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 34, no:19; Price & Trell, s. 195

Kat. No. 42

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 14,37 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa

ΑΥ Κ Λ CΕΠΙ-CEΥOYHPOC

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Tapınak, kesik alınlıklı ve kemerlidir. Cellada tanrıça Ma ve elinde taç ve palmiye tutan Victoria tasviri.

ΙΕΡΟΚΑΙCΑ-ΚΟΜ-ΑΝΕ , ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 34, no:20

Kat. No. 43

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 16,39 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa

ΑΥ Κ Λ ΣΕΠΤΙΜΩΝΙΝΟΝ

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Cellada tanrıça Ma ve üzerinde Victoria tasviri. Victoria elinde taç ve palmiye tutmaktadır, alınlığın ortasında disk.

ΙΕΡΟΚΑ-ΙC-KO-ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ, ΕΤ ΒΟΡ

Referans : Amandry & Rémy, s. 38, no:26

Kat. No. 44

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 16,12 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa

AY K Λ CЄΠ-CЄYOYHPOC

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden. Cellada tanrıça Ma ve üzerinde Victoria tasviri. Victoria elinde taç ve palmiye tutmaktadır, alınlığın ortasında disk.

ΙЄPOK [], ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 38, no:28; SNG, no:6774

Kat. No. 45

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 12,28 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa

AY K Λ CЄΠ-CЄYOYHPOC

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Cellada tanrıça Ma ve üzerinde Victoria tasviri. Victoria elinde taç ve palmiye tutmaktadır, alınlığın ortasında disk.

ΙЄPOK-AICA-KO-MANЄ, ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 38, no:28; SNG, no:6774

Kat. No. 46

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 13,80 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa

AY K Λ CЄΠ-CЄYOYHPOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. alınlığın ortasında disk.

IЄPOKA-ICA-KOM-ANЄ, ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 40, no:43

Kat. No. 47

İmparatoriçe : Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 11,80 g

Çap : 27-29 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli Julia Domna büstü, sağa

IOY ΛΙΑ- ΔΟΜΝΑ ΑΥ Γ

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden. alınlığın ortasında disk.

ΙΕΡΟΚΑ-ΙCΑ-ΚΟΜ-ΑΝΕ, ΕΤ ΒΟΡ

Referans : Amandry & Rémy, s. 40, no:44

Kat. No. 48

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 13,02 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli genç Caracalla büstü, sağa.

AY KAI [---]-ANTΩNINOC

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden. Cellada tanrıça Ma ve üzerinde elinde taç ve palmiye tutan Victoria tasviri. Alınlığın ortasında disk.

ΙΕΡΟΚΑΙ-CA-KO-MAN€, ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 42, no:50; Arslan M. , s. 132, no:15

Kat. No. 49

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 16,00 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli genç Caracalla büstü, sağa.

AY KAI M AYPH ANTΩNINOC

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden. Alınlığın ortasında disk.

ΙΕΡΟΚΑΙ-CA-KO-MAN€, ET BOP

Referans : Amandry & Rémy, s. 44, no:59

Kat. No. 50

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Komana

Ağırlık : 16,18 g

Çap : 30 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli paludamentumlu imparator büstü, sağa.

Α CΕ ΠΤΙΜΙΟC- ΓΕΤΑC ΚΑΙCΑΡ

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Cellada tanrıça Ma ve üzerinde elinde taç ve palmiye tutan Victoria tasviri. Alınlığın ortasında disk

ΙΕΡΟΚΑ-ΙCΑ-ΚΟΜΑΝΕ, ΕΤ ΒΟΡ

Referans : Amandry & Rémy, s. 44, no:62

Kat. No. 51

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 204-205

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 14,71 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AY K A CEI-CEYOYHPOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Merkezde üzeri bezemeli bir kapı ve cellada kaide üzerinde bir heykel.

KOIN ΠION NEO-KAI ET PMA

Referans : Çizmeli, s. 20, no:23

Kat. No. 52

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 204-205

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 17,08 g

Çap : 30,5 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı imparator büstü, sağa.

AY K A CЄΠTI-CЄYOYHPOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Cellada bir sunak.

KOIN ΠO NEO-KAI MHTPO ET PMR

Referans : Çizmeli, s. 21, no:27

Kat. No. 53

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 204-205

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 14,18 g

Çap : 30,6 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı imparator büstü, sağa.

AV K Λ CЄΠTI-CЄYOYHPOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Merkezde üzeri bezemeli bir kapı ve cellada kaide üzerinde bir heykel.

KOIN IION NEO-KAI MHTPO ET PMR

Referans : Çizmeli, s. 21, no:29; SNG, no:4044

Kat. No. 54

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 204-205

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 17,25 g

Çap : 31 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli imparator büstü, sağa.

AV K Λ CЄΠ CЄYOYHPOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Sütunları arasında üzeri bezemeli bir kapı dekoru ve cella duvar detayı verilmiştir.

KOIN ΠON NEO-KAIC MHTPO ET PMB

Referans : Çizmeli, s. 22, no:32

Kat. No. 55

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 204-205

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 15,80 g

Çap : 31,2 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, paludamentumlu imparator büstü, sağa.

AV K Λ CЄΠ CЄYOHPOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Cellada kaide üzerinde ayakta ve sol elinde mızrak tutan heykel.

KOIN IION NEO-KAIC MHTPO ET PMB

Referans : Çizmeli, s. 23, no:37; SNG, no: 100

Kat. No. 56

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 204-205

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 14,71 g

Çap : 30 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AV K Λ CЄΠ CЄYOHPOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Cellada kaide üzerinde ayakta ve sol elinde mızrak tutan heykel.

KOIN IION NEO-KAIC MHTPO ET PMR

Referans : Çizmeli, s. 25, no:59

Kat. No. 57

İmparatoriçe : Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık :

Çap : 30 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli imparatoriçe Julia Domna büstü, sağa.

IOΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΑΥΓΟ

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Cellada kaide üzerinde ayakta ve sol elinde mızrak tutan heykel.

KOIN ΠION NEO-KAIC MHTPO ET PMR

Referans : Çizmeli, s. 29, no:91

Kat. No. 58

İmparatoriçe: Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 18,87 g

Çap : 32 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Saçlarının yarısına kadar örtülü imparatoriçe Julia Domna büstü, sağa.

ΙΟΥΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΑΥΓΟ

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Cellada sunaktan yayılan ateş tasviri.

ΚΟΙ ΠΟ Ν ΝΕΟ-ΚΑΙ ΜΗΤΡΟ ΕΤ ΡΜΡ

Referans : Çizmeli, s. 31, no:108

Kat. No. 59

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık :

Çap :31 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Şua taçlı, drapeli ve zırlı Caracalla büstü, sağa

[] ΚΑΙ Μ ΑΥΡΗ ΑΝΤΩΝΙΝΟC

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Sütunları arasında başında taç takılı olan bir büst ve taç betimi

ΚΟΙ ΠΟ Ν ΝΕΟ-ΚΑΙC ΜΗΤΡΟΠΙ, ΕΤ ΡΜΡ

Referans : Çizmeli, s. 35, no:144

Kat. No. 60

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 16,73 g

Çap : 31 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparator Geta büstü, sağa

Π Λ CEΠTI ΓETAC KAIC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Cellada bir sunak; sütunlar arasında dairesel nişler içinde büst tasvirleri. Alınlığın ortasında disk.

KOIN TO NEO-KAIC MHTPOII, ET PMR

Referans : Çizmeli, s. 42, no:200; Amandry M. R., s. 126, no:8.1.12

Kat. No. 61

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 14,91 g

Çap : 31,5 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli ve zırhlı Geta büstü, sağa.

Π Α ΣΕΠΤΙ ΓΕΤΑC ΚΑΙC

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Sütunlar burgu formdadır.

ΚΟΙΝ ΠΟ ΝΕΟ-ΚΑΙC ΜΗΤΡΟΠ, ΕΤ ΡΜΡ

Referans : Çizmeli, s. 42, no:217

Kat. No. 62

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 13,82 g

Çap : 30,5 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli ve zırhlı Geta büstü, sağa.

Α Π CEΠ ΓΕΤΑC ΚΑΙC

A.Y. : Tetrastylon tapınak, cepheden. Cellada kaide üzerinde, sol elinde mızrak tutan kült heykeli.

KOI ΠΟΝ ΝΕΟ-ΚΑΙC ΜΗΤΡΟΠ, ΕΤ ΡΜΡ

Referans : Çizmeli, s. 46, no:231

Kat. No. 63

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 6,01 g

Çap : 22 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparator Geta büstü, sağa.

Α Π ΣΕΠ ΓΕΤΑϸ ΚΑΙϸ

A.Y. : Tetrastylös tapınak, hem cepheden hem de profilden.

ΚΟΙ ΠΟ ΝΕΟ-ΚΑΙϸ ΜΗΤΡΟ, ΕΤ ΡΜΡ

Referans : Çizmeli, s. 47, no:238

Kat. No. 64

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 7,02 g

Çap : 24 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparator Geta büstü, sağa.

Α Π ΣΕΠ ΓΕΤΑΚ ΚΑΙΚ

A.Y. : Tetrastyle tapınak, hem cepheden hem de profilden.

Κ ΠΟ ΝΕΟΚΑΙ ΜΗΤΡ, ΕΤ ΡΜΡ

Referans : Çizmeli, s. 47, no:239

Kat. No. 65

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 226-227

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 13,92 g

Çap : 29,5 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı genç imparator büstü, sağa.

AV KAI MAV CEOV AΛEΞANΔPOC

A.Y. : İki adet tetrastylös tapınak, cepheden, yan yana.

NEOKAI MHTP ΔIC NEΩKO ET ΠEΓ

Referans : Çizmeli, s. 47, no:243; Amandry M. R., s. 122, no:1.1.17

Kat. No. 66

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 226-227

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık :

Çap :30 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı genç imparator büstü, sağa.

AV KAI M AV CEOV AΛEΞANΔPOC

A.Y. : İki adet tetrastylos tapınak, cepheden, yan yana. Tapınakların üzerinde metal taç.

NEOKAI MHTP ΔIC NEΩKO ET ΠEΓ

Referans : Çizmeli, s. 48, no:245; Ireland, no:1343

Kat. No. 67

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 226-227

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 12,54 g

Çap : 29 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırhlı imparator büstü, sağa.

AV KAI M AV CEOV AΛEΞANΔPOC

A.Y. : İki adet tetrastyle tapınak, cepheden, yan yana. Tapınakların üzerinde iki urne ve urneler arasında IEPOY yazısı.

KOI ΠO NEOKAI MHTPONO, ΔIC NEΩKOP / T PEΓ

Referans : Çizmeli, s. 48, no:247; SNG, no:207; Amandry M. R.,no:5.1.29

Kat. No. 68

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 226-227

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 4,93 g

Çap : 21,4 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparator büstü, sağa.

KAICA AΛEΞANΔPOC

A.Y. : İki adet tetrastylös tapınak, hem cepheden hem profilden.

KOI ΠO NEOKAI MHTP, ET ΠEΓ

Referans : Çizmeli, s. 50, no:259

Kat. No. 69

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 234-235

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

A V K M AV CE AΛEΞANΔPOC

A.Y. : İki adet tetrastylus tapınak, cepheden, yan yana. Tapınaklar arasında ve üzerinde metal taç. Alınlık palmet bezelidir.

MHTP MEO-KEC[]ΔIC NEΩKO, ET POA

Referans : Çizmeli, s. 51, no:263

Kat. No. 70

İmparator : Gordianus III

Tarih : 241-242

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 16,78 g

Çap : 30 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AV K M ANT GORDIANOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Cellada tahtta oturan Men Pharnaku; sol elinde mızrak tutmaktadır.

[] ΠΙΟΝ ΜΗΤΡ ΝΕΟΚΑΙC, ΕΤ ΡΟΗ

Referans : Çizmeli, s. 57, no:316

Kat. No. 71

İmparator : Gordianus III

Tarih : 241-242

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 18,64 g

Çap : 30 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırhlı imparator büstü, sağa.

AV K M ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Cellada tahtta oturan Men Pharnaku; sol elinde mızrak tutmaktadır.

[] ΠΟΝ ΜΗΤΡ ΝΕΟΚΑΙC, ΕΤ ΡΟΗ

Referans : Çizmeli, s. 57, no:317

Kat. No. 72

İmparator : Gallienus

Tarih : 262-263

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 13,56 g

Çap : 26,4 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırhlı imparator büstü, sağa.

AV KAI ΠΟ ΛΙΚ ΓΑΛΛΙΗΝΟC

A.Y. : Tetrastylös tapınak, hem cepheden hem profilden.

MHT NEOKECARIAC /ET PY

Referans : Çizmeli, s. 51, no:455; Arslan M., s.95, no: 162

Kat. No. 73

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 204-205

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 15,15 g

Çap : 31,4 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu, imparator büstü, sağa.

A KAI A CΕΠΙ-CΕΥΟΥΗΡΟC

A.Y. : Pentastylon tapınak, cepheden.

KOIN ΠΟ ΝΕΟ-ΚΑΙC ΜΗΤΡΟ, ΕΤ ΡΜΡ

Referans : Çizmeli, s. 26, no:67

Kat. No. 74

İmparator : Caracalla

Tarih : 204-205

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 13,17 g

Çap : 30 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu, Caracalla büstü, sağa.

A KAI M AYP ANTΩNINOS

A.Y. : Pentastylus tapınak, cepheden.

KOIN ΠΟ ΝΕΟ-ΚΑΙC ΜΗΤΡΟ, ΕΤ ΡΜΡ

Referans : Çizmeli, s. 33, no: 128

Kat. No. 75

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 226-227

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 15,65 g

Çap : 28,5 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

A K M AYP CEOY AΛEΞANΔPOC

A.Y. : Podyum üzerinde yükselen iki adet heksastylos tapınak, hem cepheden hem profilden.

[] KOINMTP ΠPO ΠO; ΔIC NEΩKO; ET PEΓ

Referans : Çizmeli, s. 49, no: 256

Kat. No. 76

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 226-227

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 15,65 g

Çap : 28,5 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AY K M AV CE AΛEΞANΔPOC

A.Y. : Heksastylos tapınak, hem cepheden hem profilden.

KOI ΠO NEOKECAPIAC MH; ET POA

Referans : Çizmeli, s. 53, no: 283

Kat. No. 77

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 226-227

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 15,00 g

Çap : 29,3 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AV KAI M AV CEOV AΛEΞANΔPOC

A.Y. : İki katlı nymphaeum, cepheden. Ortada Tykhe heykeli, sol elinde bereketi temsil eden bereket boynuzu, sağ elinde dümen.

KOI ΠO NEOKAI MHTPO ΔIC NEΩKOP

Referans : Çizmeli, s. 47, no: 244

Kat. No. 78

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 226-227

Buluntu Yeri : Neocaesarea

Ağırlık : 16,44 g

Çap : 29,5 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

A K M AVP CEOY AΛEΞANΔPOC

A.Y. : Kemerli bir yapı, altında Tykhe, elinde bereket boynuzu, başında kent surlarını temsil eden polosu olup khiton giyimlidir.

NEOKAI MHTP, ΔIC NEΩKO; TP EΓ

Referans : Çizmeli, s. 48, no: 249; SNG, no:207; Amandry M. R., no:5.1.29

Kat. No. 79

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Sebastopolis

Ağırlık : 13,97 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırhlı imparator büstü, sağa.

AY KAI A CЄITTI-CЄYOYHPOC AYT

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden.

CEBACT []; ET HΣ

Referans : Amandry M. R., s. 23, no:19

Kat. No. 80

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Sebastopolis

Ağırlık : 14,37 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırhlı imparator büstü, sağa.

AY KAI A CЄΠTI-CЄYOYHPOC AYT

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden.

CEBACT HPAKAEIO; ET HC

Referans : Amandry M. R., s. 23, no:20; Amandry M. R., s. 121, no:1.1.2

Kat. No. 81

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Sebastopolis

Ağırlık : 9,15 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa.

AY KAI M AYPHAI-ANTΩNINOC

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden.

[] ΗΡΑΚΛΕΟ

Referans : Amandry M. R., s. 28, no:43

Kat. No. 82

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Sebastopolis

Ağırlık : 12,53 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa.

Α CEIT-I ΓETAC K

A.Y. : Tetrastylös tapınak; bir podyum üzerinde üç boyutlu olarak tasvir edilmiştir. Tapınak içinde Herakles; sol kolunda aslan postu önünde de kuş betimi.

CEBACTO; ET HC

Referans : Amandry M. R., s. 30, no:47

Kat. No. 83

İmparator :Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Sebastopolis

Ağırlık : 13,02 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli Geta büstü, sağa.

Λ CEIT-I ΓETAC K

A.Y. : Yan yana iki adet tetrastylus tapınak, cepheden. Tapınağı birbirine bağlayan kemerin altında Herakles heykeli, sol omzunda aslan postu tutuyor.

CEBACTO HPAKΛEO/ET HC

Referans : Amandry M. R., s. 31, no:50

Kat. No. 84

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Sebastopolis

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli Geta büstü, sağa.

Α ΣΕΠΤ-Ι ΓΕΤΑΚ

A.Y. : Yan yana iki adet tetrastylös tapınak, cepheden. Tapınağı birbirine bağlayan kemerin altında Herakles heykeli, sol omzunda aslan postu tutuyor.

ΣΕΒΑΚΤ ΗΡΑΚΛΑΕΟ/ΕΤ ΗΚ

Referans : Amandry M. R., s. 31, no:51

Kat. No. 85

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Sebastopolis

Ağırlık : 14,39 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırlı imparator büstü, sağa.

Λ CEIIT-I ΓETAC K

A.Y. : Yan yana iki adet tetrastylös tapınak, cepheden. Tapınağı birbirine bağlayan kemerin altında Herakles heykeli, sol omzunda aslan postu tutuyor.

CEBACT HPAKΛEO

Referans : Amandry M. R., s. 31, no:53

Kat. No. 86

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 10,41 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

AY KAIC M AYPH ANTΩN

A.Y. : İki sütunlu tapınak, cepheden. Üçgen alınlıklı tapınak anakaya üzerinde iki kule arasında tasvir edilmiştir.

ZHΛITΩN TOY ΠONT, ET PMB

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 31, no:106

Kat. No. 87

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 4,60 g

Çap : 17 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırhlı imparator büstü, sağa.

Π CE []

A.Y. : İki sütunlu tapınak, cepheden. Üçgen alınlıklı tapınağın sütunları arasında sunak tasviri bulunur.

ZHΛITΩN TOY II, ET PMT

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 35, no:137

Kat. No. 88

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 14,32 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

[] A CĒNTI []

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Alt kısmı kemerli üçgen alınlık ve alınlık ortasında yıldız motifi.

ZHΛITΩN TOY ΠONT, ET PMB NĒIKΩCIN OI KYPIOI

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 22, no:10; Amandry M. R., s. 124, no:6.1.2

Kat. No. 89

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 15,06 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AY KAI Λ CEΠTI CEOYHPOC A

A.Y. : Tetrastylös tapınak, cepheden. Alt kısmı kemerli, üçgen alınlık ve alınlık ortasında yıldız motifi.

[] WN TOY ΠONT, ET []

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 22, no:18; Arslan M. , s. 103, no:196

Kat. No. 90

İmparatoriçe : Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 9,21 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli giyimli Julia Domna büstü, sağa. İmparatoriçenin saçlarının arka kısmı düz topuz, tepe kısmı örgülüdür.

IOYΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΑΥ []

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Alt kısmı kemerli, üçgen alnlık ve alnlık ortasında yıldız motifi. Cellada sunak tasviri.

ZHΛITΩN TOY ΠONT, ET PMR

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 23, no:28

Kat. No. 91

İmparatoriçe : Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 15,03 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli giyimli Julia Domna büstü, sağa. İmparatoriçenin saçlarının arka kısmı düz topuz, tepe kısmı örgülüdür.

IOYΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΑΥ []

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Tapınağın üst yapısı, alt kısmı kemerli üçgen alınlıklıdır. Tapınak sütunları arasında çelenk, kemer altında yıldız motifi bulunur.

ZHΛITΩN TOY ΠONT, ET PMR

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 24, no:34; Ireland, s. 34, no:1410; Arslan M. , s. 134

Kat. No. 92

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 15,15 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

AY KAI M AYPH ANTΩNINOC

A.Y. : Tetrastylos tapınak, cepheden. Tapınağın üst yapısı, alt kısmı kemerli üçgen alınlıklıdır. Tapınak sütunları arasında sunak ve kemerin ortasında yıldız motifi bulunur.

[] TOY ΠONT, ET PMB

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 28, no:66

Kat. No. 93

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 13,69 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AY KAI M AYPH ANTΩNINOC

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Tapınağın üst yapısı, alt bölümü kemerli üçgen alınlıklıdır. Tapınak sütunları arasında sunak ve kemerin ortasında yıldız motifi bulunur.

ZHΛITΩN TOY ΠONT, ET PMB

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 28, no:71

Kat. No. 94

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 15,88 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

AY KAI M AYPH ANTΩNINOC

A.Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Tapınağın üst yapısı, alt kısmı kemerli üçgen alınlıklıdır. Kemerin ortasında yıldız motifi bulunur.

ZHΛITΩN TOY ΠONT, ET PMT

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 28, no:72; Amandry M. R., s. 121, no:1.1.7

Kat. No. 95

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 14,32 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

AY KAI M AYP ANTΩNINOC

A.Y. : Tetrastylos tapınak, cepheden. Tapınağın üst yapısı, alt kısmı kemerli üçgen alınlıklıdır. Sütunlar arasında kafes motifi bulunur.

ZHAITΩN TOY NONT, ET PMΓ

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 32, no:111; Amandry M. R., s. 124, no:6.1.4

Kat. No. 96

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 13,40 g

Çap : 29,5 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli Septimius Severus ve Caracalla'nın yüz yüze bakan büstleri

[] YHPOC A Y K M A Y [] NTωN

A.Y. : Tetrastulos tapınak, cepheden. Tapınağın üst yapısı, alt kısmı kemerli üçgen alınlıklıdır. Kemerin altında drape giyimli Tykhe, ayakta, başında polos, sağ elinde dümen, sol elinde bereket boynuzu tutmaktadır.

ZHAITωN TOY NONTTOY, ET PMB

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 34, no:131

Kat. No. 97

İmparator : Geta

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 12,77 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli imparator Geta büstü, sağa

CEITIMIOC GETAC KAICAP

A.Y. : Tetrastylos tapınak, cepheden. Tapınağın üst yapısı, alt kısmı kemerli üçgen alınlıklıdır.

ZHAIΩN TOY NONT, ET PMB, NEIKΩGIN OI KYPIOI

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 34, no:134

Kat. No. 98

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 18,10 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. Defne çelenkli, sakallı imparator Septimius Severus büstü, sağa.

AY KAI Λ CЄΠTI CЄOYHPOC AYT

A.Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Kesik alınlık iç içe üç üçgen şekildedir.

ZHAIΩN TOY ΠONT, ET PMB

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 22, no:15; Arslan M. , s. 134, no:17

Kat. No. 99

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 16,97 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

AYT KAI Λ CЄNTI CЄOYHPOC

A.Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Kesik alınlık iç içe üç üçgen şekildedir.

ZHAIΩN TOY ΠONT, ET PMΓ

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 22, no:15; Arslan M. , s. 134, no:17

Kat. No. 100

İmparator : Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 14,45 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli Julia Domna büstü, sağa. İmparatoriçenin saçlarının arka kısmı düz topuz, tepe kısmı örgülüdür

[] YΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΑΥ []

A.Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Kesik alınlık iç içe üç üçgen şekildedir.

ZHAITON TOY ΠION ET PMB

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 24, no:30

Kat. No. 101

İmparator : Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 15,65 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli Julia Domna büstü, sağa. İmparatoriçenin saçlarının arka kısmı düz topuz, tepe kısmı örgülüdür.

IOYΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΑΥΟΥΣΤ

A.Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Kesik alınlık iç içe üç üçgen şekildedir.

ZHΛITΩN TOY ΠION, ET PMΓ

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 25, no:39; Amandry M. R., s. 121, no:1.1.6; Arslan M. , s. 104, no:203

Kat. No. 102

İmparator : Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 17,26 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli Julia Domna büstü, sağa. İmparatoriçenin saçlarının arka kısmı düz topuz, tepe kısmı örgülüdür.

IOYΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΑΥΓΟΥΣΤ

A.Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Kesik alınlık iç içe üç üçgen şekildedir.

ZHΛITΩN TOY ΠION, ET PMΓ

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 25, no:42

Kat. No. 103

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 14,10 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli Caracalla büstü, sağa.

AY KAI M AYPH ANTΩNINOC

A.Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Kesik alınlık iç içe üç üçgen şekildedir.

ZHAI TΩN TOY ΠION, ET PMB

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 30, no:77; Ireland, s. 34, no:1416

Kat. No. 104

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 15,01 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli Caracalla büstü, sağa.

AY KAI M AYPH ANTΩNINOC

A.Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Kesik alınlık iç içe üç üçgen şekildedir.

ZHΛITΩN TOY ΠION, ET PMR

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 30, no:81

Kat. No. 105

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 13, 52 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli Caracalla büstü, sağa.

AY KAI M AYPH ANTΩNINOC

A.Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Kesik alınlık iç içe üç üçgen şekildedir.

ZHΛIT TOY ΠON, ET PMΓ

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 32, no:116

Kat. No. 106

İmparator : Caracalla

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Zela

Ağırlık : 12, 59 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli Caracalla büstü, sağa.

AY KAI M AYPH ANT@NINOC

A.Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Kesik alınlık iç içe üç üçgen şekildedir.

ZHΛIT TOY ΠON, ET PMΓ

Referans : Dalaison, Rémy, & Amandry, s. 23, no:121; Arslan M. , s. 138, no:25;
Arslan M. , s. 107, no:218

Kat. No. 107

İmparator : Germanicus

Tarih : 20 (?)

Buluntu Yeri : Kaisarea Germanice

Ağırlık : 11,15g

Çap : 27mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ

A.Y. : Kentin dört kuleli giriş kapısı. Alt kesitte yazı vardır.

ΚΑΙΣΑΡΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ

Referans : RPC I-II, no:2017

Kat. No. 108

İmparator : Pescennius Niger

Tarih : 193-194

Buluntu Yeri : Kaisarea Germanice

Ağırlık : 15,78 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

AYT [] NIGROC IOYCTOC CEB

A.Y. :Etrafi dalgakıranla çevrili liman tasviri, sol kesitte distylos tapınak, üç boyutlu görünümde alt kesitte, boğa, sağ kesitte deniz feneri veya kule.

KAICAPHA ΓEPMANIKE

Referans : Rec Gen, no: 5

Kat. No. 109

İmparator : Gordianus III

Tarih : 238-244

Buluntu Yeri : Khalkedon

Ağırlık : 11,15g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli, şua taçlı genç Gordianus büstü, sağa.

ΑΥΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟΥΣ ΑΥΤ

A.Y. : Tetrastylus tapınak, cepheden. Alt kısmı kemerli üçgen alınlıklı tapınağın içerisinde sunak önünde Apollon betimi.

[ΚΑΛ]ΧΕΔΙΩΝ

Referans : SNG, no:499

Kat. No. 110

İmparator : Gallienus

Tarih : 253-268

Buluntu Yeri : Prusias Ad Hypium

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

AIX ΓΑΛΛΙΒΟΣ

A.Y. : Kent giriş kapısı; sol ve sağda kuleler ve kulelerin ortasında kemerli bir kapı; kulelerin üstünde birkaç pencere.

[ΠΙΡΟΥΣ] ΙΕΩΝ ΠΙΡΟΣ ΥΠΙ[Ω]

Referans : SNG, No:915

Kat. No. 111

İmparator : Commodus

Tarih : 180-192

Buluntu Yeri : Bithynion

Ağırlık : 11,15 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu imparator Commodus büstü, sağa.

AYT K M AUP KOMMOΔΟΣ AVTΩVIVOΣ

A.Y. : Octastylos tapınak, cepheden.

BIΘYNIΕωV AΔPIA VΩV

Referans : SNG, no:499

Kat. No. 112

İmparator : Elagabalus

Tarih : 218-222

Buluntu Yeri : Bithynion

Ağırlık : 14,34g

Çap : 34-30mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Julia Maesa²⁶ büstü, sağa.

IOYΛ[IA] MAICA CEB[ΑΣTE]

A.Y. : Octastylos tapınak, cepheden.

BIΘY-NIEΩV AΔPIAVΩV

Referans : Corsten, s. 8, no:19

²⁶ İmparator Elagabalus'un büyük annesi

Kat. No. 113

İmparator : Elagabalus

Tarih : 218-222

Buluntu Yeri : Bithynion

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparator Elagabal büstü, sağa. Sikkenin alt kesitinde, üzerinde quadriga betimlenmiş iki adet kalkan ve mızrak tasviri

M AUTE AVTΩVINOΣ AYT

A.Y. : Octastylos tapınak, cepheden.

BIΘYNIΕΩV AΔPIAVΩV

Referans : SNG, no:316

Kat. No. 114

İmparator : Elagabalus

Tarih : 218-222

Buluntu Yeri : Bithynion

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu imparator büstü, sağa.

M AYTE AVTΩVINOΣ AYT

A.Y. : Octastylos tapınak, hem profilden hem cepheden; üçgen alınlığının ortasında disk.

BIΘYΝΙΕΩΝ ΑΔΡΙΑΝΩΝ

Referans : SNG, no:320

Kat. No. 115

İmparator : Elagabalus

Tarih : 218-222

Buluntu Yeri : Bithynion

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparatoriçe Julia Paula²⁷ büstü, sağa. Elinde haşhaş tutmaktadır.

IOY KOP ΠΑΥΛΑ ΣΕΒΑ

A.Y. : Octastylus tapınak, cepheden. Tapınak içinde ayakta mızrak tutan imparator tasviri; üçgen alınlığının ortasında disk.

ΒΙΘΥΝΙΕΩΝ ΑΔΡΙΑΝΩΝ

Referans : SNG, no:324

²⁷ İmparator Elagabalus'un ilk karısı.

Kat. No. 116

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 222-235

Buluntu Yeri : Bithynion

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Julia Mamaea²⁸ büstü, sağa. Elinde haşhaş tutmaktadır.

ΙΥΛΙΑ ΜΑΜΑΕΑ ΣΕΒ

A.Y. : Octastylos tapınak, cepheden.

ΒΙΘΥΝΙΕΩΝ ΑΔΡΙΑΥΩΝ

Referans : SNG, no:332

²⁸ İmparator Severus Aleksander'in annesi.

Kat. No. 117

İmparator : Maximinus I. (Thrax)

Tarih : 235-238

Buluntu Yeri : Bithynion

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu imparator büstü, sağa.

Γ ΙΟΥ ΟΥΝ ΜΑΞΙΜΕΙΒΟΣ

A .Y. : Octastylus tapınak, cepheden. Üçgen alınlığın ortasında disk.

ΑΔΡΙΑΝΩΝ ΒΙΘΥΝΙΕΩΝ

Referans : SNG, no:335

Kat. No. 118

İmparator : Julia Domna

Tarih : 205-206

Buluntu Yeri : Kretia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli Julia Domna büstü, sağa.

ΙΥΛΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΑ

A.Y. : Tetrastyle tapınak, hem cepheden hem profilden. Cellada tanrı Zeus betimi; bir elinde phiale diğer elinde asasını tutmaktadır.

[KP]ETIEω[V] ΦΛΑΟΥΙΟΠΟ

Referans : SNG, no:519

Kat. No. 119

İmparator : Commodus

Tarih : 176-192

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

[A K M] AY KO AVTΩNIN

A .Y. : İki sütunlu tapınak, cepheden. Üçgen alınlığında disk.

KOMOΔEIA NIXAIΩV

Referans : SNG, no:575

Kat. No. 120

İmparator : Marcus Aurelius

Tarih : 161-180

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa..

A.Y. : Tetrastylos tapınak, cepheden. Cellada tanrıça Demeter heykeli; elinde meşale ve buğday başağı tutmaktadır.

NIXAIΩV

Referans : SNG, no:561

Kat. No. 121

İmparator : Julia Domna

Tarih : 193-211

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Julia Domna büstü, sağa.

IOYΛIA CEBACTH

A .Y. : Tetrastyle tapınak, cepheden. Üçgen alınlığında nokta.

NIKAIEWN

Referans : RecGen, no:391

Kat. No. 122

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 193-211

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

ΑΥΤ Κ Λ ΣΕΠ ΣΕΠ ΣΕΥΗΠΙΟΣ

A .Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Üçgen alınlığında nokta.

NIXAIΩV

Referans : SNG, no:580

Kat. No. 123

İmparator : Julia Domna

Tarih : 193-211

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Julia Domna büstü, sağa.

ΙΥΛΙΑ ΔΟΜΝΑ ΣΕ[ΒΑΣΤΕ]

A .Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Üçgen alınlığında nokta

NIXAIΩV

Referans : SNG, no:584

Kat. No. 124

İmparator : Caracalla

Tarih : 196-217

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık : 6,71g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sola.

ΑΥΤΩΝΙΝΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

A .Y. : Heksastylos tapınak, cepheden. Cellada tanrıça Tykhe kült heykeli; ayakta, elinde dümen ve bereket boynuzu tutmaktadır. Tapınak üç krepisli bir podyum üzerinde yükselmektedir.

ΝΙ ΚΑΙ ΕΩΝ

Referans : RecGen, no:458

Kat. No. 125

İmparator : Caracalla

Tarih : 196-217

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

ΑΥΤΩΝΙΝΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ

A .Y. : Heksastylos tapınak, hem ön cepheden hem de profilden. Cellada tanrıça Tyhke kült heykeli; ayakta.

NIXAIΩV

Referans : SNG, no:595

Kat. No. 126

İmparator : Claudius

Tarih : 47-48

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık : 17,18 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator Claudius büstü, sola.

ΤΙ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ

A .Y. : Kent kapısı; iki katlı ve her katında dörder sütun bulunan yapı, cepheden. Üst yapısı kavisli kemere sahip olup etrafı inci motifleriyle bezelidir. Alınlık kenarlarında akroterler bulunur.

Γ ΚΑΔΙΟΣ ΡΟΥΦΟ[Σ ΑΝΘ]ΥΠΑΤΟΣ, ΝΕΙΚΑΙΕΩΝ

Referans : Stumpf, s. 160, no:243, Tab. VII 11

Kat. No. 127

İmparator : Claudius

Tarih : 47-48

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık : 15,43g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator Claudius büstü, sola.

ΤΙ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ

A .Y. : Kent kapısı; iki katlı ve her katında dörder sütun bulunan yapı, cepheden. Yapı üç krepisli podyum üzerinde yükselmektedir. Üçgen alınlığının alt kısmında nokta motiflere ve kavisli bir kemere yer verilmiştir. Alt ve üst kat sütunları arasında NEIKAIΕΩΝ yazılıdır.

Γ ΑΚΔΙΟΣ ΡΟΥΦΟΣ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΣ, ΝΕΙΚΑΙΕΩΝ

Referans : Stumpf, s. 160, no:243, Tab. VII 12

Kat. No. 128

İmparator : Claudius

Tarih : 47-48

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık : 21,09 g

Çap : 32mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparator Claudius 'un eşi Messalina büstü, sola.

ΜΕΣΣΕΑΛΕΙΝΑ ΣΕΒΑΣΤΕ ΝΕΑ ΗΡΑ

A. Y. : Kent kapısı; iki katlı ve her katında dörder sütun bulunan yapı, cepheden. Üçgen alınlığının altında ΝΕΙΚΑΙΕΩΝ yazılıdır. Sağ ve sol kenarda duvar detaylarına yer verilmiştir.

Γ ΚΑΔΙΟΣ ΡΟΥΦΟΣ ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ, ΝΕΙΚΑΙΕΩΝ

Referans : RPC I-II , s. 347, no:2034

Kat. No. 129

İmparator : Claudius

Tarih : 47-48

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık : 16,04g

Çap : 29mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparator Claudius 'un eşi Messalina büstü, sağa. İmpratoriçenin kulağına yakın iki adet mısır başağı tasvir edilmiştir.

ΜΕΣΣΕΑΛΕΙΝΑ ΣΕΒΑΣΤΕ ΝΕΑ ΗΡΑ

A. Y. : Kent kapısı; iki katlı ve her katında dörder sütun bulunan yapı, cepheden. Üst yapısı iki üçgen alınlık ortasında kavisli bir kemere sahiptir.

Γ ΚΑΛΔΙΟΣ ΡΟΥΦΟ[Σ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΣ, ΝΕΙΚΑΙΕΩΝ

Referans : RPC I-II , s. 347, no:2038

Kat. No. 130

İmparator : Claudius

Tarih : 47-48

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık : 9,58g

Çap : 26 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparator Claudius ve eşi Messalina'nın oğlu Britannicus büstü, sola.

[BPITANN] IKOΣ KAIΣAP ΣEBAΣTO Y[Y IOS]

A .Y. : Kent kapısı; iki katlı ve her katında dörder sütun bulunmaktadır, cepheden.

Γ ΚΑΔΙΟΣ ΡΟΥΦΟ[Σ ΑΝΘ[ΥΠΑΤΟΣ], Ν[ΕΙΚΑΙΕΩΝ]

Referans : RPC I-II , s. 347, no:203

Kat. No. 131

İmparator : Macrianus

Tarih : 261-262

Buluntu Yeri :

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli ve şua taçlı imparator büstü, sağa.

TI ΦΟΥΛ ΙΟΥ ΜΑΧΡΙΑΒΟΥΣ

A. Y. : Nikaia kent duvarlarının perspektifi

NIXAIΩV

Referans : SNG, no:733

Kat. No. 132

İmparator : Macrianus

Tarih : 261-262

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık : 6,52 g

Çap : 23 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli, zırhlı ve şua taçlı imparator Macrianus'un kardeşi Quietus büstü, sağa.

TIT ΦΟΥΛ ΙΟΥ ΚΥΝΤΟΣ ΣΕΒ

A.Y. : Nikaia kentinin duvarlarının perspektifi.

NIXAIΩV

Referans : SNG, no:735

Kat. No. 133

İmparator : Traian

Tarih : 98-177

Buluntu Yeri : Nikaia

Ağırlık : 5,11g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator büstü, sağa.

TRAIANOC KAIC

A. Y. : Zeus'a adanmış sunak.

ΔOC

Referans : Price & Trel, s. 104

Kat. No. 134

İmparator : Geta

Tarih : 209-211

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 21,73g

Çap : 33-31mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli ve drapeli imparator büstü, sağa.

ΑΥΤ[ΟΚΡΑΤΩΡ] Κ[ΑΙΣΑΡ] Π[Οπλιος] ΣΕΠ[ΤΙΜΙΟΣ] ΓΕΤΑ ΑΥΓΟΥ[ΣΤΟΣ]

A. Y. : İki sütunlu tapınak, cepheden. Sütunlar arasında üç erkek heykeli vardır. İkisi mızrak biri bereket boynuzu tutmaktadır. Alınlığın ortasında kartal betimi, her iki köşesinde Nike akroterleri.

ΝΙΚΟ-Μ-Η-ΔΕΩΝ ΔΙΣ ΝΕΩΚΟ-ΡΩΝ

Referans : Corsten, s. 25, no:62

Kat. No. 135

İmparator : Elagabalus

Tarih : 218-222

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli ve drapeli imparator büstü, sağa.

M AYPH ANTONINOC AVT

A. Y. : Üç adet heksastylos tapınak, cepheden. Ortadaki tapınağın cellasında tanrıça Demeter; cepheye bakar şekilde oturmaktadır.

ΔΗΜΗΤΡΙΑ, ΤΡΙΚ ΝΕΩΚΟΡΩΝ ΝΙΚΟΜΗΔΕΩΝ

Referans : Rec Gen, no:278

Kat. No. 137

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 198-211

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Şua taçlı Septimius Severus büstü, sağa.

ΑΥΚΛΣΕΣΕΥΝΡΟΣΠΣ

A .Y. : Octastylos tapınak, cepheden. Krepislerle derinlik katılmıştır.

NIXOMEΔEΩV ΔΙΣ VEΩXOPΩV

Referans : SNG, no:767

Kat. No. 138

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 193-211

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 11,7 g

Çap : 28-27mm

Cinsi :

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli imparator büstü, sağa.

AY[TOKPATΩP] K[AΙΣAP] A[OYKIOΣ] CEI[TIMIOΣ CEIOYHPOC II[EPTIMAC]

A .Y. : Octastylos tapınak, cepheden.

NIKO-MH-ΔEΩN ΔIC NEΩKOIPΩN

Referans : Corsten, s. 23, no:58;

Kat. No. 139

İmparator : Septimius Severus

Tarih : 198-211

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı imparator Septimius Severus büstü, sağa.

ΑΥΚΛΣΕΠΣΕΥΡΟΣΠ

A.Y. : Octastylus tapınak, cepheden. Üçgen alınlıkta imparator portresi bulunmaktadır. Krepislerle derinlik katılmıştır.

ΝΙΧΟΜΕΔΕΩΝ ΔΙΣ ΒΕΩΧΟΡΩΝ

Referans : SNG, no:768

Kat. No. 140

İmparator : Caracalla

Tarih : 198-211

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı imparator Septimius Severus büstü, sağa.

AY K Λ ΣΕΠ ΣΕΥΝΡΟΣ Π

A .Y. : Octastylos tapınak, cepheden.

NIXOMEΔΕΩV ΔΙΣ VEΩXOPΩV

Referans : SNG, no:774

Kat. No. 141

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 222-235

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 4,6 g

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, drapeli ve zırlı imparator Severus Aleksander büstü, sağa.

M AVP CEYH AΛEXANΔPOC AVT

A .Y. : Octastylus tapınak, cepheden. Ortadaki iki sütun arası, diğer sütun aralıklarına göre daha geniştir.

NIKOMHΔEΩN ΔIC NEΩK

Referans : Rec Gen, no:325

Kat. No. 142

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 222-235

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli imparator Severus Aleksander büstü, sağa.

M AYP CE AΛEXANΔPOC AYΓ

A.Y. : Octastylos tapınak, cepheden. Ortadaki iki sütun arası, diğer sütun aralıklarına göre daha geniştir.

NIKOMHΔEΩN ΔIC NEΩK

Referans : Rec Gen, no:326

Kat. No. 143

İmparator : Severus Aleksander

Tarih : 222-235

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 4,99 g

Çap : 20-19 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentum giysili ve zırlı imparator Severus Aleksander büstü, sağa.

M[APKOΣ] AYP[HΛIOΣ] ΣEY[HPOΣ] AΛEΞANΔPOC] AY[ΓOYCTOΣ]

A.Y. : Octastylos tapınak, cepheden. Ortadaki iki sütun arası, diğer sütun aralıklarına göre daha geniştir.

NI-KO-MH-ΔEΩN I TPIC NEΩIK[OPΩN]

Referans : Corsten, s. 26, no:64; SNG, no:7114

Kat. No. 144

İmparator : Maximinus I (Thrax)

Tarih : 235-238

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli imparator büstü, sağa.

Γ AY OYV MX[ΞΙΜΟΣ] ΚΑΙΣ

A .Y. : İki adet octastylus tapınak, birbirine çapraz bakar şekilde tasvir edilmiştir.

ΔΙΣ VEΩXOPΩV NIXOMEΔEΩV

Referans : SNG, no:798

Kat. No. 145

İmparator : Maximinus Thrax

Tarih : 235-238

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : İmparator büstü.

Γ AY OYV MX[ΕΙΜΟΣ] ΚΑΙΣ

A .Y. : İki adet octastylus tapınak, birbirine çapraz bakar şekilde tasvir edilmiştir.

ΔΙΣ ΒΕΩΧΟΡΩΝ ΝΙΚΟΜΕΔΕΩΝ

Referans : SNG, no:799

Kat. No. 146

İmparator:Maximus I (Thrax)

Tarih : 238

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 7,67 g

Çap : 25-23 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli imparator büstü, sağa.

AYTOX KM ΚΛΩΔ ΠΟΥΠΠΕΒΟΣ ΑΥΤ

A .Y. : Tanrıça Tykhe; başında kent surlarını temsil eden tacı takılı ve khiton giyimli tanrıça, ayakta, her iki elinde tapınak tutmaktadır.

NIXOMEΔEΩV ΔΙΣ VEΩXOPΩV

Referans : Corsten, s. 30, no:74

Kat. No. 147

İmparator : Pupienus

Tarih : 238

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli imparator büstü, sağa.

AYTOX KM KΛΩΔ ΠΟΥΠΙΕΝΟΣ ΑΥΤ

A .Y. : Tanrıça Tykhe; başında kent surlarını temsil eden tacı takılı ve khiton giyimli tanrıça, bir tahtta oturmakta olup her iki elinde tapınak tutmaktadır.

NIXOMEΔEΩV ΔIΣ VEΩXOPΩV

Referans : SNG, no:807

Kat. No. 148

İmparator : Pupienus

Tarih : 238

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 7,55g

Çap : 22-21 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, sakallı, drapeli imparator büstü, sağa.

AYTOX KM ΚΛΩΔ ΠΟΥΠΙΕΒΟΣ ΑΥΓ

A .Y. : Tanrıça Tykhe; başında kent surlarını temsil eden tacı takılı ve khiton giyimli tanrıça, bir tahtta oturmakta olup her iki elinde tapınak tutmaktadır.

NIXOMEΔEΩV ΔIΣ VEΩXOPΩV

Referans : SNG, no:808

Kat. No. 149

İmparator : Gordianus III

Tarih : 238-244

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi :

Ö.Y. : Drapeli imparator Gordianus büstü, sağa.

Μ ΑΥΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΚΑ

A .Y. : Miğferli, kenarında mızrak ve kalkanı olan, elinde Nike tutan tanrıça “Roma”²⁹ bir tahtta oturmaktadır. Karşısında; başında kent surlarını temsil eden tacıyla Tykhe ayakta durmakta olup her iki elinde tapınak tutmaktadır.

ΔΙΣ ΒΕΩΧΟΡΩΝ ΝΙΚΟΜΕΔΕΩΝ

Referans : SNG, no:810

²⁹ Roma'nın kuruluş efsanesinde adı geçen ve Roma'ya adını veren tanrıça (Erhat, 2015, s. 261).

Kat. No. 150

İmparator : Gordianus III

Tarih : 238-244

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi :

Ö.Y. : Şua taçlı, drapeli ve zirhli imparator büstü, sağa.

Μ ΑΥΓ ΓΟΡΔΙΑΒΟΣ ΑΥΓ

A .Y. : Tanrıça Tykhe; başında kent surlarını temsil eden tacıyla, bir tahtta oturmakta olup her iki elinde tapınak tutmaktadır.

ΔΙΣ ΒΕΩΧΟΡΩΝ ΝΙΚΟΜΕΔΕΩΝ

Referans : SNG, no:814

Kat. No. 151

İmparator : Gordianus III

Tarih : 238-244

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi :

Ö.Y. : Şua taçlı, drapeli ve zırlı imparator büstü, sağa.

M AYΓ ΓΟΡΔΙΑΝΟΣ ΑΥΓ

A .Y. : Tanrıça Tykhe; başında kent surlarını temsil eden tacıyla, bir tahtta oturmakta olup her iki elinde tapınak tutmaktadır.

ΔΙΣ ΒΕΩΧΟΡΩΝ ΝΙΚΟΜΕΔΕΩΝ

Referans : SNG, no:814

Kat. No. 152

İmparator : Gordianus III

Tarih : 238-244

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 12,25g

Çap : 27-26mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Şua taçlı, drapeli ve zırhlı imparator büstü, sağa.

M AYΓ ΓΟΡΔΙΑΒΟΣ ΑΥΓ

A.Y. : Nikomedia kentinin kuruluş efsanesi. Resmin sol kısmında, sağ elini kalçasına dayamış, sol elindeki kurban çanağını aşağıya doğru tutmuş, başında kralların da kullandığı bir taç takılı olan sakalsız bir adam vardır. Adamın önünde bir yılan ve yanmak üzere olan bir kurban sunağı vardır. Sikkenin sağ kesitinde, sağ kolunda ucu eğri bir asa tutarak sol elini de yukarı kaldıran sakallı bir adam durmaktadır. Üst kesitte aşağı doğru uçan bir kartal ve muhtemelen Poseidon'a atfedilen bir tapınak görünmektedir. Sikkede tasvir edilen kral, kenti kuran Nikomedes I' dir.

NIXOMEΔEΩV ΔΙΣ VEΩXOPΩV

Referans : SNG, no:826; Corsten, s. 40, no:103

Kat. No. 153

İmparator : Valerian I

Tarih : 253-268

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık :

Çap :

Cinsi : AE

Ö.Y. : Drapeli ve zırlı, başlarında şua tacı olan imparator Valerian ve oğlu Gallienus; birbirine karşılıklı bakmaktadırlar.

AYT OYAAEPIAVOC ΓAΛΛEVOC CEBB

A .Y. : Üç adet tapınak, cepheden, yan yana. Sikkenin alt kesitinde; tapınakların altında yedi kürekli savaş gemisi (kayık) tasvir edilmiştir.

NIXOMEΔEΩV TPIC VEΩXOPΩV

Referans : SNG, no:858

Kat. No. 154

İmparator : Valerian I

Tarih : 253-268

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 10,16 g

Çap : 26 mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Paludamentumlu, şua taçlı birbirlerine bakan imparator Valerian ve Gallienus'un arasında imparator Valerian II sağa bakar şekilde tasvir edilmiştir.

ΑΥΓ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΣ ΓΑΛΛΕΥΟΣ ΣΕΒΒ

A .Y. : Üç adet tapınak, cepheden. Sağ ve sol kenardaki tapınaklar imparatora, ortadaki tapınak ise tanrıça Demeter'e atfedilmiştir. Tanrıça; cellada ayakta, bir elinde asa, diğer elinde buğday başağı tutmaktadır. Orta kesitte altından bir yılanın yükseldiği silindir bir sunak tasviri bulunmaktadır.

NIXOMEΔEΩV TPIC VEΩXOPΩV

Referans : (RecGen)no:407

Kat. No. 155

İmparator : Gallienus

Tarih : 253-268

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 8,37g

Çap : 25-23mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Defne çelenkli, paludamentumlu ve zırhlı imparator büstü, sağa.

ΠΟ[ΥΒΑΙΟΣ] ΛΙ[ΚΙΒΙΟΣ] [ΓΑΛ]ΛΕΥΟΣ ΑΥΓ

A. Y. : Üç adet tapınak; ortadaki heksastylos, cepheden; sağ ve sol kenardakiler octastylos, hem profilden hem de cepheden. Orta tapınak alınlığının tepesinde akroter olarak Demeter heykeli; elinde asa. Kenardaki tapınak alınlıklarının tepesinde ise Victoria heykelleri bulunmaktadır.

NIXOMEΔEΩV TPIC VEΩXOPΩV

Referans : Corsten, s. 75, no:200; SNG, no:7148

Kat. No. 156

İmparator : Gallienus

Tarih : 253-268

Buluntu Yeri : Nikomedia

Ağırlık : 8,05 g

Çap : 25-23mm

Cinsi : AE

Ö.Y. : Diademli, drapeli ve zırlı Gallienus büstü, sağa.

ΠΟΛΙΕΥΝ ΓΑΛΛΗΝΟC ΑΥΓ

A.Y. : Üç adet tapınak; Üst kesitteki tapınak heksastylos, cepheden. Kenardaki tapınaklar octastylos, hem profilden hem de cepheden. Üstteki tapınak cellasında tanrıça Demeter ayaktadır ve elinde meşale tutmaktadır.

NIXOMEΔEΩV TPIC VEΩXOPΩV

Referans : SNG, no:7147

8. SONUÇ

“Roma İmparatorluk Dönemi Pontos ve Bithynia Bölgeleri Sikkelerinde Mimari Tasvirler” konulu tez çalışmasında, Pontos ve Bithynia Bölgeleri iki bölüm halinde ele alınarak, alt başlıklar altında sikkeler üzerinde mimari tasvirlerin olduğu saptanan kentlerin coğrafi ve tarihsel süreçleri hakkında bilgi verilerek, ilgili sikkeler üzerindeki mimari tasvirler tanımlanmıştır.

Pontos Bölgesi’nde mimari tasvirli sikke basan 5 kent belirlenmiş olup, toplam 106 adet sikke değerlendirilmeye alınmıştır. Bunların 36 adeti Amaseia, 14 adeti Komana, 28 adeti Neocaesarea, 7 adeti Sebastopolis ve 21 adeti Zela kentine aittir.

Amaesia kenti sikkelerinde 6 adet kent manzarası tasvirli sikke Domitianus ve Severus Aleksander Dönemlerinde, 24 adet sunak tasvirli sikke Antonius Pius, Commodus, Septimius Severus, Caracalla, Geta ve Severus Aleksander dönemlerinde, 6 adet de tapınak tasvirli sikkeler Caracalla, Traianus, Septimius Severus ve Geta dönemlerinde basılmıştır. Komana kentinde yalnızca tapınak tasvirli sikkeler saptanmış olup, Traianus, Septimius Severus, Caracalla ve Geta Dönemlerinde basılmıştır. Neocaesarea kentinde tapınak tasvirli sikkeler Septimius Severus, Caracalla, Geta, Severus Aleksander, Gordianus III ve Gallienus Dönemlerinde; farklı bir yapı tipi olarak nymphaeum tasvirli sikke ise Severus Aleksander Döneminde basılmıştır. Sebastopolis kentindeki tapınak tasvirli sikkeler Septimius Severus ve Geta Dönemlerinde, Zela kentine ait tapınak tasvirli sikkeler ise Septimius Severus, Caracalla ve Geta Dönemlerinde basılmıştır. Bu bilgiler bize Pontos Bölgesi’nde mimari tasvirli sikkelerin en erken Domitianus (92-93) Döneminden itibaren görülmeye başladığı ve Gallienus (262-263) Dönemine kadar devam ettiğini göstermektedir.

Pontos Bölgesi’ndeki mimari tasvirli sikkeler üzerinde; mimari tasvirli kent manzarası, sunak ve tapınak olarak 3 farklı yapı tipinin bulunduğu kent Amaseia olurken, en fazla sikke sayısı imparator Septimius Severus Dönemine denk gelmektedir. Sikke sayısının imparator Septimius Severus döneminde daha fazla olmasının sebebini hem rakibi Nijer’e karşı yaptığı savaşlar hem de daha sonra doğuya yaptığı seferler etkili olduğu düşünülmektedir. Bu sebeple Anadolu’dan geçen yolları kullanması, Anadolu’daki eyaletler, kentler imparatorun Anadolu ’dan geçişinden ya da imparator olarak hayatta kaldığı süre içerisinde icra ettiği politikasının etkileriyle sikke basımı da daha fazla olmuştur. Tapınak tasvirli sikkeler sayısal olarak en fazla görülen tiptir. Bu durumu Roma İmparatorluğu’nun Pontos Bölgesi’nde bölgesel inanışlara ve tapınımlarına duyduğu

saygının ifadesi, bu bölgede yaşayan halkın imparatorluk kültürüne aidiyeti ve halkın inanç yapısı olarak açıklayabiliriz.

Amaseia kentinde kent perspektifinin yansıtıldığı tasvirde, Zeus Stratios Sunağı ve kent açısından kutsal sayılan tapınakların tasvir edildiği sikkelere rastlanmıştır. Kent manzarasının tasvir edildiği sikkelerden (Kat. No. 1-2-3-4-5-6) yola çıkarak; sikke üzerinde surlarla ve kulelerle sarılmış ihtişamlı bir kale betimi görülmekle birlikte, hanedan için önemli olan kral mezarları, tapınaklar, sunak gibi yapıları betimleyen önemli görsel bilgiler sunmaktadır. Sikkenin alt kesitinde, bir podyum üzerinde cepheden, üçgen alınlıklı, cephe girişi dört sütunlu tetrastylos tarzında bir tapınak kabartma olarak resmedilmiştir. Sikkenin orta kısmında üçgen alınlıklı ve ön cephesi iki sütunlu distylos bir tapınak betimlenmiştir. İki sütunlu tapınağın sağ kenarında bir kaide üzerinde yuvarlak bir biçimde, silindir gövdeli ve üzerinde alevler yükselen bir ateş sunağı betimlenmiştir. Yakınında bulunan tapınak ile ilişkili olduğu gözlenen ateş sunağı, Zerdüş dini ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu yapıların kent manzarasının tasvir edildiği sikkede betimlenmesi, Amaseia kenti ve yöneticileri için önemini ifade etmekle birlikte bu yapıların, kentte var olduğunu ispatlar nitelik taşımaktadır. Söz konusu sikke tasviri yönetim ve kent merkezinin de nerede kurulmuş olduğuna işaret etmektedir. Bu betimlemenin yanı sıra sikkenin üzerinde AMACEIA ve AMACIAC lejantlarının kullanılmış olması, Amaseia isminin değişikliğe uğramadığını, günümüzde de hala bu şekilde kullanıldığını göstermektedir.

Tapınakların yanında yer alan sunaktan ateş dumanlarının yükselmesi doğu (Pers) inancındaki ateş kültürüyle ilişkilidir. Pers, Anadolu, Grek ve Roma coğrafyasında tapınım görmüş kült bilhassa Helenistik dönemden itibaren Pontos Bölgesi'nde yaygın hale gelmiştir. Söz konusu Zeus Stratios Sunağı'nın Grek baştanrısı Zeus'a adanması, Zeus'a Grek kökenli stratios unvanının verilmesi, Zeus'a duyulan saygı ve tapınımı ifade etmekle birlikte, sunağın bir ateş kültü olması Pers inancındaki Ahuramazda kültürüyle ilişkilidir. İki farklı inanca ait özelliklerin bir arada, barındırılması batı ve doğu inanış biçiminin etkileşim halinde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte sunağın sikkelere yansması; her iki inanış biçiminin Amaseia halkında yer aldığını, bu inancı hayatlarına yerleştirdiklerini ve bunu mimari boyuta taşıdıklarının ispatıdır.

Farklı tiplerde görülen sunak betimi kentin dinsel inanç boyutunu yansıtır. Bu betimlerin bir kısmı tek katlı oldukça sade bir şekilde tasvir edilirken (Kat. No. 7-8), bir kısım sikke üzerinde alev alev yanan ateşin olduğu bir (Kat. No. 11-12) ve iki katlı tuğla biçiminde

inşa edilmiş bir sunak tasviri mevcuttur (Kat. No. 13-19-20-21-22-23). Kat. No. 14-15-16-17-18-24 numaralı sikkelerde kanatları açık, cepheden, ağzında bazen bir çelenk taşıyan kartal tasvir edilmiştir. Bir kısım sikkede sunak üzerinde yalnız kartal (Kat. No. 13-23) veya yalnız quadriga (Kat. No. 25) betimlenirken, bir kısmında ise kartalın üzerinde bir quadriga (Kat. No. 9-10) ve içinde, elinde kırbaç veya meşale tutan Helios (Kat. No. 26-27-28-29-30) tasviri mevcuttur. Sunak tasvirli sikkede Helios betimlemelerinin olması Perslerin güneş tanrısı Mithra ile özdeşleştirildiğini göstermektedir. Mithra'nın ulaştığı en önemli duraklardan biri Anadolu'dur. Mithra, Anadolu'daki yerel inançlarla etkileşime geçmiş ve buradan Roma İmparatorluğu'na yayılmıştır. Bölgede faal olan dinlerle etkileşime giren Mithra kültü, bu dönemde yeni etkileşimlerle beraber senkretik bir dine dönüştüğünü de göstermektedir.

Ayrıca tüm betimlerde sunağın sol tarafında kütle ilişkilendirilen kutsal bir ağacın yer aldığı gözlenmektedir. Sunaklarda betimlenen kartal ve ağaç Grek baştanrısı Zeus'un sembollerindedir. Bir kartalın üzerinde yükselen quadriga tasviri, her ne kadar Roma için zaferi simgelese de esasında doğu geleneği sayılmaktadır. Burada anlatılmak istenen bu kutsal arabayla göğe yani tanrıya ulaşılma isteğini anlatmaktadır. Elbette ki söz konusu inanç sistemi ve ritüeller Amaseia kenti krallarının Pers kökenli oluşlarıyla ilgili olup, bunu Roma dünyasına da taşımış olmalarıdır.

Yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında, işlenmiş kaya parçaları ve kaide yuvası şeklinde boşluğun açığa çıkarılması söz konusu sikke tasvirlerinin Zeus Stratos Sunağı olduğu ve bu sunak kalıntılarının günümüze kadar ulaştığını kanıtlamaktadır.

Amesia sikkelerinde betimlenen tapınaklarla ilgili olarak genellikle Kerberos eşliğinde, kemerli üçgen alınlıklı tetrastylos tarzı tapınakta bir tahtın üzerinde oturan Hades-Sarapis (Kat. No. 34-35) ve tetrastylos ve distylos planlı tapınak cellasında elinde bereket boynuzuyla betimlenen Tykhe (Kat. No. 31-36) betimlemelerine rastlanmıştır. Söz konusu tanrı ve tanrıçanın sikkelere yansıtılması kentte tapınımalarının olduğunun kanıtı niteliğindedir. Bu tapınaklar kent manzarası tasvirli sikkelerde de yansıtıldığı gibi üçgen alınlıklı distylos ve tetrastylos plana sahiptir. Tapınakların sütun kaideleri ve sütun başlıkları detayı verilmiş olup, sütun başlıklarının Korinth düzeninde olduğu gözlenmektedir.

Komana kentine ait mimari tasvirli sikkelerde yalnızca tapınak tasvirlerine rastlanmıştır. Söz konusu tapınak Ma'ya adanmış olup, kalıntıları günümüze ulaşmamış olmakla birlikte, sikke üzerindeki betimlerden Korinth düzeninde, üçgen alınlıklı ve tetrastylos formuna

sahip olduğu anlaşılmaktadır (Kat. No. 46-47). Sikke betimlerinde tanrıça Ma'nın elinde mızrak ve kalkan, başında şua tacı görülmektedir (Kat. No. 37-38-39-40) . Zaman zaman zafer tanrıçası Victoria'nın da eşlik ettiği sahneler (Kat. No. 37-42-43-44-45-48-50) göz önüne alınırsa, tanrıça Ma'nın zafer ve savaşı simgelediği ve bu bağlamda tapınım görmüş olduğu anlaşılmaktadır. Sikkelerin bir kısmında tapınak alınlığı girintili çıkıntılı kesik alınlıklı olarak yapıldığı görülür (Kat. No. 41-42). Roma İmparatorluğu Komana sikkelerinden yola çıkarak, elinde mızrak ve kalkan, başında şua tacıyla tetrastylos tapınak cellasında tasvir edilen tanrıça Ma'nın Anadolu'ya ne zaman gelmiş olduğu bilinmese de, birçok medeniyette tapınım görmüş ve benzer işlevsellik ve görüntüyle Roma dünyasına kadar girmiştir.

Tanrıça Ma'nın kökeni hakkında bilgiye ulaşılammakla birlikte, atribülerinden dolayı Hurri tanrıçası Şawuşka ile benzerlik göstermektedir. Sikkeler üzerinde tasviri bulunan bazı tapınak alınlıklarının kesik alınlıklı olması, Suriye tipi alınlık olarak değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Sözü edilen veriler tanrıça Ma'nın Anadolu'ya dışarıdan, doğudan geldiğine ve ilgili kentte kabul gördüğüne kanıt olarak sunulabilir.

Pontos Bölgesi'nin tapınak devlet modeli olarak bilinen kentlerinden olan Neocaesarea kentinde basılan sikkelerde; tetrastylos, pentastylos, heksastylos formlarında tapınaklar ve farklı olarak nymphaeum tasvir edilmiştir. Tapınak sütunlarında kaide ve sütun başlıkları görülmekle birlikte, düzenleri konusunda net bir şey belirtmek mümkün değildir. Bir kısım sikkenin arka yüzünde tetrastylos bir tapınağın cellasında kaide üzerinde kime ait olduğu bilinmeyen kült heykelleri görülmektedir (Kat. No. 53-55-57-60-62). Caracalla ve Geta dönemlerine tarihlendirilen iki sikkenin arka yüzünde tasvir edilen tapınaklarda imparator büstleri dikkat çekmektedir (Kat. No. 59-60).

Tetrastylos tapınak tasvirlerinin olduğu sikkelerin bir kısmında Anadolu'ya ait, bir Frig tanrısı olan Men Pharnaku betimleri dikkat çekmektedir (Kat. No. 70-71). Tapınağın cellasında bir elinde gücün simgesi olan asa veya mızrak ile tahtta oturarak resmedilmiştir. Bu görüntü bize Greklerin baştanrısı Zeus'u hatırlatmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki Zeus ve bölgenin yerel kültü Men'in atribüleri misyon bakımından benzerlikler taşımakta ve bu bölgede Zeus gibi önemli bir yer tuttuğunun göstergesi olarak doğu ve batı etkileşimi açısından örnek sunmaktadır. Tapınakların çoğu cepheden betimlenirken, özellikle İmparator Geta, Severus Aleksander ve Gallienus Dönemlerinde hem cepheden hem de profilden $\frac{3}{4}$ perspektifte beşik çatılı olarak tasvir edilen belirgin bir şekilde üç boyutlu bir görünüm kazanan tapınak tasvirleri de mevcuttur (Kat. No. 63-64-68-72-75-76). Bu

görüntüyle ön cephe, yan duvar ve üst örtü görülebilir durumdadır. Bazı sikkelerde, hem tekli hem de ikili tapınakların burgu yivli sütunları açıkça görülebilmektedir (Kat. No. 61-66-67).

Sikkeler üzerinde farklı bir yapı tipi olarak nymphaeum (Kat. No. 77) resmedilmiştir. Yapı günümüze kalıntısıyla ulaşmadığından, mimarisi hakkında net bir şey belirtilememekle birlikte, sikke üzerinden sütunlarla desteklenen iki katlı bir yapı olduğu anlaşılmaktadır. Cepheden tasvir edilen yapının alt katında bir adet kemer bulunmakla birlikte, kemerin altında tanrıça Tykhe tasvirine yer verilmiştir. Grek dünyasında kent koruyuculuğunu üstlenen tanrıça Tykhhe'nin tasvir edilmesi, burada tapınım gördüğüne, kenti tanrısal bir varlığın koruması gerektiğine inanıldığına ve onları koruduğuna işaret etmektedir. Tyche'nin elinde betimlenen bereket boynuzu kente bereket getirdiğini, dümen ise kentin kaderinin elinde olduğunu ve kent halkını yönettiğini göstermektedir. Yapının alt ve üst katını birbirine bağlayan, kesintisiz bir şekilde uzayan saçaklıkları mevcuttur. Üst katında, sağ ve sol kenarlarda üçgen alınlığı olan aediculalara yer verilmiştir. Aediculalar arasında ise iki adet kemerli niş yapılmıştır.

Neocaesarea kenti sikkelerinin arka yüzünde yer alan ΝΕΩΚΟΡ yazısı kentin neokoros unvanını aldığını ve Roma İmparatorluğu tarafından imtiyazlı olduğunu göstermektedir. ΝΕΩΚΟΡ yazılı sikkelerin üzerinde iki tapınağın tasvir edildiği görülür ki bu tasvir, kentin iki defa neokorosluk hakkını kazandığını ve bu unvanı aldığını göstermektedir (Kat. No. 65-66-67-69-75-77-78). Neokori sikkelerinde genellikle tasvir edilen tapınak detaylarına iyice yer verilmediğinden, yapının mimarisi hakkında net bir bilgiye sahip olamamaktayız. Neokori sikkelerde tapınak tasvirleri yanı sıra kentte imparator kültü ile ilişkili düzenlenen agonlar neticesinde verilen ödüllerden urne ve taç detayları da dikkat çekicidir (Kat. No. 66-67-69).

Sikkelerin arka yüzlerinde tetrastylos tapınakların yanı sıra pentastylos (Kat. No. 73-74) ve heksastylos (Kat. No. 75-76) tapınak tasvirlerine rastlamak mümkündür. Sözü edilen tasvirlerin ait oldukları sikkelerin tümü MS 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir.

Sebastopolis kentinde basılan sikkelerde tasvir edilen tapınaklar üçgen alınlıklı tetrastylos formundadır (Kat. No.79-80-81). Sikkeler üzerinde tapınakların sütun başlıkları ve kaideleri gösterilmiş olmakla birlikte, düzenleri konusunda net bir şey belirtmek mümkün değildir. Sebastopolis kentinde basılan sikkelerden yola çıkarak kemerli bir portiko ile birbirine bağlı iki adet tetrastylos tapınakta, kemer altında aslan postu taşıyan Herakles tasvirleri resmedilmiştir (Kat. No. 83-84-85). Bu sikke tasvirlerinin yanı sıra, üç boyutlu

bir görüntüye sahip olan bir tetrastylos tapınak cellasında Herakles'in sol kolunda aslan postu bulunan tasvir bulunmaktadır (Kat. No. 82).Sikkeler üzerinde kentin ismi CEBACTOΠΟΛΗΣΩΝ dışında, Herakles'e atıf yapılarak kentin diğer ismi olan Herakleopolis için ΗΡΑΚΛΕΟΠΟ, ΗΡΑΚΛΕΟΠΙ yazısı kullanılmıştır. Bu isim Septimius Severus Döneminden önce görülmemektedir. Söz konusu veriler kentin dinsel hayatı ile ilgili bilgiler sunmakta olup, kentte Herakles kültürünün varlığına kanıt sunmaktadır.

Zela antik kentine ait mimari tasvirli sikkelerde; cepheden gösterilen 2 adet distylos (Kat. No.86-87), 10 adet tetrastylos (Kat. No. 88-89-90-91-92-93-94-95-96) ve 9 adet heksastylos planlı ve üçgen alınlıklı tapınak tasvirlerine yer verilmiştir. Sikkeler Traian ve Severus ailesi yönetimindeki imparatorluk sikkeleridir. Söz konusu tapınak kalıntıları günümüze ulaşmadığından, ilgili bilgiler sikkeler üzerinden tespit edilmiştir. Cepheden tasvir edilen tetrastylos tapınaklar Korinth düzeninde sütunlara sahip olmakla birlikte üst yapısında Suriye tipi alınlık olarak adlandırılan alınlık tipi dikkat çekmektedir. Sütun ve alınlık arasında arşitrav kesik olarak yapılmış ve bir kemerle birleştirilmiştir. Zela antik kentinde Pers kökenli tanrıça Anahita kutsal sayılmış ve sikkelerin arka yüzlerinde betimlenen heksastylos tapınağın, Anahita kültürüne ait Anaitis tapınağı olduğu düşünülmektedir (Kat. No. 98-99-100-101-102-103-104-105-106). Anahita tapınağı Korinth düzeninde, kesik üçgen alınlıklı, heksastylos plana sahiptir. Sikkeler üzerinde tasvir edilen tapınakların formları göz önüne alındığında, Roma tapınak mimarisinde, Grek tapınak formlarının yapımına devam edildiği ancak bu tapınaklarda doğu-Pers- tanrıçası olan Anahita kültürüne ait tapınım görüldüğü anlaşılmıştır. Söz konusu tasvirlerin yanı sıra ön yüzünde birbirine karşılıklı bakan Septimius Severus ve Caracalla büstleri, arka yüzünde tapınak cellasında ayakta, başında polos, sağ elinde dümen, sol elinde bereket boynuzu Tykhe betimi dikkat çekmektedir (Kat. No.96).

Pontos Bölgesi'nde Sebastopolis kentinde kentin kurucu tanrısı Grek kökenli Herakles'e ithafta bulunurken, Amaseia, Komana, Neocaesarea, Zela kentlerinde yerli ve Pers inancına ait unsurların olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Mithradatlar sülalesi döneminden itibaren, Pontos Bölgesi'nin Pers dünyası ile bağlantısının sonucu olarak gerçekleşmiş ve uzun bir süre de devam etmiştir.

Romayla birlikte Pontos yöneticileri her ne kadar Romalı ya da Roma İmparatorluğuna hizmet eden kişilerden oluşsa da, bölgesel anlamda Pers etkileri somut bir şekilde kendini göstermektedir. Kültürlerin çoğu Pers ve Grek unsurları içermekle birlikte, Roma İmparatorluğu çatısı altında ortak bir noktada buluşmuşlar ve inanç sistemlerini Anadolu

coğrafyasında sürdürmüşlerdir.

Tez çalışmasının Bithynia Bölgesi bölümünde 7 kent belirlenmiş olup, 50 adet sikke değerlendirilmeye alınmıştır. Söz konusu sikkeler; 2 adet Kaisarea Germanice, 1 adet Khalkedon, 1 adet Prusias ad Hypium, 7 adet Bithynion, 15 adet Nikaia ve 23 adet Nikomedia kentlerine ait sikkelerden oluşmaktadır. Kaisarea Germanice kentinde Germanicus Dönemine ait 1 adet kent giriş kapısı tasvirli sikke; Perscennius Niger Dönemine ait 1 adet tapınak tasvirli sikke; Khalkedon kentinde Gordianus III dönemine ait 1 adet tapınak tasvirli sikke; Prusias ad Hypium kentinde Gallienus Dönemine ait 1 adet kent giriş kapısı tasvirli sikke basılmıştır. Bithynion kentinde tapınak tasvirli sikkelerin 4 adeti Commodus, 1'er adeti Severus Aleksander, Maximinus I (Thrax) Dönemlerinde; Kretia kentinde Septimius Severus/Julia Domna dönemine ait 1 adet tapınak tasvirli sikke basılmıştır. Nikaia kentinde Claudius dönemine ait 5 adet, Macrianus dönemine ait de 2 adet kent giriş kapısı ve kent duvarlarının tasvir edildiği sikke; Traianus dönemine ait 1 adet sunak tasvirli sikke; Marcus Aurelius, Commodus ve Septimius Severus dönemlerine ait 1'er adet, Julia Domna ve Caracalla dönemine ait de 2'şer adet tapınak tasvirli sikke basılmıştır. Nikomedia kentinde Caracalla ve Geta dönemlerine ait 1'er adet; Pupienus, Valerian I ve Gallienus dönemlerine ait 2'şer adet; Septimius Severus, Severus Aleksander ve Maximus I (Thrax) dönemlerine ait 3'er adet; Gordianus III dönemine ait de 5 adet tapınak tasvirli sikke basılmıştır. Bu bilgiler bize Bithynia Bölgesi'nde en erken Germanicus döneminden itibaren basılmaya başlandığını ve Macrianus dönemine kadar da devam ettiğini göstermektedir. Bithynia Bölgesi'ndeki Nikaia kentinde mimari tasvirli sikkeler üzerinde 3 farklı türdeki yapıların betimlemelerine rastlanırken, en fazla mimari tasvirli sikkenin basıldığı dönem ise imparator Gordianus III' 'e denk gelmektedir. Sikkelerin ön yüzlerinde imparator/imparatoriçe portrelerine yer verilirken, arka yüzlerinde nicelik anlamda tapınak tasviri daha çok yer tutmuştur. Bunun sebebi Bithynia Bölgesi'nde tapınımı yapılan tanrı veya tanrıçaya ve halkın inancına duyulan saygı ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Kaisarea Germanice kentinde basılan sikkenin arka yüzündeki kentin dört kuleli giriş kapısı tasvirinden (Kat. No. 107) kentte bir zafer kazanıldığını ve Roma egemenliğine girdiğini veya imparatorun bu kenti ziyareti ve yüceltilmesi gibi anlamlar çıkarılabilir. Sikkenin arka yüzündeki ΚΑΙΣΑΡΑ ΦΕΡΜΑΝΙΚΕ yazısından kentin isminin imparator Germanicus Döneminde Germanice olarak değiştirildiği öğrenilmektedir. Kentin bir diğer sikkesinde dikkat çeken arka yüz tasvirinde dalgakıranlarla çevrili bir liman ve limanın sağ

kesitinde iki sütunlu bir tapınak tasviri yer almaktadır (Kat. No. 108). Bu sikkeden yola çıkarak kentin bir limanla bağlantılı olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Khalkedon kenti sikkelerinin arka yüzündeki alt kısmı kemerli üçgen alınlıklı tetrastylos tapınak tasvirinde (Kat. No. 109) betimlenen Apollon kült heykelinin olması, kentte Apollon tapınımına işaret etmektedir. Tapınağın kalıntıları günümüze ulaşmamıştır. Prusias ad Hypium kentine ait sikkelerin arka yüzünde kentin, üzerinde birkaç pencerenin olduğu iki kule ortasında kemerli bir giriş kapısı tasvir edilmiştir (Kat. No. 110). Yapılan arkeolojik kazı çalışmalarında günümüzde Konuralp olarak adlandırılan mevkide, kentin güneyinde ve batısında sur duvarı kalıntılarına rastlanmıştır. Fakat sikke tasvirindeki yapıya dair kalıntı yoktur. Hem bu veriden hem de sikkelerin arka yüzündeki kapı tasvirinden yola çıkarak kentte savunma amaçlı yapılar inşa edildiği, kentte Roma İmparatorluğu döneminde imar faaliyetlerinin gerçekleştiği çıkarımını yapabiliriz.

Bithynion/Cladiopolis kenti sikkelerinin tamamı cepheden üçgen alınlıklı octastylos tapınak tasvirleridir (Kat. No. 111-112-113-117). Ancak söz konusu sikkelerde tasvir edilen tapınaklar günümüze ulaşmadığından, mimarisi hakkında net bilgilere sahip olamamaktayız. Elagabalus Dönemi sikkelerinde kullanılan tapınak tasviri hem cepheden hem de profilden $\frac{3}{4}$ perspektifte yasıtılmıştır (Kat. No. 114). Sikkeler üzerinde herhangi bir tanrı veya tanrıçaya ait atribü veya yazı olmadığından kime adandığı da anlaşılamamıştır. Sikkelerin ön yüzlerinde genellikle imparatorların portreleri yer alırken Bithynion antik kent sikkelerinde imparatoriçelerin portrelerine de yer verilmiştir. İmparator Elagabalus'un ilk karısı Julia Paula (Kat. No. 115) ve imparator Severus Aleksander'in annesi Julia Mamaea (Kat. No. 111) büstleri örnek olarak sayılabilir.

Kretia/ Flaviopolis kentine ait 1 adet hem cepheden hem de profilden $\frac{3}{4}$ perspektifte tetrastylos tapınak tasvirli sikkeye rastlanmıştır (Kat. No. 118). Tapınağın cellasında bir elinde phiale, bir elinde gücün simgesi olan asasını tutmaktadır. Yapıya dair kalıntılar günümüze ulaşmamıştır. Fakat sikke üzerindeki tasvirden yola çıkarak, tapınağın tetarstylos planlı, üçgen alınlıklı olduğu ve bu kentte Greklerin baştanrısı Zeus'a saygı ve tapınım olduğu anlaşılmaktadır.

Nikaia kenti sikkelerinde 1 adet distylos (Kat. No. 119), 2 adet tetrastylos (Kat. No. 120-121) ve 4 adet heksastylos (Kat. No. 122-123-124-125) planlı tapınak tasvirlerine yer verilmiştir. Söz konusu tapınaklardan bazıları yazılı veya tanrı-tanrıça heykelinin olması nedeniyle kime adandığı anlaşılabilir de, bazıları sadece tapınak tasviri olarak yansıtıldığından hangi tanrı veya tanrıçaya adandığı hakkında bir fikir yürütülemez.

Nikaia kent sikkelerinin arka yüzlerindeki tapınak tasvirlerinden yola çıkarak Roma imparatorluğu Döneminde yaygın bir şekilde Tykhe tapınımını olduğuna dikkat çekmektedir. Tykhe'nin kenti koruyan özelliklerinin yansıtıldığı tasvirlerde elinde kentin kaderine yön verdiğine işaret eden dümen ile kente bereket getirdiğine işaret eden bereket boynuzu atribüsü ile resmedilmiştir (Kat. No. 124-125). Sikke tasvirlerinden yola çıkarak yalnızca sütun kaideleri görülebilse de hangi düzen olduğu konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir.

Nikaia kenti için basılan sikkelerde tapınakların yanı sıra kentin giriş kapısı, kent surları (Kat. No. 131-132) ve kenti çevreleyen duvar tasvirlerine de yer verilmiştir. Claudius döneminde kenti süsleyen yapılardan kentin giriş kapısı sikkelere yansıyan tasvirlerden olup iki katlı sütunlu, çatısız (Kat. No. 130), beşik tonoz şeklinde veya kemerli (Kat. No. 126), üçgen alınlığı olan (Kat. No. 127-128) yapı tiplerini görmek mümkündür. Bir diğer İkinci sikke tipi benzer bir yapıya sahip ancak ikinci kat üzerinde kavisli bir kemer bulunmaktadır (Kat. No. 129). Bunlar aynı tipte olsa da alınlık ve çatı görüntüsü itibariyle değişiklik göstermektedir. Binanın sağında ve solunda kesik alınlık ve ortasında kemerin olduğu üst yapı mevcuttur.

Sikkelere yansıyan kent surları ve kenti çevreleyen duvarların kalıntıları günümüzde de bariz bir şekilde görülebilmektedir. Kent surlarının Roma İmparatorluğu öncesinden yapıldığı bilindiğinden sikkelere yansıyan görüntüler büyük olasılıkla Roma İmparatorluğu Döneminde yapılan onarımlara işaret etmektedir. Kentin dört ana kapısı bilinmesine rağmen sikkelere karşılıklı bakan iki kapı tasvir edilmiştir. Kentin giriş kapısının tasvir edildiği sikkelerde kapının iki katlı ve her katında dörder sütun bulunan üçgen alınlıklı olduğu görülmektedir. Bu yapıların kentin görseelliğini daha güçlü kılmak adına yapılmaktadır. Üzerindeki ΚΑΔΙΟΣ ΡΟΥΦΟΣ lejanından, proconsül C. Cadius Rufus tarafından, imparatora armağan ettiği anlaşılmaktadır. Kentte ayrıca Zeus tapınımına işaret eden veya Zeus'a duyulan saygıdan dolayı yapılan bir sunak tasviri de bulunmaktadır (Kat. No. 133).

Nikomedia kentinde basılan sikkeler, coğrafi konumu ve doğal kaynaklarının zenginliği nedeniyle önemli bir yer tutmaktadır. Kent hem Marmara ve Karadeniz'e hem de Bosporus'tan Anadolu'ya giden karayolu kavşağında bulunması nedeniyle ticari açıdan yoğunluk olduğu ve bunu sikkelere de yansıttığı görülmektedir. Nikomedika sikkelerinde mimari yapı olarak genellikle octastylus ve heksastylus tarzında tapınak tasvirleri görülmektedir ki, bazı sikkelerde tapınağın yanı sıra kadirga tasvirlerine de yer verilmiştir

(Kat. No. 153). Hem tapınak hem kadirga tasvirlerinin yapılması deniz ticaretinin yoğunluğunu ve kent limanının önemini ifade eden göstergelerdendir. Bu tür sikke tasvirleri ticaretle ilişkilendirilmekle birlikte, aynı zamanda savaş dönemlerinde de kullanılan araçlar olduğuna işaret etmektedir. Nikomedia kent sikkeleri sadece ticarete işaret eden sikke tasvirleriyle değil, kentin dinsel yaşamını da gösteren, anlatan izler taşımaktadır. Özellikle octastulos tarzı tapınakların tasvir edildiği sikkeler Demeter tapınımına işaret etmektedir. Üçlü tapınak sikke tasvirlerinde sağ ve soldaki tapınaklar imparator tapınakları olarak ifade edilmekte olup, ortadaki tapınak ise Nikomedia'nın baştanrıçası Demeter'e atfedilmiş tapınakların tasvirleridir (Kat. No. 135-153-154-155-156). Aynı şekilde birçok sikkede yine baştanrıça Demeter ve kenti koruduğuna inanılan tanrıça Tykhe ellerinde tapınak taşıırken betimlenmiştir (Kat. No. 146-147-148-149-150-151). Ayrıca zafer tanrıçası Victoria ve tanrıça Roma'nın da eşlik ettiği sahneler mevcuttur ki bu betimlemeyle kentin Tykhe tarafından korunduğuna, kentin zafer elde etmiş olduğuna ve Roma'nın kuruluş efsanesinde adı geçen Roma'nın tanrıça misyonuna işaret etmektedir (Kat. No. 149). Nikomedia sikkelerinden bir diğeri de üzerinde bir tapınağın yer aldığı ve Nikomedia kentinin kuruluşu ile ilgili efsanenin tasvir edildiği sahnedir (Kat. No. 152).

Bu sikkelerin arka yüzlerindeki lejandlarda ΔΙΣ VEΩXOPΩV geçmesi kentin ikinci kez neokoros unvanı aldığına, ΤΡΙΣ VEΩXOPΩV ise üçüncü kez neokoros unvanı aldığını ifade ettiklerinden kent sikke tipolojisi açısından oldukça önem teşkil etmektedir. Bu unvanlar Roma İmparatorluk kült merkezi olduğunu da göstermektedir.

Sonuç itibariyle; Roma İmparatorluk Dönemi Pontos ve Bithynia Bölgeleri mimari tasvirli sikkeler kapsamında değerlendirilen örneklerin hepsi bronzdur. Değerlendirilen sikkelerin ön yüzlerinde genellikle defne çelenkli ve giyimli imparator ve imparatoriçe portreleri yer almaktadır. İmparatorlar, sikkelerin ön yüzlerinde tasvir edilen portreler aracılığıyla kendilerini, özellikle Roma'dan uzakta olan halka, daha iyi tanıtmaya fırsatı sunarak, etkili bir propaganda malzemesi olarak değerlendirmişlerdir. Portrelere ek olarak imparatorların isimleri, unvanları da eklenerek, güç ve prestijleri uygun bir şekilde yüceltilmiştir. Sikkenin arka yüzlerinde ise tapınak, sunak, nymphaeum, liman, sur gibi mimari tasvirlerle yer verilerek, imparatorluk ile halk arasında haberleşme ve propaganda aracı olarak yararlanılmıştır. Bundan dolayı, sikkelerin arka yüzünde yer alan mimari yapı tasvirleri, imparatorun, sikkenin basıldığı kent için yapmış veya yapımını desteklemiş yapılar olarak algılanabilir. Böylece imparator hem sikkenin basıldığı kentte hem de imparatorluk

sınırları içinde yaşayan halklara, kentlere kazandırdığı veya desteklediği yapıları duyurmaktadır. Söz konusu düşünce, gerek üzerindeki yazılarla ve gerekse betimlemelerle güçlendirilmiştir. Tasviri yapılan yapıya, genellikle bir tanrı veya tanrıça tasviri de eşlik etmektedir. Betimlemesi yapılan tanrı veya tanrıçanın tasvirleri, imparatorun kendi çıkarı doğrultusunda yaptığı bir nevi yönetsel propaganda olarak sayılabilir. İmparator, kentte tapınımı yapılan tanrı veya tanrıçayı reddetmeyip sikke üzerine tasvir etmesi, kent halkının inancına duyduğu saygıyı ve halkı kucakladığını ifade edebilir. Bu şekilde imparator hem yönetsel hem de dinsel bakımdan propaganda yapmış olmaktadır.

Sikkeler üzerinden yola çıkarak Roma imparatorluk Dönemi'nde Pontos ve Bithynia bölgelerinde yapılan tapınakların bir kısmında tanrı-tanrıça heykelinin ikonografisi ile kime adandığı bilirse de, yalnızca yapı tasviri olarak yer alan tapınakların bir kısmının, hangi tanrı veya tanrıçaya ithaf edilmiş olduğu konusunda bir fikir ileri sürmek mümkün olmamaktadır.

Mimari yapıların, genel olarak eski Grek tapınak mimarisini sürdürdükleri görülmektedir. Her iki bölgede de tapınakların dikdörtgen planlı olması, krepisler, üçgen alınlık, arşitrav gibi unsurlar, Roma mimarisinin Grek mimarisinden aldığı unsurlardır. Roma, tapınak mimarisinde sütunlarda Korinth düzenini daha çok tercih etmiştir.

Grek etkileri yalnızca mimari boyutta değil, kültüsel olarak da Roma dünyasına taşınmıştır. Sikkelerde Grekler'in baş tanrısı Zeus, Demeter, Tykhe, Apollon, Hades, Herakles betimlemeleri de bu veriyi kanıtlamaktadır. Roma, Grek etkisinin yanı sıra doğuya ait tapınımları da kendi dünyasına adapte etmiştir. Özellikle Pontos Bölgesi mimarisinde, Pers etkilerinin de görülmesi doğu ve batı inanç sisteminin Roma imparatorluğu çatısı altında yaşandığını kanıtlamaktadır.

Bithynia Bölgesi'nde tapınakların yanı sıra savunma yapılarına da yer verildiği görülmüştür. Özellikle Kaisarea Germanice ve Nikaia kentindeki sur ve anıtsal özelliklere sahip olan kent giriş kapıları, Roma imparatorluğunun ihtişamını ve gücünü ispatlamaktadır.

Bithynia Bölgesi sikkelerinin ön yüzlerinde imparatorların yanı sıra imparatoriçe portrelerine sıkça rastlanmıştır. Pontos Bölgesi sikkelerinde imparatoriçe olarak yalnız Julia Domna portresine yer verilirken, Bithynia Bölgesi sikkelerinde birden fazla imparatoriçe portresi tasvir edilmiştir. Sikkelere imparatoriçe portrelerinin yansımaları, imparatoriçelerin onurlandırılmasının ve onlara duyulan saygının yanı sıra; kadının,

otorite, prestij ve statüsünün güçlü olduğunu gösteren iktidar imgesi olarak da sayılabileceğini göstermektedir.

Çalışma kapsamına alınan sikkelerde, tasvir olarak gösterilen yapıların günümüze ulaşmış, ulaşmadığı hususu da metin içinde ilgili bölümlerde belirtilmiştir. Söz konusu bölgelerde, ilgili kentlerde yapılacak arkeolojik kazı çalışmaları, sikkeler üzerinden varlığını bildiğimiz yapıların, olası kalıntılarıyla da açığa çıkmasına imkan tanıyacaktır.

KAYNAKLAR

(1967). *Tokat İl Yıllığı*. Tokat Valiliği.

Ak, O. N. (2004). *Rize Tarihi*. Rize: Halk Eğitim Müdürlüğü.

Aktaş, E. (2018). *Roma İmparatorluk Dönemi'nde Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi Yerleşimleri*, Doktora Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Alkan, A. (2004). *Sebastopolis Antik Kenti (Tokat- Sulusaray)*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı.

Alston, R. (2005). *Aspects of Roman history, AD 14-117*. London and New York : Routledge.

Amandry, M. R. (1994). *La circulation manataire dansle Pont a l'apague imperiale travers les collections numismatiques du Musee de Tokat''* , â BNF, s. 117-130. Paris.

Amandry, M. R. (1998). *Les Mannaies de L'atelier de Sebastopolis du Pont'' Pontica II*. Paris.

Amandry, M., & Rémy, B. (1999). *Comana du Pont sous l'Empire romain. Étude historique et corpus monétaire*. Milano: Edizioni Ennere S.r.l.

Anadolu, M. (1970). *Küçük Asya'da Bulunan Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları*. İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi.

Anderson, J. G. (1903). *Studia Pontica I: A Journey of Exploration in Pontos*. Bruxelles: 233- 242.

Appianus. (1912). The Mithridatic Wars. Appianus, & Ç. Horace içinde, *Appian's Roman History II* (s. 239).

Arslan, M. (1992). Pontus Bölgesi Şehir Sikkeleri ve Zela Definesi. *Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1991 Yıllığı, Sayı VI* (s. 121-142). içinde Ankara.

Arslan, M. (1997). *Anadolu Medeniyetleri Müzesinde Bulunan Pontus Krallığına ve Pontus kentlerine Ait Roma Devri Sikkeleri*. 63-109.

Arslan, M. (2007). *Mithradates VI Eupator, Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul: Odin Yayınları.

Arslan, M. (2010). *İstanbul'un Antikçağ Tarihi Klasik ve Hellenistik Dönemler*. İstanbul: Odin Yayıncılık.

Atlan, S. (1993). *Greksikkeleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Aune, D. E. (2000). Greek. A. C. Myers içinde, *Eerdmans Dictionary* (s. 532-533). Cambridge : Cambridge University Pres.
- Ballard, R. D., Coleman, D. F., & Rosenberg, G. D. (2000). Further Evidence of Abrupt Holocene Drowning of the Black Sea. *Marine Geology*, 170(3-4), 253-261.
- Baydur, N. (1998). *Roma Sikkeleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Bıjışkyan, P. M. (1969). *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası 1817-1819*. (H. D. Andresyan, Çev.) İstanbul.
- Bilir, A., & Okan, E. (2018, Aralık). Sikkeler Işığında Prusias Ad Hypium'dan Pontos Euxeinos'a Nehir Taşımacılığı ve Ticari Faaliyetler. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Esntütüsü Dergisi*, s. 903-920.
- Bora, A. (2015). *Bithynia Bölgesi Tümülüsleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Bosch, C. (1937). *İzmit Şehrinin Muhtasar Tarihi*. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Bosch, C. E. (1946). *Bithynia Tetkikleri, Belleten*, 10/37, s.29-53. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Botsford, G. W., & Robinson, C. A. (1956). *Hellenic history*. New York: The Macmillan Company.
- Boyana, H. (1997). *Bithynia Tanrıları ve Kültürleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Budin, S. L. (1930). Sacred Prostitution in the First Person. A. Christopher, F. McClure, & L. K. McClure içinde, *Prostitutes and Courtesans in the Ancient World* (s. 77-94). Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Burnett, A., Amandry, M., & Alegre, P. P. (1992). RPC I-II . *Roman Provincial Coinage*. içinde London: British Museum Press.
- Butcher, K. (1988). *Roman Provincial Coins; An Introduction to the Greek Imperials*. London: Seaby.
- Calp, H. (1955). Dion Chrysostomos'un XL ve XLI'inci Nutku Üzerine Notlar. *DTCFD*, 137-147.
- Carpenter, R. (1948). The Greek Pemetration of the Black Sea. *AJA*, 52(1), 1-10.
- Carradice, I., & Price, M. (2001). *Hellen Dünyasında Sikke*. (O. Tekin, Çev.) İstanbul: Homer Kitabevi.
- Chamoux, F. (2002). *Hellenistic Civilization, (Translated By Michel Roussel in Coorparation with Margaret Roussel) Oxford: Blackwell Publishing. Oxford: Blackwell Publishing.*
- Chaumont, M. L. (1976). *L'Arménie entre Rome et l'Iran I. De l'avènement d'Auguste a l'avènement de Diocletion*", *ANRW*, II. 9. 1, 71-194.

- Corsten, T. (1996). *Katalog der Bithynischen Mnzen der Sammlung des Instituts für Altertumskunde der Universität zu Köln:Knige, Commune Bithyniae, Stdte (ausser Nikaia)*. Westdeutscher Verlag.
- Cramer, J. A. (1971). *Geographical and Historical Description of Asia Minor*. Amsterdam: A. M. Hakkert.
- Cumont, F., & Cumont, E. (1906). *Studia Pontica. II, Voyage d'exploration archologique dans le Pont et la Petite Armnie*. Brussels: H. Lamertin, Libraire-diteur.
- alık, R. A. (2006). İzmit'te Arkeoloji ve Yüzey Araştırmaları. *Uluslararası Kocaeli ve evresi Kültür Sempozyumu Bildirileri*, (s. 912-924). Kocaeli.
- apar, . (1995). Yerli bir Anadolu Tanrıçası: Ma. *Dil ve Tarih Coğrafiya Dergisi*, 583-599.
- elik, G. B., & Zeyrek, T. H. (2005). *Prusias ad Hypium Kieros / Anadolu'nun Kuzeybatısında Antik Bir Kent*. İstanbul: Ege Yayınları.
- izmeli, Z. (2006). *Le Monnayage de Néocsare Et Du Koinon du Pont*. Milano: Edizioni Ennere.
- Dabrowa, E. (1989). *Roman Policy in Transcaucasia from Pompey to Domitian*, D. H. French and C. S. Lightfoot (Eds.), *The Eastern Frontier of the Roman Empire (Proceedings of a Colloquium held at Ankara in September 1988)*, içinde (67-76),. Ankara: British Institute of Archaeology.
- Dalaison, J. (2008). *L'atelier d'Amaseia du Pont: recherches historiques et numismatiques, 2. cilt/Numismatica Anatolica*. De Boccard.
- Dalaison, J., & Rémy, B. (2013). Les divinités d'origine indigène et iranienne sur le monnayage des cités du Pont sous les premiers Sévères. *Revue Numismatique*, 29-60.
- Dalaison, J., Rémy, B., & Amandry, M. (2009). *Zla Sous L'Empire Roman Etude Historique Monétaire*. Bordeaux.
- Dam, R. V. (2003). *Becoming Christian, The Conversation of Roman Cappadocia*. Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.
- Dikmen, . B., & Toruk, F. (2017). Prusias ad Hypium Antik Kenti zerinde Bir Yerleşim: Konuralp. *Social Science Studies*, 176-210.
- Doğancı, K. (2001). *Nümizmatik ve Epigrafik Kaynakların Işığında Roma İmparatorluk Döneminde Bithynia'nın Sosyo-Ekonomik Durumu (Augustus'tan Diokletianus'a Kadar)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa.
- Doğancı, K. (2003). Bithynia Tarihi I- Bithynia Krallığı (M.. 297- M.. 74). *Bursa Defteri*, 74-84.

- Doğancı, K. (2007). *Roma Principatus Dönemi (M.Ö. 27- M.S. 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara : Anakara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih -Eskiçağ Tarihi.
- Doğancı, K., & Altın, R. (2018). Strabon'a Göre Antikçağda Ameseia ve Çevresi. *Karadeniz Araştırmaları* , 1-25.
- Dönmez, S. (2013). *Hitit Dönemi'nde Anadolu'da Değişim Aracı olarak Kullanılan Madenler*,Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Dönmez, Ş. (2007). The Achaemenid Impact on the Central Black Sea Region. İ. Delemen içinde, *The Achaemenid Impact on Local Populations and Cultures in Anatolia* (s. 107-116). İstanbul.
- Dönmez, Ş. (2013). Öntarih ve Klasik Dönemlerde Amasya: Güncel Arkeolojik Bulgular,Sayı: 16. *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 21-56.
- Duncan, J. R. (1982). *The Economy of the Roman Empire*. Cambridge.
- Emir, O. (2014). *Hellenistik Ve Roma Dönemleri 'nde Pontos (MÖ IV. yy - MS III. yy.)*; Doktora Tezi.
- Erciyas, D. B. (2006). *Wealth Aristocracy and Royal Propaganda under the Hellenistic Kingdom of the Mithradatids*. Leyde-Boston.
- Erciyas, D. B. (2012). Komana ve Çevresinde Çağlar Boyu Yerleşim. *Türkiye'de Arkeometrinin Ulu Çınarları Prof. Dr. Ay Melek Özer ve Prof. Dr. Şahinde Demirci'ye Armağan* (s. 163-170). içinde İstanbul: Homer Kitabevi.
- Erhat, A. (2015). *Mitoloji Sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- F.Cumont, & Cumont, E. (1906). *Studia Pontica II*. Bruxelles.
- Fıratlı, N. (1953). Bitinya Araştırmalarına Birkaç İlave,Belleten,sayı 65. *Belleten*, 17(65), 15-25.
- Fıratlı, N. (1965). Two Galatian Tumuli in the Vicinity of Bolu. *AJA*, 69(4), 365-367.
- Foss, C. (2002). *Anadolu'da Orta Çağ Kalelerinin İncelenmesi: Nicomedia*. (F. Y. Ulugün, Çev.) İzmit: İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları.
- Franke, P. R. (2007). *Roma Döneminde Küçük Asya*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Freeman, C. (2003). *Mısır, Yunan ve Roma: Antik Akdeniz Uygarlıkları*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- G.Perrot, Guillaume, E., & Delbet, J. (1862). *Exploration archeologique de la Galatie et de la Bithynie, de la Capadoce et du Pont*. Paris.
- Glew, D. G. (2000). 400 villages? A Note on Appian Mith. 65, 271". *EA* 32. 155-162.
- Günaltay, Ş. (1987). *Yakın Şark IV, II. Bölüm, Romalılar Zamanında Kappadokia, Pont ve Artaksiad Kırallıkları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Gündüz, S. (2015). Bursa'nın Antik Deniz Limanları. *U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 8*, 105-146.
- Güney, H. (2013). Antik Çağ'da Nikomedia (İzmit) Kenti'nin Jeopolitik Önemi. *ICANAS(38)*, 1467-1492.
- Haris, B., & Ryde, N. (1980). *Bithynia: Roman Sovereignty and Survival of Hellenism*, ANRW, Hildegard Temporini. Berlin-NewYork.
- Harl, K. (1987). *Civic Coins and Civic Politics in the Roman East A.D. 180 - 275*. Berkeley: University of California Press.
- Harland, P. A. (2000). "Bithynia", *Eerdmans Dictionary of Bible*, ed. Allen C. Myers; s.190. Michigan.
- Harris, B., & Ryde, N. (1980). Bithynia: Roman Sovereignty and Survival of Hellenism. H. Temporini içinde, *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* (s. 857-901). Berlin-New York.
- Head, B. V. (1908). The Coins. D. G. Hogart içinde, *British Museum. Excavations at Ephesus. The Archaic Artemisia* (s. 74-93). London: Capter V.
- Head, B. V. (1911). *Historia Numorum (A Manual of Greek Numismatics)*. London: Clarendon Press.
- Head, B. V. (1912). *Historia Numorum, a Manual of Greek Numismatics* (2. b.). Chicago: New and Enlarged Edition.
- Heather, P. (. (2012). *Gotlar*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Heid, S. (2006). Kreuz. A. Hiersemann içinde, *Reallexikon für Antike und Christentum* (s. 1100-1147). Stuttgart: Abbildungen.
- Herodot. (1969). *History of the Empire, with an English translation by C. R. Whittaker I-II*, : . London, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press (Loeb).
- Historia. (tarih yok). *Zeitschrift für alte Geschichte; Revue d'Histoire Ancienne; Journal of Ancient History; Rivista di storia Antica*. Stuttgart.
- Hogarth, D. G., & Munro, J. A. (1893). Modern and Ancient Roads in Eastern Asia Mnor . *Royal Geographic Society. Supplemantary Papers*, 643-739.
- Holt, W. C. (2010). The Walls of Nicaea. *The Celator*, 6-18.
- Homeros. (1981). *İlyada*. (A. Erhat, & A. Kadir, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Howgego, C. J. (1985). *Greek Imperial Countermarks: Studies in the Provincial Coinage of the Roman Empire*. London: Royal Numismatic Society.
- Howgego, C. J. (1998). *Sikkelerin Işığında Eskiçağ Tarihi*. (O. Tekin, Çev.) İstanbul: Homer Kitabevi.

- Ireland, S. (2000). *Greek, Roman, and Byzantine coins in the museum at Amasya (Ancient Amaseia), Turkey*. London.
- Işık, A. (2001). *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Işık, A. (2004). *Pers, Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemlerinde Paphlagonia ve Pontus Bölgesi Kültürleri*, Doktora Tezi. İstanbul.
- Iulianus, M. (1994). *M. Iuliani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*. (J. C. Yardley, & R. Develin, Çev.) Atlanta.
- İnternet: <http://www.arkeogezgin.com>. (tarih yok). <http://www.arkeogezgin.com/iznik-nicaea/>. adresinden alınmıştır
- İnternet: <http://www.komana.org/index.html>. (tarih yok).
- İnternet:
https://auzefalmsstorage.blob.core.windows.net/auzefcontent/18_19/antik_numismatik/11/index.html#konu-2. (tarih yok). <https://auzefkultur.istanbul.edu.tr/tr/>. adresinden alınmıştır
- İnternet: <https://duzce.ktb.gov.tr>. (tarih yok). <https://duzce.ktb.gov.tr/TR-210468/prusias-ad-hypium-antik-kenti.html>. adresinden alınmıştır
- İnternet: Yılmaz, A. (tarih yok). *Kalkhedon Antik Kenti*. Haziran 3, 2019 tarihinde <https://www.academia.edu>. adresinden alındı
- Johnston, A. (1974). New Problems for Old: Konrad Kraft on Die Sharing in Asia Minor. *Numismatic Chronicle*, 14(7), 203 – 207.
- Jones, A. H. (1937). *The Cities of the Eastern Roman Provinces*. Oxford: Clarendon Press.
- Jones, A. H. (1971). *The Cities of the Eastern Roman Province*. Oxford: At the Clarendon Press.
- Jones, B. W. (1993). *The Emperor Domitian*. London and New York: Routledge.
- Karwiese, S. (2004). *Antik Numizmatikçe Giriş*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Kaya, M. A. (2000). *Anadolu'daki Galatlar ve Galatya Tarihi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kaya, M. A. (2005). *Anadolu'da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi*” *TAD*, 38, 11-30.
- Keskin, A. (2011). *Amisos Şehrinin Tarihi: Roma İşgaline Kadar Amisos ve Çevresi*. Berlin .
- Kızıllı, H. (2013). Mitra'dan "Mithras'ın Sırları'na Mitraizm'in Kuruluş Serüveni. *Ekev Akademi Dergisi*, 17(55), 113-136.

- Kocabıyık, C. (2014). Chiliocomum, 'Bin Köylü Ova' Amasya'nın Kuzey Batısında Hellenistik ve Roma Dönemi Yerleşim Düzeninde Meydana Gelen Değişiklikler. *Arkeoloji'de Bölgesel Çalışmalar Sempozyumu*, (s. 209-218). İstanbul.
- Kulikowski, M. (2007). *Rome's Gothic Wars: From the Third Century to Alaric*. London and New York: Cambridge University Press.
- Lafı, E., & Patacı, S. (2012). Roma Dönemi'nde Tokat İlinin Arkeolojisi ve Tarihi: Neocaesarea (Niksar) ve Zela (Zile). *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Sempozyumu, 01-03 Kasım 2012, Tokat, Bildiriler*, (s. 207-230). Tokat.
- Langer, N. P. (1981). *Power and Propaganda: Relations Between Rome and Bithynia under the Empire*. Virginia: University of Virginia.
- Leach, J. D. (1986). *Pompey the Great*. Routledge: London.
- Lintott, A. (1981). What Was the 'Imperium Romanum'? *Greece & Rome*, 28(1), 53-67.
- Magie, D. (1950). *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century after Christ I-II*. Princeton: Princeton University Press.
- Mansel, A. M. (1999). *Ege ve Yunan Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Marek, C. (1993). *Stadt, Ära und Territorium in Pontus-Bithynia und Nord-Galatia (Istanbuler Forschungen XXXIX)*. Tübingen: Wasmuth.
- McGing, B. C. (1986). *The Foreign Policy of Mithridates VI Eupator King of Pontos*. Leiden: Brill Academic Publishers.
- Merkelbach, R. (1985). Nikaia die Rankenreiche ein Übersehenes Fragment aus Arrians Bithyniaka. *EA*(5), 1-4.
- Mitchell, S. (1860). *Ancient Geography*. Philadelphia.
- Mitford, B. T. (1980). *Cappadocia and Armenia Minor: Historical Setting of the Limes*", *ANRW, II, 7.2, 1170-1228*.
- Morkholm, O. (2000). *Erken Hellenistik Çağ Sikkeleri*. (O. Tekin, Çev.) İstanbul: Homer Kitabevi.
- Morrisson, C. (2002). *Antik Sikkeler Bilimi Nüsmatik Genel Bir Bakış*. (Z. Ç. Ögün, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Munro, J. A. (1901). Roads in Pontus, Royal and Roman. *JHS*, 21, 52-66.
- Mutlu, S. (2016). Tanrıça Ma (Mā) ve Kappadokia Komana'sı. *Disiplinlerarası Akdeniz Araştırmaları Dergisi*, 311-322.
- Nicholson, O., & Nicholson, C. (1993). The Aqueduct at Amasya in Pontus, *Anatolian Studies*(43),143-146.
- Oktan, M. (2008). *Roma Cumhuriyet Döneminde Pontos'da Yapılan Düzenlemeler 34; 47-75*. Anadolu/Anatolia.

- Olshausen, E. (1972). Mithradates VI und Rom. *ANRW I*(1), 806- 815.
- Olshausen, E. (1980). *Pontos und Rom (63 v. Chr.-64 n. Chr.)*, *ANRW, II 7.2*, 903-912.
- Olshausen, E., Biller, J., & Wagner, J. (1984). *Historisch-geographische Aspekte der Geschichte des Pontischen und Armenischen Reiches. / 1, Untersuchungen zur historischen Geographie von Pontos unter den Mithradatiden; Beihefte zum Tübinger Atlas des Vorderen Orients 29/1, Reihe B (Geisteswissenschaften)*. Wiesbaden.
- Özdem, F. (2015). *Yar İle Gezdiğim Dağlar: Amasya*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özsait, M. (1982). *Anadolu'da Roma Egemenliği". Anadolu Uygarlıkları Görsel Anadolu Tarih Ansiklopedisi, içinde (326-361)*. İstanbul : Görsel Yayıncılık.
- Öztürk, Ö. (2016). *Pontus: Antik Çağ'dan Günümüze Karadeniz'in Etnik ve Siyasi Tarihi (Genişletilmiş 3. Baskı b.)*. Ankara: Nika Yayınları.
- P., S. M. (1986). *The Caucasus Frontier: Second Century Garrisons at Apsarus, Petra and Phasis", Studien zu den Militärgrenzen Roms III, (13th Internationaler Limeskongress, Aalen, 1983), içinde (657-660)*. Stuttgart.
- Plinius. (1947). *Historia Naturalis*. H. Rackham içinde, *Loeb Classical Library*. London.
- Plinius. (1999). *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları*. (Ç. Dürüşken, & E. Özbayoğlu, Çev.) İstanbul.
- Polybios. (1960). *Historia*. W. Paton içinde, *Historia*. London: Harvard University Pres.
- Price, M. J., & Trel, B. L. (1977). *Coins and Their Cities, Architectura on the ancient coins of Greece, Rome and Palestine*. London.
- Ptolemaios, C. (2017). *Coğrafya El Kitabı*. İstanbul : Boyut Yayıncılık.
- Ptolemaios, K. (2017). *Coğrafya El Kitabı*. İstanbul: Boyut Yayıncılık.
- Ramsay, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. (M. Pektaş, Çev.) İstanbul: MEB Yayınları.
- Reinach, T. (1890). *Mithridate Emperator, Roi de Pontus*. Paris: Kingdom.
- Rhomaika, A. (1912-1913). *Appian's Roman History, I-IV*. (H. White, Çev.) Cambridge, Mass, London.
- Rostovtzeff, M. (1941). *Social and Economic History of Roman Empire*. Oxford: Oxford University Press.
- Rountree, A. (2003). *The Roman Republic: An Historical Paralel?* USA: Xlibris Corporation.
- Ruge, W. (1901). *Dadybra. Paulys Real-Encyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft Neue Bearbeitung Unter Mitwirkung Zahlreicher Fachgenossen Herausgegeben, Vierter Band. (Von Georg. Wissowa)*. Stuttgart J. B. Metzlerscher Verlag.

- Saltuk, S. (1993). *Arkeoloji Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Sancaktar, H. (2009). *Anadolu'daki Roma Koloni Kentleri ve Sikke Tipolojisi*. Ankara.
- Secundus, G. P. (1949). *Pliny Natural History*. (H. Rackham, W. H. Jones, & D. E. Eichholz, Çev.) London: Massachusetts and William Heinemann.
- Sherwin-White, A. N. (1977). Roman Involvement in Anatolia, 167-88 B.C. *JRS*(67), 62-75.
- Sıculus, D. (1947). *Bibliotheca Historike*. (R. Geer, Çev.) London, New York : Loeb Classical Library .
- SNG. (1967). *SNG Deutschland Sammlung von Aulock Nachtrange I Pontus Paphlogonien, Bithynien*. Berlin.
- Southern, P. [. (2001). *The Roman Empire from Severus to Constantine*,. London and New York: Routledge.
- Sökmen, E. (2005). *'Temple States' Of Pontus:Comana Pontica and Zela*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Sökmen, E. (2006). *Komana Pontika ve Zela: Pontos Bölgesi 'nde Tapınak Devletleri''*, D. Burcu Erciyas ve Elif Koparal (Eds.), *Karadeniz Araştırmaları Sempozyum Bildirileri (16-17 Nisan 2004, Ankara)*. İzmir: Ege Yayınları.
- Speidel, M. P. (1986). *The Caucasus Frontier: Second Century Garrisons at Apsarus, Petra and Phasis''*, *Studien zu den Militärgrenzen Roms III, (13th Internationaler Limeskongress, Aalen, 1983), içinde (657-660)*. Stuttgart: Studien zu den Militärgrenzen Roms III.
- Storey, J. (1998). *Bithynia: History and Administration to the Time of Pliny the Younger*. Edmonton.
- Strabon. (1957). *Geographika*. H. Jones içinde, *Loeb Classical Library*. London.
- Strabon. (2000). *Geographika*. (A. Pekman, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Strabon. (2000). *Geographika- Antik Anadolu Coğrafyası XII-XII-XIV*. (A. Pekman, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Strabon. (2000). *Geographika- Antik Anadolu Coğrafyası XII-XII-XIV*. (A. Pekman, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Stumpf, G. R. (1991). *Numismatische Studien zur Chronologie der römischen Statthalter in Kleinasien*. Saarbrücker Druckerei und Verlag.
- Şahin, M. (2009). Sikke Betilerine Göre Roma Çağı Nikaia'sında (İznik) Yapı Programı. *Bursa Araştırmaları kent Tarihi ve Kültür Dergisi* , 15-21.
- Şahin, M., Polat, Y., & Zimmermann, T. (2011). Der Hafen von Kapanca: Ein Neuer Vorschlag. Zur Lokalisation der Stadt Caesarea Germanica. *Olba*, 203-232.

- Şahin, N. (2001). *Zeus'un Anadolu Kültleri*, . İstanbul: Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Şahin, S. (1987). *Katalog Der Antiken Inschriften Des Museums von Iznik (Nikaia), Teil II, 3, TI-69*. Bonn.
- Talbert, R. J. (2000). *Map-By-Map Directory to Accompany, Barrington Atlas the Greek and Roman World*. New Jersey: Princeton University Press.
- Taşpınar, A. (2004). *Rize Tarihi*. Rize: Gençlik Kitabevi.
- Tekin, O. (1994). *Grek ve Roma Sikkeleri*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları.
- Tekin, O. (2008). *Antik Nümismatik ve Anadolu(Arkaik ve Klasik Çağlar)*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tekin, O. (2008). *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Texier, C. (1997). *Bithynia "Küçük Asya"*. Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları .
- Texier, C. (2002). *Küçük Asya, Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi III, (Çev. A. Suat; Latin Harflerine Aktaran: K. Y. Kopruman; Sadeleştiren: M. Yıldız)*. Ankara: Enformasyon ve Dümasyon Hizmetleri Vakfı.
- Tulay, A. S. (2001). *Genel Nümizmatik Sözlüğü*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- User, H. Ş. (2005). Türkçede Para ve Para Birimi, 2004/1, TDK Yayınları, Ankara. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* , 129-151.
- Üreten, H. (2012). Amasya Müzesi'nde Sergilenen İki Buluntuşığında Roma Dönemi'nde Amaseia:Neyi Biliyoruz?Neyi Bilmiyoruz? *Karadeniz Araştırmaları, Sayı 35*, 191-206.
- Üreten, H. (2012). *Menderes Magnesia"sı ve Artemis Neokoros Onuru,The Journal of Academic Social Science Studies*, s.271-291 .
- Vasiliev, A. (1936). *The Goths in the Crimea*. Cambridge, Massachusetts: George Banta Publishing.
- Waddington, W. H., Reinach, T., & Babelon, E. (1910). RecGen. *Recueil général des monnaies grecques d'Asie Mineure I (Cilt XIV-XV)*. içinde Paris.
- Watson, A. (2003). *Aurelian and the Third Century*. London and New York: Routledge.
- Watson, G. R. (1969). *The Roman Soldier*. Oxford: Oxford University.
- Wiedemann, T. E. (2008). *Tiberius to Nero*", Alan K. Bowman ve diğerleri (Eds.), *The Augustan Empire, 43 B.C.-A. D. 69, CAH, X, içinde (198-236)*. New York: Cambridge Histories Online / Cambridge University Press.
- Wilson, D. R. (1960). *The Historical Geography of Bithynia, Paphlagonia and Pontus in the Greek and Roman Periods: a New Survey with Particular Reference to Surface Remains Still Visible*. Oxford University.

Wojan, F. (2003). *Kérasonte du Pont sous l'Empire romain: étude historique etcorpus monétaire*”, *Revue numismatique*, 159, 257-290.

Yurtsever, A. (2015). Neokoros Düşüncesinin Kökeni ve Gelişimi: Tanrı,Kutsal Krallık ve Yönetici İlişkisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-16.

Zehiroğlu, A. M. (2000). *Antik Çağlarda Doğu Karadeniz*. İstanbul: Chiviyazıları.

Zeyrek, T. H. (2005). *Nikomedeia (İÖ 264/263-İS 358) Arkeolojik Açıdan Genel Bir Değerlendirme*. İstanbul: Ege Yayınları.

EKLER

EK-1. Tablolar

	Amaseia	Komana	Neocaesarea	Sebastopolis	Zela
Domitianus	4				
Traian	2	1			
Antonius Pius	2				
Commodus	2				
Septimius Severus	12	9	7	3	4
Julia Domna	1	1	2		5
Caracalla	3	2	2		10
Geta	4	1	5	4	2
Severus Aleksander	6		9		
Gordianus III			2		
Gallienus			1		
Toplam	36	14	28	7	21

Tablo 1.1. Pontos Bölgesi kent sikkelerinin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Kent Manzarası	Sunak	Tapınak	Nymphaeum
Amaseia	6	24	6	
Komana			14	
Neocaesarea			27	1
Sebastopolis			7	
Zela			21	

Tablo 1.2. Pontos Bölgesi mimari tasvirli sikkelerin kentlere göre sayısal dağılımı

	Kent Manzarası	Sunak	Tapınak	Nymphaeum
Domitianus	4			
Traian			3	
Antonius Pius		2		
Commodus		2		
Septimius Severus		10	25	
Julia Domna		1	8	
Caracalla		2	15	
Geta		3	13	
Severus Aleksander	2	4	8	1
Gordianus III			2	
Gallienus			1	
Toplam	6	24	75	1

Tablo 1.3. Pontos Bölgesi mimari tasvirli sikkelerin imparatorlar/imparatoriçelere göre sayısal dağılımı

	Amaseia		
	Kent Manzarası	Sunak	Tapınak
Domitianus	4		
Traian			2
Antonius Pius		2	
Commodus		2	
Septimius Severus		10	2
Julia Domna		1	
Caracalla		2	1
Geta		3	
Severus Aleksander	2	4	

Tablo 1.4. Amaseia kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Komana
	Tapınak
Domitianus	
Traian	1
Septimius Severus	9
Julia Domna	1
Caracalla	2
Geta	1

Tablo 1.5. Komana kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Neocaesarea	
	Tapınak	Nympaheum
Septimius Severus	7	
Julia Domna	2	
Caracalla	2	
Geta	5	
Severus Aleksander	9	1
Gordianus III	2	
Gallienus	1	

Tablo 1.6. Neocaesarea kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Sebastopolis
	Tapınak
Septimius Severus	3
Geta	4

Tablo 1.7. Sebastopolis kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Zela
	Tapınak
Septimius Severus	4
Julia Domna	5
Caracalla	10
Geta	2

Tablo 1.8. Zela kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Kaisarea Germanice	Khalkedon	Prusias ad Hypium	Bithynion	Kretia	Nikaia	Nikomedia
Germanicus	1						
Claudius						5	
Traian						1	
Marcus Aurelius						1	
Commodus				1		1	
Pescennius Niger	1						
Septimius Severus						1	3
Julia Domna					1	2	
Caracalla						2	1
Geta							1
Elagabalus				4			1
Severus Aleksander				1			3
Maximinus I (Thrax)				1			3
Pupienus							2
Gordianus III		1					5
Valerian I							2
Gallienus			1				2
Macrianus						2	
Toplam	2	1	1	7	1	15	23

Tablo 1.9. Bithynia Bölgesi kent sikkelerinin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Kent giriş kapısı- kent duvarları	Tapınak	Sunak
Germanicus	1		
Claudius	5		
Traian			1
Marcus Aurelius		1	
Commodus		2	
Pescennius Niger		1	
Septimius Severus		4	
Julia Domna		3	
Caracalla		3	
Geta		1	
Elagabalus		5	
Severus Aleksander		4	
Maximinus I (Thrax)		4	
Pupienus		2	
III.Gordianus		6	
Valerian I		2	
Gallienus	1	2	
Macrianus	2		
Toplam	4	40	1

Tablo 1.10. Bithynia Bölgesi mimari tasvirlerin imparatorlara sayısal dağılımı

	Kaisarea Germanice	
	Kent Giriş Kapısı	Tapınak
Germanicus	1	
Pescennius Niger		1

Tablo 1.11. Kaisarea Germanice kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Khalkedon
	Tapınak
Gordianus III	1

Tablo 1.12. Khalkedon kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Prusias ad Hypium
	Kent Giriş Kapısı
Gallienus	1

Tablo 1.13. Prusias ad Hypium kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Bithynion
	Tapınak
Commodus	1
Elagabalus	4
Severus Aleksander	1
Maximinus I (Thrax)	1

Tablo 1.14. Bithynion kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Kretia
	Tapınak
Julia Domna	1

Tablo 1.15. Kretia kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

Nikaia			
	Kent Kapısı- Duvarı	Tapınak	Sunak
Claudius	5		
Traian			1
Marcus Aurelius		1	
Commodus		1	
Septimius Severus		1	
Julia Domna		2	
Caracalla		2	
Macrianus	2		

Tablo 1.16. Nikaia kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

	Nikomedia		
	Tapınak		
Septimius Severus	3	Caracalla	1
Geta	1	Elagabalus	1
Severus Aleksander	3	Maximinus I (Thrax)	3
Pupienus	2	Gordianus III	5
Valerian I	2	Gallienus	2

Tablo 1.17. Nikomedia kenti sikkelerinde mimari tasvirlerin imparatorlara göre sayısal dağılımı

EK-2. Resimler

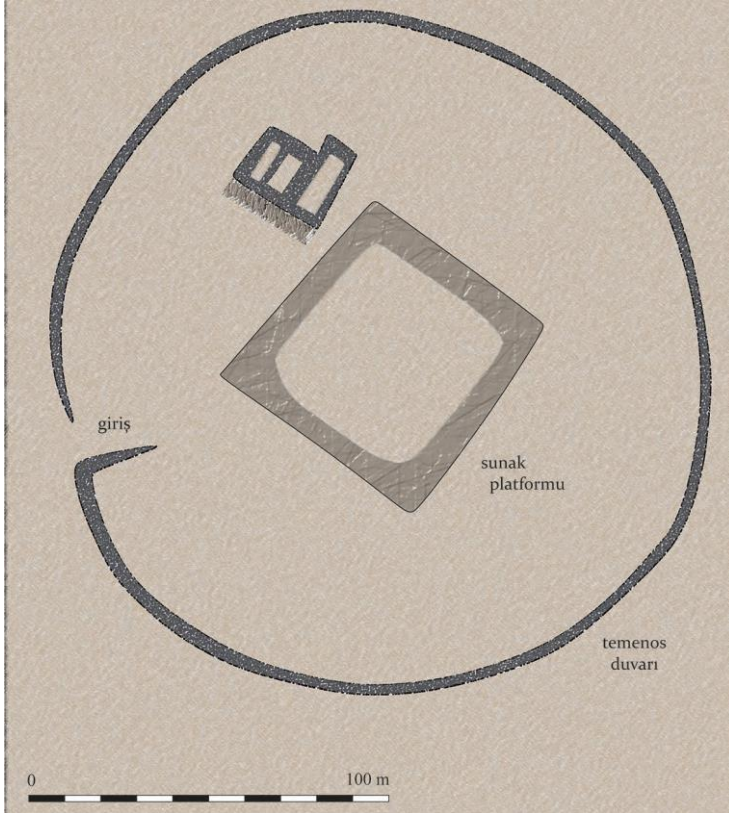
Resim 2.1. Kızlar Sarayı Mevkii ve Kral Kaya Mezarları (Dönmez Ş. , 2013)

Resim 2.1. Zeus Stratios kutsal alanı (Aktaş, 2018)

Resim 2.2. Ateş Sunağı Kaide Boşluğu (Dönmez Ş. , 2013)

Resim 2.3. Zeus Stratios Kutsal Alanı Planı (Dönmez Ş. , 2013)

Resim 2.4. Zeus Stratios Kutsal Alanı Mimari Kalıntıları

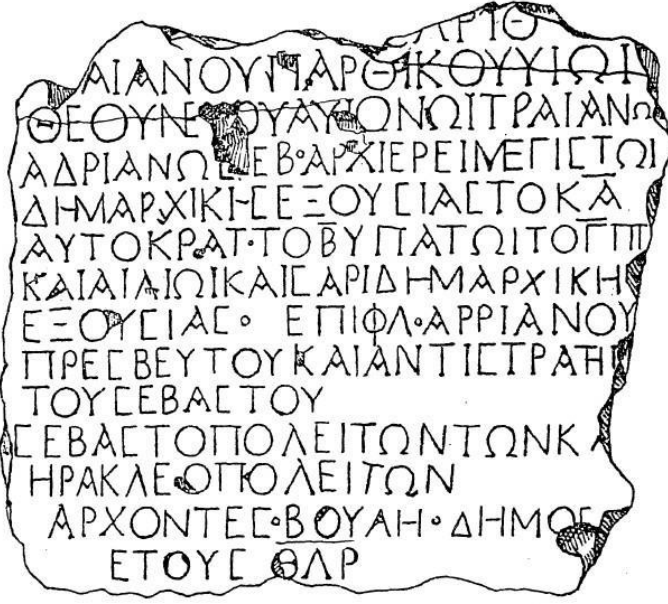
Resim 2.5. Korinth sütun başlığı-Tokat Müzesi (Aktaş, 2018)

Resim 2.6. Tokat Ali Paşa Camii'nden detay (Aktaş, 2018)

Resim 2.7. Roma köprüsünün ayağında bulunan yazıt (Sökmen, 2005)

Resim 2.8. Herakleopolis adı bulunan bir yazıt (Alkan, 2004, s. 121)

Resim 2.9. Prusias ad Hypium batı sur duvarları (<https://duzce.ktb.gov.tr>)

Resim 2.10. Nikaia kentini çevreleyen surlar (Bursa Valiliği- İznik)

Resim 2.11. Nikaia kenti İstanbul Kapısı (Kuzey) (Holt, 2010)

Resim 2.12. Nikaia kenti Lefke Kapısı (Doğu) (Holt, 2010)

Resim 2.13. Nikaia kenti Yenişehir Kapısı (Güney) (<http://www.arkeogezgin.com>)

EK-3. Haritalar

Harita 3.1. Pontos Bölgesi Coğrafyası (Arslan M. , 2007)

Harita 3.2. Bithynia Bölgesi coğrafyası (Bora, 2015)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Konuş Gülistan
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 19.11.1986
Medeni hali : Evli
Telefon :
e-mail : gulistan.konus@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans		
Lisans	Dicle Üniversitesi-Arkeoloji	02.06.2014
Lise	Mardin Milli Piyango Lisesi	06.06.2003

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2015	Mardin Müzesi	Arkeolog

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

le.ahbv.edu.tr